

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ε' | ΤΕΥΧ. Α' | ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308 | 1/15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1983 | ΑΡΙΘ. 21-22

ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ

Τὰ θετικά σημεῖα τῆς ἐν ἐξελίξει πολιτιστικῆς πλημμυρίδος, τὰ ὁποῖα παρουσιάσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας, ἐπισκιάζονται καὶ ἀποδυναμοῦνται ὑπὸ πολὺ περισσοτέρων ἀρνητικῶν ἢ καὶ παθολογικῶν στοιχείων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Αἱ πλεῖσται τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων δὲν ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ ἤδη μνημονευθέντος γνησίου πολιτιστικοῦ ιδεώδους (περ. «Ἐκκλησία», ἀρ. 19, 1 Ὀκτ. 1983).

Ἡ πολιτιστικὴ μας «ἀναδόμησις» ἢ «ἀνοικοδόμησις», εἰς τὰς πλείστας τῶν σχετικῶν περιπτώσεων δὲν ἀρχίζει ἐκ τῶν θεμελίων. Ἀρχίζει μᾶλλον περιστατικῶς εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν «ἀπὸ τὰ κεραμίδια». Αἱ πολιτιστικαὶ ἐπιδόσεις προδίδουν συνήθως ἀντίληψιν συρρικνώσεως τοῦ πολιτισμοῦ εἰς μερικὰς μόνον πτυχὰς αὐτοῦ, ἀποκεκομμένας ἐκ τοῦ ἐλληνορθοδόξου πολιτιστικοῦ Ὀλου. Ἐπιδιώκεται ἡ ἀνάπτυξις μερικῶν μόνον πολιτισμικῶν κλάδων κατὰ τρόπον, ὥστε οὗτοι νὰ μὴ εἶναι συνδεδεμένοι πρὸς τὸν κύριον κορμὸν τῆς ὅλης πολιτισμικῆς μας παραδόσεως ἢ πρὸς ἄλλους ἐξ ἴσου σπουδαίους κλάδους αὐτοῦ. Αὐτὸ ἐξηγεῖ διατὶ οἱ ὑπὸ ἀνάπτυξιν κλάδοι οὗτοι στεροῦνται τῆς ἐμπυχούσης τὸ ὅλον δένδρον ζωτικῆς ἐντελεχείας καὶ τῶν ἀνανεωτικῶν χυμῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνέρχονται ἐκ τῶν ριζῶν του.

Ἡ ὅλη πολιτιστικὴ προσπάθεια, μὴ ἔχουσα τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν ἐνὸς οργανικοῦ συνόλου, κατατρούχεται συνεχῶς ὑπὸ κλασματικῆς ἢ ἀποσπασματικῆς σπασμωδικότητος· πάσχει ὑπὸ ἀξιολογικοῦ δαλτωνισμού

ἢ δυσχρωματοψίας καὶ ἐνίοτε ὑπὸ ἀχρωματοψίας, ἐνεκα τῶν ὁποίων στρέφεται τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὸ μέλαν ἢ μόνον εἰς ἐν ἐκ τῶν χρωμάτων τῆς ἱριδος τοῦ πολιτισμικοῦ φάσματος, καθ' ὃν χρόνον ἀγνοοῦνται οἱ ἀναρίθμητοι λοιποὶ χρωματικοὶ τόνοι αὐτῆς.

Ἡ πολιτιστικὴ προσπάθεια, διαπράττουσα τὸ σφάλμα «pars pro toto» (=«τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου»), στρέφεται μονομερῶς πρὸς ἓνα ἢ πρὸς ἐλαχίστους ἐκ τῶν πολιτισμικῶν τομέων ἢ ὑποτομέων καὶ παραθεωρεῖ πλήθος πολιτισμικῶν ἀξιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς ἰδιαιτέρας ὑπαρξιακὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπομένως εἶναι φανερόν τὸ κύριον σύμπτωμα τῆς «πολιτισμικῆς νόσου» ἢ «κρίσεως», ἡ ὁποία νομοτελειακῶς ἐμφανίζεται, ὡς ἂν ἀγνοῖται ἢ λησμονῇται ἢ παραθεωρῇται ἡ λεγομένη «πολιτιστικὴ ἠθικὴ» (Kulturethik), κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ διάφοροι πολιτισμικαὶ ἐκφάνσεις πρέπει, ὡς ἤδη ἔχομεν τονίσει, νὰ ὁργανώνωνται κατὰ τρόπον σύστοιχον πρὸς τὴν ἱεραρχικὴν διαβάθμισιν καὶ κλιμάκωσιν τῶν εἰς αὐτὰς ἀντιστοιχουσῶν ἀξιῶν καὶ νὰ παρουσιάζουν — ὑπὸ τὴν ἐνοποιὸν δύναμιν τῆς Θεοσεκείας — ἁρμονικὴν συνανάπτυξιν κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἀναπτύσσεται ὑπερτροφικῶς ὡς εἶδος πολιτισμικοῦ νεοπλάσματος (καρκίνου) εἰς τομεὺς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς βάρος τῶν ἄλλων. Τοιούτοτρόπως λ.χ. ἡ ἀπόπειρα πρὸς προώθησιν τῆς «καλλιτεχνικῆς κουλτούρας» καθιστᾷ ὅλως ὑποτονικὸν ἢ σχεδὸν ἐκτοπίζει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ δι' ἄλλους σπουδαιότατους πολιτιστικὸς στόχους. Ἔστωσαν ὡς παραδείγματα ἡ ὅλως ὑποτονιπώδης λειτουργία βιβλιοθηκῶν καὶ ἡ ἀπουσία ἱκανοποιητι-

κῶν μηχανισμῶν προβολῆς καὶ διαδόσεως τῶν ἐκλεκτῶν βιβλίων.

Ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῶν πολιτισμικῶν τομέων, τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται μονομερῆς ἢ ὑπερτροφικὴ ἀνάπτυξις, ὑπάρχει ἄνισος καὶ ὄχι ἰσόρροπος κατανομή τῶν ἐπὶ μέρους ἐνδιαφερόντων. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ συρρίκνωσις ἢ καὶ ὁ πλήρης μαρασμὸς πολλῶν πολιτισμικῶν ὑποτομέων ἐναντι τῆς ὑπερτροφικῆς ἢ καὶ καρκινωματούδους προωθήσεως ἄλλων συγχρόνως κατωτέρων. Οὕτω λ.χ. εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν τομέα προμοδοτοῦνται ὄχι ἡ ὑψηλὴ θεατρικὴ τέχνη, ἀλλὰ τὸ κατωτέρας ποιότητος δημαγωγικὸν θέατρον· ὄχι αἱ εἰς περισυλλογὴν καὶ αὐτοστοχασμὸν ὁδηγοῦσαι καλλιτεχνικαὶ μορφαί, ἀλλὰ τὰ θορυβώδη ὑπερθεάματα· ὄχι ἡ σοβαρὰ μουσικὴ, ἀλλ' ὁ μεταπρατικὸς μουσικὸς «λαϊκισμός». Διάφορα «κυκλώματα, μάσκες» καὶ εὐφρεῖς «σόου-μπίλινγκες» ὁδηγοῦν τὸ κοινὸν εἰς τὸ νὰ ἐκστασιάζεται «μὲ τὸ ντέφι καὶ τὸ τσιφτετέλι» («Τὰ Νέα», 24 Ὀκτωβρίου 1983), μὲ τοὺς «ἤχους τῆς Ἀραπιάς καὶ τῆς Γυφτιάς» (αὐτόθι), μὲ «κλαποτραγουδά τῆς παρακμῆς», μὲ «κλαμπατσίμπαλα», μὲ «θλιβεροὺς θιάσους ποικιλιῶν», μὲ «τουρκοαμανέδες», μὲ «φεστιβάλια γιὰ ὑποανάπτυκτους καὶ κάρφους» (Ν. Μάτσας).

Ἐνώπιον τῆς πλημμυρίδος τοῦ «λαϊκισμοῦ» τούτου ὠχριοῦν ἢ καὶ ἐξαφανίζονται πλήρως αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν λ.χ. τοῦ θεσμοῦ τῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας ἢ τῆς ὀπερας, τοῦ χοροῦ, τῆς ἐξαπλώσεως τῆς μουσικῆς παιδείας, τῆς λογοτεχνίας, τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τῆς γνησίας λαϊκῆς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως, τῶν χορωδιῶν, τῆς προβολῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ κανὼν δὲν αἴρεται ἐκ τῶν ἀναμφιβόλως ὑπαρχουσῶν φωτεινῶν ἐξαιρέσεων εἰς τὸ ἔργον τῆς προωθήσεως τῆς «καλλιτεχνικῆς κουλτούρας». Αἱ ἐξαιρέσεις αὗται εἶναι τοσοῦτον πλέον ἀξιέπαινοι ὅσον περισσότερο ἰσχυραὶ ἔχουν καταστῆ διὰ τοῦ πληθωρισμοῦ αἱ ἔνεκα τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως ὅλως ἀνεπαρκεῖς πιστώσεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς μὴ ὠφελε, διατίθενται διὰ πολιτιστικὰς προσπάθειας.

2) Τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 1 παθολογικὸν σύμπτωμα τῆς πολιτισμικῆς κρίσεως ἔχει

τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν του εἰς ἓν ἄλλο βαθύτερον φαινόμενον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀπὸ δεκαετιῶν ἐνδημοῦσαν νόσον τῆς καθ' ὅλον πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Τοῦτο εἶναι ἡ ἔλλειψις στενῆς συναρτήσεως τῆς πολιτιστικῆς προσπάθειας καὶ τῆς καθ' ὅλον Φιλοσοφίας ἢ Θεωρίας τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τῆς Θεωρίας τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ ἐν τῇ πράξει ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου.

Τόσον ἐν τῇ θεωρίᾳ, ὅσον πολὺ περισσότερο ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀγωγῆς λησμονεῖται ἢ εἶναι ὅλως ἀτελής ἡ ἀξιοποίησις ἀφ' ἐνός τῆς παιδαγωγικῆς «ἀρχῆς τῆς ὁλότητος» (Ganzheitsprinzip), ἡ ὁποία προεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἀριστοτέλους, H. Driesch, W. Dilthey κ.ἄ., καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν δεοντολογικῶν αἰτημάτων τῆς «πολιτιστικῆς» ἢ «ἀξιολογικῆς παιδαγωγικῆς» (Kulturpädagogik, Wertpädagogik), τὴν ὁποίαν διέτύπωσαν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, οἱ G. Kerschensteiner, Th. Litt, R. Meister, H. Nohl, E. Spranger, J. Hessen.

Κατὰ τὴν «ἀρχὴν» τῆς ὁλότητος» πᾶσα ἐπὶ μέρους μορφωτικὴ ἢ πολιτιστικὴ προσπάθεια πρέπει νὰ ἐντάσσεται εἰς τὸ ὁργανικὸν ὅλον τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ιδεώδους καὶ νὰ τὸ αἰσθητοποιῇ. Ἐντὸς τοῦ μέρους πρέπει νὰ εἶναι ὁρατὴ ἡ ἰδέα τοῦ ὅλου. Ἐπομένως τὸ μορφωτικὸν καὶ πολιτιστικὸν ἔργον δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἀπλὴν προσθήκην μορφωτικῶν καὶ πολιτισμικῶν ἀγαθῶν εἰς τὰ προηγούμενα καὶ νὰ δημιουργῇ ἐν μηχανικὸν ἄθροισμα ἀσχέτων πρὸς ἀλλήλας προσπαθειῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ὁργανικοῦ ὅλου τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ιδεώδους καὶ νὰ ὁργανώσῃ τὰ ἐπὶ μέρους μορφωτικὰ στοιχεῖα καὶ πολιτισμικὰ ἐπιτεύγματα εἰς ἐπαληθῆς ὁμοκέντρους κύκλους ὁλονὲν διευρυνόμενους.

Ἡ «ἀξιολογικὴ» ἢ «πολιτιστικὴ παιδαγωγικὴ» ἐξ ἄλλου, στρεφόμενη κατὰ τῆς ὑπερτροφικῆς ἀναπτύξεως οἰοῦντοτε ἐπὶ μέρους ἀξιολογικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ τομέως, βλέπει ὡς δυναμικὸν πυρῆνα πάσης ἀληθοῦς μορφώσεως τὴν ἱκανότητα τόσον πρὸς ὑποδοχὴν καὶ βίωσιν πασῶν τῶν ἀξιών ἐν τῷ ὑποκειμενικῷ πνεύματι, ὅσον καὶ πρὸς ἱεραρ-

χικῶς διηρθρωμένην πραγμάτων, διαμόρφωσιν καὶ μετάπλασιν αὐτῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ ἢ ἀντικειμενικῷ πνευματικῷ βίῳ.

Δοθέντος λοιπὸν ὅτι τὰ πολιτισμικὰ ἐπιτεύγματα εἶναι συγχρόνως καὶ μορφωτικά ἀγαθὰ, εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ ἀπεσοβεῖτο εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ ἀντιπολιτιστικὴ «ὕποκουλτούρα», εἴαν ἀπεκρούετο ἡ διαλεκτικὴ καὶ συχνάκις πολωτικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν εκπαιδευτικῶν καὶ τῶν πολιτιστικῶν ἐνεργειῶν καὶ εἴαν κατενοεῖτο ἡ ἀνάγκη τῆς συστηματικῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν ἀρμοδίων διὰ πολιτιστικά θέματα κρατικῶν ὑπηρεσιῶν (λ.χ. Ὑπουργεῖον Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, Ὑφυπουργεῖον Νέας Γενιάς, Ἐθνικοῦ Ὁργανισμοῦ Τουρισμοῦ) μετὰ τοῦ Ὑπουργεῖου Ὁρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας, τὸ ὁποῖον, κατὰ τεκμήριον, προβάλλει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὸ ἰδεῶδες τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἰδεῶδες τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι τόσο τὸ ποιητικὸν καὶ ὀργανικὸν αἷτιον, ὅσον καὶ τὸ τελικὸν αἷτιον πάσης ὕγιους ἀνθρωπιστικῆς καὶ πολιτιστικῆς προσπάθειας.

Εἶναι περιττὸν νὰ σημειωθῇ, ὅτι οἱ φορεῖς τῆς πολιτιστικῆς καὶ εκπαιδευτικῆς πολιτικῆς πρέπει νὰ ἔχουν συνείδησιν τῶν κινδύνων τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος ἀξιολογικοῦ καὶ πολιτισμικοῦ δαλτωνισμού. Πρέπει νὰ τὸν καταπολεμοῦν καὶ ὄχι — παρὰ τὰς ἀγαθὰς προθέσεις των — νὰ τὸν προωθοῦν καὶ τὸν προάγουν. Ὡς ἐτονίσθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Τύπου, εἶναι λυπηρὰ ὁμαδικὰ προσκυνήματα «ἐπισήμων» εἰς κοσμοβριθεῖς «πρεμιέρας» καὶ ἡσσονος ἀξίας καλλιτεχνικάς ἐκδηλώσεις, ἐνῶ οὗτοι ἀπουσιάζουν ἐκ καλλιτεχνικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν ἢ ἠθικοκοινωνικῶν καὶ γενικῶς πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων ἀνωτέρας ποιότητος. Πολιτιστικὴ ἀνάπτυξις ἄνευ ἱεραρχήσεως τῶν στόχων καὶ καθορισμοῦ προτεραιοτήτων δὲν εἶναι δυνατή.

3) Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς σκοπιᾶς πρέπει νὰ ἐπισημανθῇ ἰδιαίτερος, ὅτι ἡ κατακλύζουσα τὸν ἑλληνικὸν χώρον «κουλτούρα» δὲν περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἐπιδιώκη κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἄνευ συναρτήσεως πρὸς τὸ μνημονευθὲν ἰδεῶδες· ἐπὶ πλεόν εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἐπιδιώκει εἴτε τὴν ἐκκοσμίκευσιν, εἴτε τὴν ἀποδυνάμωσιν, εἴτε

τὸν πλήρη ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐξοστρακισμόν τῆς Ὁρησκείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ δυναμικὸν κίνητρον καὶ συνεκτικὸν κέντρον τῆς πολιτιστικῆς μας παραδόσεως καὶ παντὸς ὕγιους πολιτισμοῦ.

Ἄρα γε εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ἐπιδιώξεως αὐτῆς καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι ἀκόμη καὶ πολιτιστικαὶ ἐπιδόσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἑλληνορθόδοξον βυζαντινὴν παράδοσιν, ὡς λ.χ. τὰ «Δημητρία» ἐν Θεσσαλονίκῃ, παρουσιάζουν ἐνίοτε τάσεις ἀπομακρύνσεώς των ἐκ τῆς ἀφετηρίας ταύτης; Βεβαίως καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἔχουν ταῦτα νὰ ἐπιδείξουν λαμπράς ἐκδηλώσεις, ὡς λ.χ. τὸ ἐξαιρετικὸν σκηνοθετικὸν ἔργον τοῦ κ. Κ. Κουν ἢ τὰ ἐν σχετικῇ συζητήσῃ λεχθέντα περὶ τῆς βυζαντινῆς καλλιτεχνικῆς καὶ λοιπῆς παραδόσεως ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς φήμης μυσταγωγοῦ τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μ. Χατζηδάκη καὶ ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς Καθηγητοῦ κ. Ἀπ. Βακαλοπούλου. Ἡ εὐχάριστος αὕτη διαπίστωσις δὲν αἶρει τὸ γεγονὸς τῆς κατολισθήσεως μερικῶν ἐκ τῶν ἔστω κατὰ τὰ ἄλλα ἀνωτέρων ποιοτικῶς ἐκδηλώσεων εἰς «ἀκροάματα καὶ θεάματα, πὺν βρίσκονται ἐκτὸς τοῦ σκοποῦ τῶν Δημητρίων» (Κ. Μοσκόφ, «Τὰ Νέα», 4 Ὀκτωβρίου 1983), εἰς ὁθενεὶς ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξ ἐπόψεως ἰδεολογικοῦ περιεχομένου ἤκιστα σχετίζονται πρὸς τὴν ἑλληνορθόδοξον παράδοσιν.

Ὁ ὑπογραφόμενος φρονεῖ, ὅτι εἰς τὰ πλαίσια τῶν «Δημητρίων» ἢ εἰς τὸν καθ' ὅλον ἑλληνορθόδοξον χώρον θὰ ἦτο λ.χ. περισσότερο ἀρμόζουσα μία — ἔστω ἑλληνοσοβιετικὴ — Ἐκθεσις, ἀναφερομένη εἰς τὸν Ντοστογιέφσκη ἀντὶ τῆς ἑλληνοσοβιετικῆς Ἐκθέσεως, ἡ ὁποία προέβαλε τὸν δι' αὐτοκτονίας θέσαντα τέρμα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ρῶσον ποιητὴν Μαγιακόβσκη, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε περιεφρονήθη, ἀλλὰ σήμερον τόσο τιμᾶται ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ἐνώσει, καὶ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀνδριὰς δεσπάζει εἰς κεντρικὴν πλατεῖαν τῆς Μόσχας (Εὐαγγ. Θεοδώρου, Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 33). Ὅσον καὶ εἴαν ὁ Μαγιακόβσκη θεωρῆται ὡς μέγας ποιητής· ὅσον καὶ εἴαν ἡ εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν αὐτοκτονία τοῦ γεννᾶ ἀμφιβολίας, εἴαν οὗτος ἦτο ἀρμονικῶς ἐντέταγμένος ἐν τῷ σοβιετικῷ κομμουνιστικῷ συστήματι, διὰ τοὺς

Ὁρθοδόξους Ἕλληνας, ὅταν μάλιστα δὲν ὑποδηλώνονται αἱ ἀμφιβολαὶ αὐταί, ὁ Μαγιακόβσκη, ὁ ὁποῖος παρουσίαζεν ἑαυτὸν ὡς ἄθεον, στερεῖται ἀναμφιβόλως τῆς σημασίας, τὴν ὁποῖαν ἔχει δι' αὐτοὺς ὁ μέγας ὀρθόδοξος Ντοστογιέφσκη.

Πάντως εἶναι εὐτύχημα, ὅτι ἡ Ἱερὰ Μητροπολις Θεσσαλονίκης, ἐν συμπνοίᾳ μετὰ τῶν ὁμόρων Ἱ. Μητροπόλεων, ἀγωνίζεται σταθερῶς, διὰ νὰ ἐπικρατοῦν εἰς τὰ «Δημήτρια» ὅχι αἱ κεντροφύγοι τάσεις, αἱ ὁποῖαι ὑποβαθμίζουν αὐτά, ἀλλ' αἱ κεντρομόλοι κατευθύνσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς τοὺς ἀρχικῶς τεθέντας σκοποὺς των.

Γενικῶς εἶναι λυπηρόν, ὅτι εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος δὲν παρατηρεῖται ἢ εἰς μερικὰς Ἱερὰς Μητροπόλεις ὑπάρχουσα ἀρμονικὴ συνεργασία τῶν Ἱεραρχῶν μετὰ τῶν φορέων τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως εἰς τὰ πλαίσια τῆς πολιτιστικῆς δραστηριότητος.

Μερικοὶ τοπικοὶ πολιτιστικοὶ φορεῖς, οἱ ὁποῖοι «φέτος εἶχαν παχυλὴ ἐπιχορήγηση», ἀπεπειράθησαν νὰ ἀποσυνδέσουν ὀργανωθείσας ὑπ' αὐτῶν πολιτιστικὰς ἐκδηλώσεις ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐορτῶν ἢ πανηγύρεων, μετὰ τῶν ὁποίων ἐκεῖναι, συμφώνως πρὸς μακροχρόνιον παράδοσιν, θὰ ἔπρεπε νὰ ᾔσαν συνδεδεμέναι. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν, ὅτι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἦτο «τὸ κοινὸν μετρημένο στὰ δάχτυλα», ἐνῶ οἱ ὀργανωταὶ τῶν ἐκδηλώσεων, οἱ ὁποῖοι ᾔσαν «νέοι πολιτικοποιημένοι» «ἀποροῦσαν καὶ χλεύαζαν γιὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν χωρικῶν» (Κ. Γεωργουσόπουλος, «Τὰ Νέα», 19 Σεπτεμβρίου 1983).

4) Ἡ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἀπομάκρυνσις πολλῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, διὰ τὰς ὁποίας διετεθήσαν χρήματα προερχόμενα ἐκ τοῦ φορολογουμένου ὀρθοδόξου ἐλληνικοῦ λαοῦ, συνδέεται εἰς μερικὰς περιπτώσεις ὑποσυνειδήτως καὶ οἷονεὶ κατὰ πηγαῖον καὶ αὐτόματον τρόπον μόνον μετὰ τῆς ὑποκειμενικῆς-προσωπικῆς κοσμοθεωρητικῆς τοποθετήσεως καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς Ἐκκλησίας πολιτιστικῶν φορέων (ἀτόμων ἢ ομάδων).

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ὑποσυνειδήτου αὐτῆς ἀντιεκκλησιαστικῆς διαθέσεως, ἡ ὁποία ἐκ-

δηλώνεται συχνάκις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὸ καθ' ὅλον πολιτιστικὸν ἔργον, προστεθῇ ἐσχάτως, ὡς μὴ ὄφειλε, καὶ ἡ συνειδητῶς ὀργανωμένη ἀντιεκκλησιαστικὴ δρᾶσις ἀρμοδίων διὰ πολιτιστικὰ ζητήματα κομματικῶν στελεχῶν διαφόρων πολιτικῶν ἀποχρώσεων. Ταῦτα τελοῦντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν σαφῶς ἀντιχριστιανικῆς κοσμοθεωρίας καὶ βιοθεωρίας ἐπιδιώκουν κατ' ἄμεσον καὶ ἀπροκάλυπτον ἢ κατ' ἔμμεσον καὶ συγκεκριμένον τρόπον τὴν ἐκρίζωσιν τῆς Θρησκείας καὶ τὸν μαρασμὸν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅτι πολλαὶ τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων ἔχουν ἐκδηλον κομματικὴν ἐξάρτησιν, οὐδεὶς «παροικῶν» εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀγνοεῖ. Περὶ τῆς ἐξαρτήσεως ταύτης μαρτυρεῖ ἢ εἰς πανελλήνιον κλίμακα χαρακτηριστικὴ ὁμοιομορφία πολλῶν δεκάδων «πολιτιστικῶν» προγραμμάτων. Ἡ ὁμοιομορφία αὕτη ὀφείλεται ὅχι τόσον εἰς σύμπτωσιν ἢ καὶ εἰς τὸν τυχόν ὑπάρχοντα μιμητισμὸν καὶ ἀνταγωνισμὸν πολλῶν δήμων ἢ κοινοτήτων, ὅσον πρὸ πάντων εἰς τὸ ὅτι εἰς διαφόρους τοπικοὺς τηλεκατευθυννομένους πολιτιστικοὺς φορεῖς δίδονται προφανῶς ὁδηγίαι-«κλισέ» ὑπὸ κεντρικῶν πολιτιστικῶν διευθυντηρίων κομματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ μηχανισμοῦ, τὰ ὁποῖα δι' ὁρατῶν ἢ ἀοράτων νημάτων κατευθύνουν τὰ ἐνίοτε δίκην «μαριονεττῶν» κινούμενα περιφερειακὰ ὄργανά των. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται διατὶ εἰς διάφορα ἀπομακρυσμένα ἀπ' ἀλλήλων σημεία τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου ἡ πολιτιστικὴ προσπάθεια ἰσοπεδώνεται ὑπὸ τὸν ὁδοστρωτῆρα τῆς ὁμοιομορφίας.

Ἰδού μερικὰ χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς ὁμοιομορφίας αὐτῆς: Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μόνον «τὰ μεγάλα πνεύματα συναντῶνται», δι' ἑκατοντάδας πολιτιστικῶν ἐπιδόσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐξαρτῶνται ἢ μία ἐκ τῆς ἄλλης, χρησιμοποιεῖται ἡ ἰδίᾳ ὀνομασία, ὁ ἴδιος τίτλος. Ἐπειτα εἰς ἀναριθμήτους περιπτώσεις, ἐνῶ δῆθεν πρόκειται περὶ αὐθορμητῶν καὶ πηγαίων τοπικῶν δραστηριοτήτων, προβάλλονται τὰ ἴδια ἰδεολογικὰ συνθήματα καὶ «τσιτάτα», γίνονται τὰ ἴδια πολιτικὰ ἀφιερῶματα, ἐξαίρονται καὶ προβάλλονται αἱ ἴδιαι — ἰδεολογικῶς ὁμόφρονες —

προσωπικότητες, ἐπιστρατεύονται οἱ ἴδιοι ὁμόφρονες «καλλιτέχναι» καὶ χρησιμοποιοῦνται τὰ ἴδια κριτήρια ἀξιολογήσεως τῶν μετακαλουμένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προσώπων ἢ συγκροτημάτων. Μήπως ἀκόμη καὶ εἰς τὰ λεγόμενα «ἐλεύθερα πανεπιστήμια» κατὰ κανόνα ἀποφεύγεται νὰ κληθοῦν νὰ διδάξουν προσωπικότητες πανελληνίου ἢ καὶ διεθνoῦς κύρους, κατὰ πολὺν ὑπερέχονσαι τουλάχιστον μερικῶν ἐκ τῶν συστηματικῶς προτιμωμένων; Μήπως εἰς τὰ «Πανεπιστήμια» αὐτὰ προτιμῶνται θέματα ἡσσονος ἀξίας διὰ τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα ἀποκλειόμενα;

Ἐν τοιοῦτο κλίμα εὐνοεῖ τὸ νὰ ἐπιχειρῇται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὑπὸ τινῶν ἢ προσπάθεια πρὸς χειραφεσίαν καὶ ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἐκ τῆς παραδεδομένης ἐλληνορθόδοξου παραδόσεως ἢ πρὸς ὀργάνωσιν λαογραφικῶν ἢ «φολκλορικῶν» ἐκδηλώσεων, ἀποκεκομμένων ἐκ τῆς ψυχῆς των, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τῆς ὁποίας ἐπὶ αἰῶνας αὐταὶ ἦσαν συνδεδεμένα.

Δὲν ἀπαιτεῖται μεγάλη πνευματικὴ ὀξύδερκεια ἢ διορατικὸν χάρισμα, διὰ νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι εἰς ἀρκετὰς πολιτιστικὰς δραστηριότητας γίνεται χρῆσις ἐκλεπτηνθειςῶν μεθόδων «πλύσεως ἐγκεφάλου»· προβάλλονται ἐπονσιώδεις καὶ δευτερεύοντες στόχοι ὡς οὐσιώδεις καὶ πρωτεύοντες καὶ γίνεται προσπάθεια ἀποπροσανατολισμοῦ καὶ ἐξωθήσεως εἰς ἀλλοτριώσιν διὰ τηλεκατευθυνόμενης πηδαλιονχήσεως τῆς σκέψεως ἐκ κέντρων ἀποφάσεων, τὰ ὅποια εἶναι μακρὰν τοῦ χώρου τῆς πολιτιστικῆς ἐκδηλώσεως, δι' ὑποσυνειδήτου ἐπηρεασμοῦ πρὸς μονοδρομῆσιν τῆς σκέψεως, διὰ τῆς διαδόσεως τοῦ «κονφορμισμού», τοῦ πιθηκισμοῦ καὶ τοῦ ψιττακισμοῦ τῶν φερεφώνων ὀργάνων καὶ ἰδεολογικῶν «ρομπότ» καὶ δι' ἐπιδείξεων ἰδεολογικῆς μόδας ἐκ μέρους τῶν «μανεκὲν» ὠρισμένων ἰδεῶν.

Μόλις πρόσφατος εἶναι ἡ δημοσίαι κομματικὴ διακήρυξις, καθ' ἣν πρέπει ἐν κόμμα νὰ παρέμβῃ «ἀποφασιστικὰ καὶ πολιτικὰ καὶ ἰδεολογικὰ στὸν τομέα τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας, ὥστε οἱ νέοι νὰ κερδίζονται μέσα

κι ἀπὸ κεῖ» («ΡΙζοσπάστης», 9 Ὀκτωβρίου 1983). Αὐτὸ ἐξηγεῖ διατὶ πολλοὶ «πολιτιστικοί» δῆθεν σύλλογοι «δὲν εἶναι πολιτιστικοί, ἀλλὰ πολιτικοί» («Ἐλεύθερος Τύπος», 13 Σεπτεμβρίου 1983) καὶ διατὶ συχνάκις αἱ κομματικαὶ νεολαῖαι ἐπιβάλλουν «στρουγγοποίηση» (Β. Φίλιας, «Ἐλευθεροτυπία», 10 Σεπτεμβρίου 1983).

Ἐπανελημμένως ἔχομεν ἐπισημάνει εἰς τὸ πρόσφατον παρελθόν, ὅτι τόσον ὁ κ. Πρωθυπουργός, ὅσον καὶ ὁ κ. Ὑπουργός Θερησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας ἔχουν διακηρύξει κατ' ἐπανάληψιν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐλληνορθόδοξου παραδόσεως καὶ τῆς «συμπαράταξως» Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ὅθεν τὰ ἀρμόδια ἐπὶ πολιτιστικῶν θεμάτων κρατικὰ ὄργανα πρέπει νὰ λαμβάνουν σοβαρῶς καὶ συνεπῶς ὑπ' ὄψιν τὰς ἀξιεπαίνους ἐπισήμους διακηρύξεις ταύτας καὶ νὰ καταβάλλουν τὴν δέουσαν προσοχήν, διὰ νὰ ἀποφεύγεται πᾶσα ἐπιχορήγησις ἢ καὶ προιμοδότησις πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, αἱ ὁποῖαι διαποτίζονται καὶ —κατὰ τὸ συνήθως λεγόμενον — «κατελλώνονται» ὑπὸ ἀντιθερησκευοῦ ἢ ἀντεκκλησιαστικοῦ κομματισμοῦ, ὁ ὁποῖος ναρκοθετεῖ καὶ τορπιλλίζει τὴν παραδεδομένην ὀρθόδοξον ὁμοψυχίαν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

*

Τὰ παθολογικὰ συμπτώματα τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἐκδηλος εἰς τὴν πολιτιστικὴν πλημμυρίδα, δὲν περιορίζονται εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐπισημανθέντα. Ἐκτὸς τούτων, ὑπάρχουν καὶ μερικαὶ ἄλλαι παθολογικαὶ ἐκδηλώσεις, ἀναφερόμεναι τόσον εἰς ἄστοχον ἐφαρμογὴν τοῦ ἀξιεπαίνου αἰτήματος περὶ «πολιτιστικῆς ἀποκεντρώσεως», ὅσον καὶ εἰς τὴν ποιότητα τῆς καθ' ὅλον πολιτιστικῆς προσφορᾶς καὶ τῶν πολιτισμικῶν ἐπιτευγμάτων. Ὅθεν ἐπιβάλλεται νὰ συνεχίσωμεν τὰς σχετικὰς φαινομενολογικὰς διαπιστώσεις μας εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον μας.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΜΝΗΜΗ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ (1508 - 1553)

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ζακύνθου, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἐθνικοῦ ἐορτασμοῦ τῆς Ἑνσωματώσεως τῆς Ἑπτανήσου στὴν Ἑλλάδα, ἐτίμησε τὸν Μάιο τοῦ 1983 μὲ διήμερες ἐορταστικὲς ἐκδηλώσεις τὸν μεγάλο Ζακύνθινὸ Θεολόγο καὶ Δάσκαλο τοῦ Γένους Μοναχὸ Παχώμιον Ρουσάνο (1508-1553), ἀδελφὸ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κορημνῶν. Οἱ ἐκδηλώσεις ἄρχισαν τὴν 21η Μαΐου μὲ διάλεξι πὺν ἔδωσε, κάτω ἀπὸ τὴν αἰρίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ζακύνθου, ὁ πρ. Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Εὐάγγελος Θεοδώρου στὸ Πνευματικὸ Κέντρο τῆς πόλεως μὲ θέμα «Ἡ συμβολὴ τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου στὴν ἀναγέννησι τῆς νεοελληνικῆς Παιδείας». Τὸν ὁμιλητὴ παρουσίασε μὲ σύντομη προσφώνησι ὁ Σεβασμώτατος Μητροπολίτης Ζακύνθου κ. Παντελεήμων.

Τὴν ἐπομένη, 22α Μαΐου, ἡμέρα Κυριακή, ἔγινε ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία καὶ ἐπακολούθησε ἐπιμνημόσυνη Δέησις στὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Κορημνῶν, ὅπου ἐκάθη Μοναχός, ἔζησε ἐπὶ χρόνια καὶ πέθανε ὁ Ρουσάνος. Μετὰ τὴν ἐπιμνημόσυνη Δέησις ἔγιναν τὰ Ἀποκαλυπτήρια ἐπιβλητικοῦ Μνημείου, πὺν στήθηκε πρὸς τιμὴν τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου

στὸν περίβολο τῆς Μονῆς, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Παντελεήμονος καὶ μὲ δαπάνη τῶν Ἑνοριακῶν Δράσεων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως. Τὸ Μνημεῖο φιλοτέχνησε ἀπὸ πέτρα τῆς περιοχῆς ὁ λαϊκὸς λιθοξόος κ. Ἰωάννης Ξένος, ἀπὸ τὸ χωριὸ Γύρι τῆς Ζακύνθου, κατὰ τὸν παλαιὸ παραδοσιακὸ τρόπο, ὥστε νὰ ἐναρμονίζεται ἄριστα μὲ τὰ παλαιὰ κτίσματα καὶ τὸ φυσικὸ περιβάλλον τῆς Μονῆς. Μετὰ τὴν κατάθεσι στεφάνων στὸ μνημεῖο ἀπὸ τὶς Ἀρχές τοῦ Νομοῦ, τὰ Σχολεῖα καὶ τὶς Ὁργανώσεις, μίλησε γιὰ τὸ ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ ἔργο τοῦ Ρουσάνου ὁ λογοτέχνης καὶ συγγραφεὺς κ. Γιώργος Βαλέτας καὶ ἐπακολούθησε γεῦμα στὸν ξενῶνα τῆς Μονῆς.

Στὶς διήμερες τιμητικὲς ἐκδηλώσεις γιὰ τὸν Μοναχὸ Παχώμιον Ρουσάνο ἔλαβαν μέρος, ἐκτὸς τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ζακύνθου μὲ προεξάρχοντα τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη κ. Παντελεήμονα, οἱ τοπικὲς πολιτικὲς, στρατιωτικὲς καὶ δικαστικὲς Ἀρχές, μὲ ἐπικεφαλὴς τὴν Νομάρχην Ζακύνθου δα Εὐφη Μήτωση, καὶ μεγάλο πλῆθος εὐσεβοῦς λαοῦ.

Στὴ συνέχεια δημοσιεύονται οἱ ὁμιλίαι πὺν ἐκφωνήθηκαν κατὰ τὶς ἐορταστικὲς ἐκδηλώσεις.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ

ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

Κυρία Νομάρχης,

Κύριε Δήμαρχε,

Κύριοι ἐκπρόσωποι τῶν Πολιτικῶν, Στρατιωτικῶν, Δικαστικῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν Σωματικῶν Ἀσφαλείας,

Κυρίες καὶ Κύριοι.

Μέσα στὴ χαρὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ τὸ νησί μας γιορτάζει καὶ τὴ δική του ἀνάστασι. Καὶ τιμᾷ, ἄξια καὶ δίκαια, ὅλους τοὺς ἐπώνυμους καὶ ἀνώνυμους ἀγωνιστὲς, πὺν πάλαψαν καὶ νίκησαν στὸν τιτάνιο ἀγώνα γιὰ τὴν πολυπόθητη λευτεριά. Τὴ λευτεριά τῆς μεγάλης Πατρίδας πρῶτα καὶ τῆς μικρῆς ὕστερα. Γιατὶ γιὰ νὰ ἐνσωματωθῇ ἡ Ζάκυνθος καὶ τὰ

ἄλλα Ἑπτάνησα στὸν ἐθνικὸ κορμὸ ἔπρεπε πρῶτα νὰ ὑπάρξῃ ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

Ἀγωνιστὲς τῆς λευτεριάς δὲν ὑπῆρξαν μόνον οἱ μπαρουτοκαπνισμένοι πολέμαρχοι, πὺν μὲ τὸ τουφέκι καὶ τὸ καριοφίλι ἔσπασαν τὶς ἀλυσίδες τῆς σκλαβιάς καὶ κατατρόπωσαν τὸν βάρβαρο κατακτητὴ, ἀλλὰ καὶ οἱ λογάδες τοῦ Γένους, οἱ δάσκαλοι, οἱ ποιητὲς, οἱ φιλόσοφοι, πὺν μὲ τὸ λόγο καὶ τὴν πέννα κράτησαν ἀδούλωτες τὶς ψυχὲς τῶν ραγιαδῶν καὶ διατήρησαν τὴν ἐθνικὴ μας αὐτοσυνειδησία. Οἱ θούριοι τοῦ Ρήγῃ, τὰ τραγούδια τοῦ Σολωμοῦ, οἱ μελέτες τοῦ Κοραΐ, ὁ πνευματικὸς μόχθος τῶν τῶν καὶ τῶν ἄλλων, ἔσπειραν τὸ σπέρμα τῆς λευτεριάς. Τοῦτο τὸ σπέρμα πότισαν μὲ τὸ αἷμα τοὺς οἱ ἡρωϊκοὶ πολέμαρχοι στὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὥσπου βλάστησε καὶ θέρειψε καὶ σκέπασε δόλοκληρη τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐλληνικὴ

Ἱστορία κατέγραψε τούτη τὴν πνευματικὴ σπορὰ τῶν λογάδων ἰσότημα καὶ ἰσάζια μὲ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τῶν ἀρματωλῶν.

Ἀνάμεσα στοὺς σποριάδες τῆς ἐλληνικῆς λευτεριᾶς ξεχωριστὴ θέση κατέχει ἓνας μεγάλος ζακυνθινός, ἀγνοημένος, δυστυχῶς, καὶ ἀδικημένος ἀπὸ τοὺς νεοέλληνες. Ὁ Μοναχὸς Παχώμιος Ρουσάνος, ἀδελφὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν, θεολόγος καὶ δάσκαλος τῆς σκλαβωμένης Ρωμιοσύνης, ἀπόστολος τοῦ Ἔθνους καὶ πρόμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας. Πρόδρομος τοῦ Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, τοῦ Ρήγα Φερραίου καὶ τοῦ Ἀδαμάντιου Κοραΐ, ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ μεγάλος Ἕλληνας ἱστορικός Τρύφων Εὐαγγελίδης, στὸ μνημειακὸ ἔργο του «Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας». Πνευματικὸς πρόγονος τοῦ Κάλβου, τοῦ Σολωμοῦ καὶ τῶν ἄλλων ζακυνθινῶν στοχαστῶν, κατὰ τὴν ἐπιτυχημένη διατύπωση τοῦ ζακυνθινολάτρη λογοτέχνη Γιώργου Βαλέτα.

Αὐτὸν τὸν ἀδικημένο ἀγωνιστὴ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ζακύνθου θεώρησε ἱστορικὸ χρέος της νὰ ἀνασύρῃ ἀπὸ τὴ λήθη. Γι' αὐτὸ ἔστησε μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν Ἑνοριακῶν Δράσεων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐπιβλητικὸ μνημεῖο στὸ Μοναστήρι τῆς μετανοίας του, στὸν Ἅγιο Γεώργιο τῶν Κρημνῶν, ποὺ τὰ ἀποκαλυπτήριά του θὰ γίνουν αὖριο τὸ πρωτὶ μὲ ὅλες τὶς τιμές, μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς ἐνσωματώσεως τοῦ νησιοῦ μας στὴν μητέρα Πατρίδα. Γι' αὐτὸν τὸν λησμονημένο δάσκαλο καὶ ἐθναπόστολο θὰ μᾶς μιλήσῃ ἀπόψε μέσα στὴν πανηγυρικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἔθνικῆς μας ἐορτῆς ὁ

Προπρῶτανις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Εὐάγγελος Θεοδώρου. Μὲ τὴ γλαφυρότητα, τὴν μεθοδικότητα καὶ ἐμβρίθεια ποὺ διακρίνουν τὸν λόγο του, μὲ τὴν εὐρύτητα τῆς ἐπιστημονικῆς του γνώσεως καὶ τὴν ρητορικὴ του δεινότητα εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ μᾶς συναρπάσῃ καὶ θὰ ἀποτυπώσῃ μέσα μας μὲ ἀνεξίτηλα χρώματα τὴ μορφὴ τοῦ μεγάλου ζακυνθينوῦ, τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου, προβάλλοντας τὸ τεράστιο ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ ἔργο του καὶ ἰδιαίτερα τὴ συμβολὴ του στὴν ἀναγέννηση τῆς νεοελληνικῆς παιδείας.

Κυρίες καὶ Κύριοι,

πρὶν ἀπὸ λίγο στὸ παλιὸ Κάστρο ποὺ στεφανώνει τὴν πόλιν μας τιμήσαμε τοὺς πολεμιστὲς καὶ τοὺς μάρτυρες τῆς ἐθνικῆς μας λευτεριᾶς, στὸ πρόσωπο τῶν παλληκαριῶν ποὺ φυλακίστηκαν ἐκεῖ γιὰ τὴν Πατρίδα. Τώρα ἐδῶ, στὸ ναὸ τοῦ Πνεύματος τῆς πόλεώς μας, τιμοῦμε τοὺς δασκάλους τῆς λευτεριᾶς, στὸ πρόσωπο ἐνὸς «ρακενδύτη» καλόγερου, τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου. Τούτῃ ἡ τιμὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀπόδοση τιμῆς σ' αὐτοὺς ποὺ ἔφυγαν. Εἶναι προπάντων ὑπόμνηση εὐθύνης γι' αὐτοὺς ποὺ μένουν. Τῆς δικῆς μας εὐθύνης νὰ στολίσουμε τὴν λευτεριά ποὺ βγήκε ἀπὸ τὰ ἱερὰ κόκκαλα τῶν πατέρων μας μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας καὶ ὁμοψυχίας, τῆς ἀληθινῆς δημοκρατίας. Γιατὶ χωρὶς αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ἡ λευτεριά εἶναι δέντρο ἄκαρπο. Καὶ τώρα παρακαλῶ τὸν σεβαστὸ καὶ ἀγαπητὸ μου δάσκαλο, τὸν Καθηγητὴ κ. Θεοδώρου, νὰ ἀνεβῇ στὸ βῆμα.

† Ὁ Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

«Ἡ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ»

Ἀσεβασμιώτατε,

Σεβαστοὶ Πατέρες,

Κυρία Νομάρχης,

Κύριε Δήμαρχε,

Κύριοι ἐκπρόσωποι τῶν Πολιτικῶν, Στρατιωτικῶν καὶ Δικαστικῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας,

Κυρίες, Δεσποινίδες καὶ Κύριοι,

Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ζακύνθου κ. Παντελεήμονα, τόσο γιὰ ὅσα εἶπε πρὸ ὀλίγου περὶ τοῦ ὁμιλοῦντος, ὅσο καὶ γιὰ τὴν τιμητικὴ πρόκλησιν, ποὺ ἔδωσε στὴν ἐπίσης θεολόγο σύζυγό μου καὶ σὲ μένα τὴν εὐκαιρία νὰ ἔλθωμε γιὰ

πρῶτὴ φορὰ στὴν ὥραία Ζάκυνθο, ποὺ εἶναι ζακυστὴ γιὰ τὶς φυσικὲς ὁμορφιές της, γιὰ τὸ λαμπρὸ καὶ ἀκτινοβόλο ἱστορικὸ παρελθόν της, γιὰ τοὺς μοναδικούς — ἰδίως μεταβυζαντινούς — πολιτισμικούς καὶ ἰδίως καλλιτεχνικούς θησαυρούς της, γιὰ τὴν ὅλη πολιτιστικὴ της παράδοση καὶ γιὰ τὸ ἐκλεπτυσμένο καὶ ἐξευγενισμένο πνευματικὸ αἰσθητήριο τῶν κατοίκων της. Τὸ αἰσθητήριο αὐτὸ ἦταν γνωστὸ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα, κατὰ τὴν ὁποία πιστευόταν, πὺς στὰ ἱερὰ ἄλση τῆς Ζακύνθου, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπ' τὸν Ὀμηρὸ ὡς «ὠλῆσσαν», ἔβρισκαν καταφύγιο τόσον ἡ Ἀρτεμις, ὅσον καὶ ὁ μουσηγέτης Ἀπόλλων, ποὺ ἀγαποῦσε τοὺς Ζακυνθίους γιὰ τὴν ἰδιάζουσα κλίσι τους στὴ μουσικὴ.

Ἡ χαρὰ μας εἶναι ἰδιαίτερη, ποὺ ἤλθαμε σ' ἓνα ἀληθινὰ ἱερὸ νησί, στὸ ὁποῖο δὲν βρίσκονται μόνο τὰ ὅσα τοῦ βάρδου τῆς ἐθνικῆς μας λευτεριᾶς, μὰ καὶ

ἐκατοντάδες ξωκλήσια καὶ ναοί, μέσα στοὺς ὁποίους ἀκούεται τὸ φτερούγισμα τῆς παραδόσεως γιὰ τὸν ἐκ-
χριστιανισμό τοῦ νησιοῦ ἀπ' τὴ Μαρία τὴ Μαγδαλη-
νή, ποὺ ἦλθε — κατὰ τὴν παράδοσι αὐτὴ — στὴν
περιοχή, ὅπου εἶναι τὸ ὄρεινὸ χωριὸ Μαρμαίς. (Ἡ
παράδοσις γιὰ τὴ Μαρία τὴ Μαγδαληνὴ εἶναι ἐπικρα-
τέστερη ἀπ' τὴν παράδοσι τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν,
γιὰ τὴ σχέσι τοῦ νησιοῦ μετὰ τὴν ἁγία Βερονίκη). Ἐδῶ
ἐπίσης βρίσκονται τὸ ἱερὸ λείψανο τοῦ προστάτη τοῦ
νησιοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ὁσίου καὶ τὰ ζωντανὰ
ἔχνη τοῦ ἁγίου Γερασίμου, ὅπως καὶ τοῦ ἐπιφανοῦς
λογίου μοναχοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως
τῶν ἀρχῶν τοῦ ἱσ' αἰῶνος Παχώμιου Ρουσάνου, στὸν
ὁποῖο εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ἀποψινὴ αὐτὴ ἐόρτια πνευ-
ματικὴ σύναξις, ποὺ ὁργανώθηκε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ
γεγονότος τῶν αὐριανῶν Ἀποκαλυπτηρίων τοῦ Μνη-
μείου του μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἐθνικοῦ ἐορτασμοῦ
τῆς Ἑνσωματώσεως τῆς Ἑπτανήσου στὴν Ἑλλάδα.

*

Γιὰ νὰ ἐξετασθῇ ἱκανοποιητικὰ τὸ ἐξαγγελθὲν
θέμα καὶ γιὰ νὰ ἀξιολογηθῇ ἀντικειμενικὰ ἡ συμβολὴ
τοῦ Παχώμιου Ρουσάνου στὴν ἀναγέννησι τῆς Νεοε-
λληνικῆς Παιδείας, πρέπει ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του νὰ
ἐξεταστοῦν ἀντικειμενικὰ ὄχι μὲ «ἐτεροχρονικὴ»
συσχέτισί τους εἴτε πρὸς σημερινὰ δεδομένα, κριτή-
ρια καὶ αἰτήματα, εἴτε πρὸς τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς πα-
τερικῆς θεολογικῆς σκέψεως, ἀλλὰ μὲ ἑνταξί τῆς πολὺ
βραχύχρονης παρουσίας του μέσα στὶς πνευματικὲς
συνθῆκες τῆς ἐποχῆς του καὶ στὸν κοινωνικὸ, πολι-
τιστικὸ καὶ ἐθνικοθρησκευτικὸ του περίγυρο¹.

Ἡ ἀξιολόγησις τῆς προσφορᾶς του θὰ εἶναι ὀρ-
θότερη καὶ δικαιότερη, ἂν λάβωμε ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἑν-
τονα ἀσκητικὴ ζωὴ του διήρκεσε μόλις 44 περίπου
χρόνια, ἀπ' τὸ 1508 ἕως τὸ 1553, καὶ ἐκτυλίσσεται
στὸν πρώτο αἰῶνα μετὰ τὴν Ἀλωσι. Πέθανε τὸ ἔτος,
κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ Ἕλληνες πενθοῦσαν γιὰ τὴ συμπλή-
ρωσι ἐκατονταετίας ἀφ' ὅτου κυριεύθηκε ἀπ' τοὺς
Τούρκους ἡ Κωνσταντινούπολις.

Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος γεννήθηκε στὴ Ζάκυνθο.
Ἀνῆκε στὴ γνωστὴ οἰκογένεια τῶν Ρουσάνων, ποὺ
καταγόταν ἀπ' τὸ χωριὸ Πηγαδάκια τοῦ νησιοῦ. Ὁ
ἴδιος μὲ καμάρι παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του στὰ γρα-
πτὰ του ὡς Ζακύνθιο.

1. Γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς τοῦ Πα-
χώμιου Ρουσάνου ὁ Νικόλαος Σοφιανὸς μὲ κάποια ὑπερβολὴ
σημαίνει «ὅτι διὰ τὴν μακρὰν καὶ πικροτάτην δουλοσύνην τὸ
ἡμέτερον γένος ἐξέπεσε καὶ οὐδὲ κἀν ἀναθυμᾶται τὴν προκοπὴν
ὅπου εἶχαν οἱ πρόγονοί μας, μετὰ τὴν ὁποίαν ἀφῆσαν εἰς ὅλην τὴν
Οἰκουμένην λαμπρὰν καὶ ἀθάνατον δόξαν... Εἰς τέτοιαν κακὴν
τύχην κατήντησε τὸ πάλαι ποτὲ μακαριστὸν γένος ἡμῶν τῶν
Γραικῶν, ὅτι μόλις εὐρίσκεται τώρα διδάσκαλος ὅπου νῦναι
ἱκανὸς νὰ διδάσκη τοὺς νέους καὶ τὴν γραμματικὴν»: Ἱστορία
τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Ι' (περίοδος 1453-1669), ἐκδ.
«Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν», Ἀθήνα, 1974, σ. 367.

Ἡ οἰκογένειά του διακρινόταν γιὰ τὴν εὐσέβειά
της. Ὁ πατέρας του, πιθανῶς ἕνεκα τοῦ προϋφύρου θα-
νάτου τῆς συζύγου του, ἀσπάσθηκε τὸν μοναχικὸ βί-
ο καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Ἰωακείμ.

Ὁ υἱὸς του, καθὼς ἦταν φύσις θρησκευτικὴ μὲ
ἀσκητικὲς τάσεις, νέος ἐλκύστηκε ἀπ' τὸ μοναχικὸ
ιδεῶδες καὶ ἐκάφη μοναχὸς στὴν ἱερὰ μονὴ ἁγίου Γεωρ-
γίου τῶν Κρημνῶν (στὰ Γκρεμνὰ) παίρνοντας τὸ
ὄνομα Παχώμιος.

Φαίνεται, πὼς στὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔμαθε τὰ
πρῶτα γράμματα τὴν ἐποχὴ, ποὺ καὶ ὁ συνομήλικός του
τότε ἅγιος Γεράσιμος εἶχεν ἔλθει στὴ Ζάκυνθο γιὰ τὴ
στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν. Ἀσφαλῶς τὰ δύο παιδιὰ εἶχαν
συναντηθῇ στὸ μοναστήρι αὐτό.

Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ ἁγ. Γεωργίου
ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ξεχώριζε γιὰ τὴν πλούσια βιβλιοθή-
κην της, δίδει κάποια ἐξήγησι γιὰ τὴν πλούσια βιβλιοθή-
κην αὐτοῦ πυροδοτήθηκε καὶ ἀναφλέχθηκε ἡ ἔμφυτη καὶ
ἀκίβηστη φιλομάθειά του καὶ ἀναξέσθη ὁ σπινθήρας τοῦ
ζήλου του γιὰ ὅσο τὸ δυνατό μεγαλύτερη μόρφωσι.

Ὁ Παχώμιος οὐσιαστικὰ ὑπῆρξεν αὐτοδίδα-
κτος, καθὼς σ' ὅλους τοὺς τόπους, ὅπου ἀργότερα με-
τέβαινε, τὸ προσφιλέστερον ἐνδιαίτημά του ἦταν οἱ
πλούσιες σὲ κώδικες καὶ χειρόγραφα βιβλιοθήκες,
μέσα στὶς ὁποῖες κατ' ἐξοχὴν ἐντρυφούσε στὴ μελέτη
τῶν θησαυρῶν τῆς πατερικῆς σοφίας.

Ὁ Παχώμιος λοιπὸν γιὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς
αὐτοεκπαιδεύσεως καὶ αὐτομορφώσεώς του χρησι-
μοποίησε τὰ πολλὰ καὶ μακρὰν ταξίδια. Ἡ μοναχικὴ
του ιδιότης συντελοῦσε στὸ νὰ βρίσκη παντοῦ ἀνοικτὲς
πόλεις. Ἐπισκέφθηκε σχεδὸν ὅλες τὶς περιοχὰς τοῦ
ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ ἐπιδόθηκε σὲ βαθιεῖς
θεολογικὲς μελέτες μέσα στὶς μεγάλες πρὸ πάντων
βιβλιοθήκες, οἱ ὁποῖες εἶχαν ὁργανωθῇ ἀπὸ μοναχοὺς
στὶς ἰ. μονές.

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος, ὁ Παχώμιος
μετέβη στὴν Ἀττικὴ, στὴν Πελοπόννησο, στὴ Θεσσα-
λία, στὴν Ἠπειρο, στὴ Μακεδονία, στὴ Θράκη, στὴν
Ἑπτανήσο, στὴν Κρήτη, στὴν Κύπρο, στὴν Κάρπαθο,
στὴ Λέσβο, στὴ Χίο, ἀκόμη δὲ στὴν Κωνσταντινού-
πολιν καὶ στὴν Παλαιστίνην (ἰδίως στὰ Ἱεροσόλυμα
καὶ στὸν Λίβανον), στὶς χώρες περὶ τὸν Πόντον (λ.χ.
στὴ Σαζούπολιν) καὶ ἐπανειλημμένως στὸ Ἅγιον Ὄρος,
ὅπου κατ' ἐξοχὴν χρησιμοποίησε τὴ βιβλιοθήκην τῆς
Ἱ. Μονῆς Ἰβήρων.

Ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυ-
σόστομος Παπαδόπουλος ἐπιχείρησε νὰ συσχετίσῃ τὶς
περιοδεῖες τοῦ ἁγίου Γερασίμου στὴν Ἑλλάδα πρὸς
αὐτὰς τοῦ Παχώμιου Ρουσάνου. Ἡ γνώμη αὐτὴ μπορεῖ
νὰ γίνῃ δεκτὴ, ἀλλὰ μόνον ὅσον ἀφορᾷ σ' ἓνα ταξίδι
τῶν δύο ἀνδρῶν ἕως τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἴσως νὰ συν-
ταξίδευσαν ἢ ἴσως ν' ἀκολουθήσεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

Ὁ Παχώμιος ἐνσάρκωσε τὸ γνήσιο μοναστικὸ
ιδεῶδες, ζώντας μὲ πολλὴν ἐγκράτεια τόσο σὲ με-

γάλη πτωχεία, ένεκα τής οποίας χαρακτηρίζε τον εαυτό του ως «ρακενδύτην», όσο και σέ ήσύχιο βίο κι αδιάκοπη προσευχή και μελέτη.

‘Αλλ’ ή *vita contemplativa*, ή ζωή τής μελέτης και τής πνευματικής θεωρίας κι ανατάσεως, δέν τόν οδηγούσε σέ νοσηρό θρησκευτικό μυστικισμό, άποξενωμένο άπ’ τήν *vitam activam*, άπ’ τή ζωή τής δράσεως πρὸς χάριν τών συμπατριωτῶν του, οί όποιοι είτε ήσαν λατινοκρατούμενοι στό νησί κι έκτεθειμένοι στίς συχνές επιδρομές τών όθωμανών πειρατῶν, είτε στέναζαν στήν ‘Ηπειρωτική ‘Ελλάδα, κάτω άπ’ τὸ πέλμα τοῦ Τούρκου κατακτητοῦ και δυνάστου.

‘Ο Παχώμιος αντίκρυζε μέ βαθειά οδύνη τὰ δεινά, πού μάστιζαν τὸ γένος τῶν ‘Ελλήνων, οί όποιοι ήσαν έκτεθειμένοι είτε στήν άπειλή τοῦ έκλατινισμού, είτε στὸν κίνδυνο τοῦ εξισλαμισμού, είτε στήν άπογοήτευσι κι άπελπισία γιά τίς πολλαπλές θλίψεις τους, είτε στήν κατολίσθησι και καταβύθισι μέσα στό βαθύ σκοτάδι τής άμαθείας, τής άμορφωσιάς και τής δεισιδαιμονίας, άπ’ τὸ όποιο περιβαλλόταν ὁ ύπόδουλος ‘Ελληνισμός κατά τὸν πρῶτο αἰῶνα μετά τήν ‘Αλωσι, ὅπως άποδεικνύεται άπό συγκλονιστικές μαρτυρίες τής εποχῆς εκείνης.

‘Ο Παχώμιος δέν παρασύρθηκε έγωϊστικά άπ’ τίς τέρψεις τής πνευματικής μελέτης και θεωρίας, οὔτε μιμήθηκε τούς φυγάδες λογίους, οί όποιοι, ὅπως έλεγε, «άντήλλαξαν τήν πατρίδα» μέ τή Δύσι, μά έθεσε τήν άσκητική ζωή του στήν ύπηρεσία τῶν σκλαβωμένων αδελφῶν του. ‘Ετσι πάνω στό θυσιαστήριο τής μοναστικής του θυσίας έφερνε τούς πόνους, τὰ δάκρυα και τίς πληγές τους, πού ήταν ή κινητήρια δύναμις, πού τόν ώθοῦσε νά επιχειρή κοπιαστικά κι επικίνδυνα γιά τήν εποχή εκείνη μεγάλα ταξίδια, ὅχι μόνο γιά νά φοιτᾷ στίς μεγάλες βιβλιοθήκες, νά μελετᾷ και νά συγγράφει, αλλά και γιά νά χρησιμοποιή τὸν πνευματικό έξοπλισμό και τήν μεγάλη κατά τήν εποχή εκείνη μόρφωσί του γιά τήν πνευματική ανάστασι τοῦ Γένους.

‘Όπως άργότερα ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, έτσι κι ὁ Παχώμιος Ρουσάνος, κατά ρηξικέλευθο και πρωτοποριακό γιά τήν εποχή του τρόπο, έκανε τίς περιοδεΐες του, γιά νά γνωρίσει άπό κοντά τούς σκλαβωμένους ‘Ελληνες, νά τούς κηρύξη τὸν θεῖο λόγο, νά τούς παραμυθήσῃ και παρηγορήσῃ, νά τούς τονώσῃ κι ένισχύσῃ, νά τούς νουθετήσῃ και χειραγωγήσῃ, νά τούς άπευθύνῃ τήν άδελφική προτροπή και τὸν παιδαγωγικό έλεγχο, νά τούς διδάξῃ τήν έλληνική γλώσσα και τὰ έλληνικά γράμματα, νά τούς περιφρουρήσῃ και θωρακίσῃ πνευματικά, νά άποσοβήσῃ τήν άφομοίωσί τους πρὸς τούς Βενετούς ή Τούρκους κατακτητές, νά κηρύξῃ τήν αντίστασι στήν προσπάθεια τῶν Τούρκων γιά ὁμαδικούς εξισλαμισμούς, νά αναχαιτίσῃ τήν άποπροσανατολιστική δράσι τῶν δυτικῶν μισσιοναρίων, νά άποτρέψῃ τὸ νά έκλατινισθῇ και φραγκέψῃ ὁ λαός, νά ιδρύσῃ ή έμψυχώσῃ σχολεῖα, νά αναδείξῃ μαθητές και διδασκάλους τοῦ Γένους, νά

κατευθύνῃ μέ έπιστολές τὰ τυπογραφεία τής Βενετίας, ὥστε νά τυπώνουν ὅπως έπρεπε τὰ βιβλία, πού προορίζονταν γιά τήν πνευματική τόνωσι και αναγέννησι τοῦ Γένους, νά ύποδείξῃ τήν άνάγκη τής διαφυλάξεως τῶν προγονικῶν πνευματικῶν θησαυρῶν, νά άποτρέψῃ άπ’ τὸν έκτροχιασμό στίς αἱρέσεις τής εποχῆς, τῶν ὁποίων ύπῆρξε σφοδρός πολέμιος, νά προβάλλῃ τούς τρόπους τής περισυλλογῆς, τής διατηρήσεως τής έλληνικῆς γλώσσας και παιδείας, τής άναζωπυρήσεως τής έθνικῆς συνειδήσεως και τής διαμορφώσεως τής έλληνορθόδοξου πνευματικῆς ταυτότητος τοῦ νέου ‘Ελληνισμού.

‘Αληθινά, τὰ ταξίδια τοῦ Παχωμίου κι οί έξορμήσεις του είτε άπ’ τήν Ζάκυνθο, είτε άπ’ τὸ ‘Αγιο ‘Ορος ήσαν αληθινές ‘Οδύσσειες και γνήσιες άποστολικές περιοδεΐες. Χαρακτηριστικά γράφει στὸν Δράμας Παΐσιο: ‘Ιδού γάρ ήμεῖς... θλίψεις και ὕβρεις ὑπομένομεν, έξουδενώσεις..., εἰρωνείας παρ’ οἰκείων, παρ’ άλλοτριῶν..., μόχθους, τόπους εκ τόπων άμείβοντες, πεινῶντες, διψῶντες, ὄνειδιζόμενοι, προπηλακίζόμενοι, μηδεμίαν άνακωχὴν τοῦ κακοῦ ποθεν ἔχοντες»².

‘Ο Παχώμιος Ρουσάνος, έξεδήμεσεν εἰς Κύριον τὸ 1553, σέ ήλικία μόλις 44 ἐτῶν. Πέθανε, κατά τὸν Σάθαν, στήν ι. μονή τῶν Κρημνῶν, αλλά πιθανότερον, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ ‘Ακαδημαϊκός-Καθηγητής κ. ‘Ιωάννης Καμίρης στήν επισκοπική περιφέρεια τής Ναυπάκτου, ὅπου εἶχε μεταβῆ άπ’ τή μονή τής μετаноίας του πιθανῶς πρὸς εκρίζωσι τῶν ὑπολειμμάτων τής Καρτανικῆς αἱρέσεως, γιά τήν ὁποία θά μιλήσουμε στή συνέχεια τής ὁμιλίας μας.

‘Ο Ρουσάνος, ζώντας μέ αληθινή μοναχική άκτημοσύνη, πέθανε πάμπτωχος, ἔχοντας μόνο δύο φλουριά χιώτικα, δύο ταπεινά ράσα και καλυμαῦκια και εἰκοσι δύο κώδικες γραμμένους άπ’ τὸ χέρι του, πού περιείχαν τὰ συγγράμματά του και μερικά πατερικά έργα. Τὰ λίγα αὐτὰ ὑπάρχοντα επιδικάσθησαν άπ’ τούς διαιτητές στήν ι. μονή τοῦ αἱγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν, ὅπου και φυλάσσονταν. ‘Αργότερα ὅλους σχεδόν τούς κώδικες τούτους παρέλαβεν ὁ Βενετὸς ναύαρχος ‘Ιάκωβος Νάνιος άπ’ τή δικαιοῦχα ι. μονή και τούς μετέφερε στήν ‘Ιταλία. Σήμερα έναπόκεινται στή βιβλιοθήκη τοῦ αἱγίου Μάρκου τής Βενετίας, στήν ὁποία περιῆλθαν ὡς δωρεά τής οικογενείας τῶν Νανίων, άπ’ τούς ὁποίους πῆραν και τὸ ὄνομα (Νανιανοὶ κώδικες).

Σε παρέκβασι παρατηροῦμε, πὼς τὸ άκουσμα γιά τὸν θάνατο τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου πιθανῶς ἔδωσε ὠθησι στὸ νά φέρῃ ὁ άγιος Γεράσιμος πάλι τὰ βήματά του στή Ζάκυνθο ὅπου ἦλθε τὸ ἐπόμενο ἔτος, τὸ 1554, κι’ ἔμεινε πέντε χρόνια, πρὶν άπ’ τήν ἐγκατάστασί

2. ‘Ανδρ. Μουστοξύδη, ‘Ελληνομνήμων, σελ. 646. ‘Ιωάννου Ν. Καμίρη, ‘Ο Π. Ρουσάνος και τὰ άνέκδοτα δογματικά και άλλα έργα αὐτοῦ, ‘Αθήναι, 1935 (σέ σύντμησι: ‘Εργα Ρουσάνου), σ. 6-7.

του στην Κεφαλληνία. Μέχρι σήμερα δείχνουν στη Ζάκυνθο τὸ σπήλαιο τοῦ ἁγίου Γερασίμου κοντὰ στὴν ἰ. μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν. Καὶ ὁ λόφος, ποὺ βρίσκεται ἀπέναντι, κοντὰ στὴ θάλασσα, ὀνομάζεται «λόφος τοῦ ἀσκητῆ».

Ὁ Παχώμιος δὲν εἶναι βέβαιον, ὅτι ἔγινε ἱερεὺς, δηλαδὴ ἱερομόναχος. Μᾶλλον ἀπὸ ταπεινοφροσύνη παρέμεινε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀπλοῦς μοναχός. Πάντως ἐνσάρκωνε πλήρως τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγωνιστικότητος, ποὺ πρέπει νὰ ἔχη ἕνας Λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου στὸν πολυμέτωπο ἀγῶνα του, ὅπως τὸν περιγράφει μὲ τὴν τόσο εὐγλωττὴ καὶ παραστατικὴ γλῶσσα τοῦ Ὁ. Ἰωάννης Χρυσόστομος. Νὰ τι λέγει ὁ ἱερός πατήρ: «Ἡ προετοιμασία μας δὲν εἶναι γιὰ ἕνα εἶδος μάχης, ἀλλ' ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶναι ποικιλόμορφος καὶ διεξάγεται ἀπὸ διαφορετικοὺς ἐχθρούς. Γιατὶ οὐτε χρησιμοποιοῦν ὅλοι τὰ ἴδια ὅπλα, οὔτε κάνουν ἐπίθεσι μ' ἕνα τρόπο. Καὶ πρέπει αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ πολεμήσῃ, νὰ γνωρίζῃ καλὰ τὶς μεθόδους ὅλων τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ τοξότης καὶ σφενδονήτης καὶ ταξιάρχος καὶ λοχαγὸς καὶ στρατιώτης καὶ στρατηγὸς καὶ ἀγωνιστὴς τοῦ πεζικοῦ καὶ ἵππευς καὶ ναυμάχος καὶ τειχομάχος. Γιατὶ στοὺς στρατιωτικούς μὲν πολέμους, ἀνάλογα μὲ τὸ ἔργο ποὺ ἀνέλαβε ὁ καθένας, ἀναλαμβάνει τὴν ἀμυνα ἐναντίον τῶν ἐπιτιθεμένων. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο· ἀλλὰ ἂν αὐτός, ποὺ πρόκειται νὰ νικήσῃ, δὲν γνωρίζῃ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς πολεμικῆς τέχνης, τότε ὁ διάβολος γνωρίζει ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἕνα μικρὸ μέρος, ποὺ τυχὸν εἶναι παραμελημένο, νὰ ὀδηγήσῃ μέσα (στὸν περίβολο τῆς Ἐκκλησίας) τοὺς πειρατές του καὶ νὰ ἀρπάξῃ τὰ πρόβατα. Ἀλλὰ δὲν πετυχαίνει αὐτό, ὅταν νοιώθῃ ὅτι ὁ ποιμένας κατέχει ὅλη τὴν ἀγωνιστικὴ τέχνη καὶ γνωρίζῃ καλὰ ὅλες τὶς ἐπιβουλές του. Γι' αὐτὸ πρέπει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη νὰ προφυλαττώμαστε καλὰ μὲ φραγμούς. Γιατὶ καὶ μιὰ πόλις, ὅταν ἀπὸ παντοῦ εἶναι περιζωσμένη μὲ τείχη, περιφρονεῖ αὐτοὺς ποὺ τὴν πολιορκοῦν καὶ μένει σὲ πολλὴ ἀσφάλεια. Ἄν ὅμως κατορθώσῃ κάποιος νὰ διασπᾷ τὸ τείχος τῆς καὶ διανοίξῃ ἔστω καὶ μιὰ μικρὴ πόρτα, δὲν τὴν ὠφελεῖ ὁ περίβολος τῶν τειχῶν. ἔστω καὶ ἂν ὅλο τὸ ὑπόλοιπο μέρος αὐτοῦ στέκῃ μὲ ἀσφάλεια»³.

Αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες ἐνσάρκωσε στὴ δράσι του ὁ Παχώμιος Ρουσάνος. Πονοῦσε τόσο πολὺ γιὰ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ὥστε στοὺς ἀναξίους ποιμένες, ποὺ ἀδιαφοροῦσαν γι' αὐτά, ὑπενθύνιζε τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀπευθύνονταν σ' αὐτοὺς μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ: «Τὰ πρόβατά μου οὐ βόσχετε· τὸ ἡσθενηκὸς οὐκ ἐνισχύσατε καὶ τὸ κακῶς ἔχον οὐκ ἐσωματοποιήσατε καὶ τὸ συντετριμμένον οὐ κατεδήσατε καὶ τὸ πλανώμενον οὐκ ἐπεστρέψατε καὶ τὸ ἀπολωλὸς οὐκ ἐζητήσατε» (Ἰεζ. λδ', 4). Ὁ Παχώμιος ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ μὴ ἰσχύουν γι' αὐτὸν οἱ λόγοι αὐτοί.

3. Migne Ἐ.Π. τόμ. 48, στ. 666.

Μᾶς κόβεται ἀληθινὰ ἡ ἀνάσα, ὅταν παρακολουθοῦμε στὸν ὀλιγόχρονο ἐπίγειο βίον τοῦ τις ἀλλεπάλληλες ἐκλάμψεις τοῦ ἱεραποστολικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ τοῦ ζήλου, τὴν δυσκατόρθωτη — γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη — πολυποικίλη καὶ πολὺπτυχη δραστηριότητά του, τὴν συνεχῆ ἐπαγρύπνησι καὶ ἐπιφυλακὴ του καὶ τὸν ἀληθινὰ πολυμέτωπο ἀγῶνα του, μὲ τὸν ὁποῖο μέρα καὶ νύχτα ἀγωνιζόταν νὰ κλείνῃ τὶς διάφορες κερκόπορτες, ποὺ ἦταν ἀνοιγμένες στὰ τείχη τοῦ Ἑθνους καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ ἐπουλῶνῃ τὶς πληγές τους.

*

Ἡ κλειψύδρα, ποὺ προσδιορίζει τὴ χρονικὴ διάρκεια τῆς διαλέξεως αὐτῆς, δὲν ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθήσουμε σὲ ὅλες τὶς φάσεις καὶ λεπτομέρειες τῆς λαμπρῆ πνευματικῆς ἐποποιΐας τῆς δράσεως τοῦ Παχωμίου. Γι' αὐτὸ στὴ συνέχεια θὰ περιορισθοῦμε στὸ νὰ ἐξάσουμε δειγματοληπτικὰ καὶ ἀναγκαστικὰ τὶς περισσότερες φορές κατὰ τηλεγραφικὸν τρόπο τὶς χαρακτηριστικώτερες ἐκδηλώσεις τῆς, ποὺ ἔχουν γενικώτερο ἐνδιαφέρον καὶ συναρτῶνται εἰδικώτερα πρὸς τὴ συμβολὴ τοῦ Ρουσάνου στὴν ἀναγέννησι τῆς νεοελληνικῆς παιδείας. Θὰ σταθοῦμε στὰ ἐξῆς ἐξῆς σημεία:

1) Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος διδάσκει καὶ ἐκπαιδεύει μὲ τὸ ἐκπληκτικὸ πλῆθος τῶν ποικίλων θεολογικῶν συγγραμμάτων καὶ μελετῶν του, ποὺ ὑποβοηθοῦν τὴ θεολογικὴ παιδεία καὶ τὴ θρησκευτικὴ μόρφωσι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κατὰ τὸν Σπ. Λάμπρον, ὁ Ζακύνθιος μοναχὸς ἀναδείχθηκε «θεολόγος διακεκριμένος καὶ καθόλου εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἑλλήνων λογίων»⁴. Καὶ μόνον ἀπ' τοὺς τίτλους τῶν κυριωτέρων ἔργων του⁵ συμπεραίνομε γιὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἐνδιαφερόντων του καὶ γιὰ τὴν ποικιλία τῶν στόχων, πρὸς τοὺς ὁποίους κατευθυνόταν τὸ θεολογικὸ του στόχαστρο.

Ὁ Παχώμιος γράφει σύνοψι τῆς ὀρθόδοξης δογματικῆς διδασκαλίας, γιὰ νὰ διαφωτίσῃ τὸ λαὸ γιὰ τὸ τι πρέπει νὰ πιστεῦν καὶ γιὰ ν' ἀποφεύγῃ τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες· ἐξαίρει τὴν μορφωτικὴ ἀξία τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς· ἀναιρεῖ τὶς διδασκαλίες τῶν Ἀρειανῶν, τῶν Νεστοριανῶν καὶ τῶν Μονοφυσιτῶν· τονίζει ἰδιαίτερα τὴν ἀλήθεια τῆς ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ποὺ μετέβαλε τοὺς δειλοὺς Ἀποστόλους σὲ λεοντοθύμους καὶ τοὺς ὠδήγησε στὸ νὰ υπογράψουν μὲ τὸ αἷμα τους τὴ ζωντανὴ ἐμπειρία τους ὅτι ὁ Κύριος «ἡγήθη ὄντως» ἐκ τῶν

4. Σ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. XIII (1916), σελ. 56.

5. Ἰδὲ Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 14-23 καὶ Κωνσταντίνου Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 151-152.

νεκρῶν· πολεμεῖ γι' αὐτὸ τῇ διαδεδομένῃ στὸν ἑλλη-
νικὸ ὡρὸ αἵρετικῇ διδασκαλίᾳ τοῦ συγχρόνου του
μοναχοῦ Ματθαίου, ποὺ δίδασκε πῶς ὁ Χριστὸς ὄχι
«μὲ τὴν ψυχὴν μόνον», ἀλλὰ «καὶ μετὰ σώματος
ζῶν κατήλθεν εἰς τὸν Ἀδὲν»⁶. Ἐπειτα ὁ Ρουσάνος
κῆρυξε κυριολεκτικὰ ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως ἐναντίον
τοῦ πλήθους τῶν αἵρετικῶν ἀντιλήψεων τῶν Καρτα-
νιτῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀκολουθώντας ὡς ἀρχηγὸ τὸν κερ-
κυραῖο ἱερομόναχο Ἰωαννίκιο Καρτάνο, εἶχαν διαδώ-
σει εὐρύτατα τὶς ἀναρίθμητες πλάνες τοὺς στηρίζοντας
αὐτὲς σὲ διαστρέβλωσι ἀγιογραφικῶν περικοπῶν, τὶς
ὁποῖες εἶχαν μεταφράσει στὴν καθομιλουμένη. Ἡ
διάλυσις τῶν πλανῶν τῶν Καρτανιτῶν ὀφείλεται ἀπο-
κλειστικὰ στὸν Ρουσάνο, «ἀποτελοῦσα, ὅπως ἐπιση-
μαίνει ὁ Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἰ. Καρμί-
ρης, τὸ μεγαλύτερον καὶ ὡραιότερον κατόρθωμά τοῦ
βίου του» καὶ «τὸν μεγαλύτερον τίτλον τιμῆς δι' αὐ-
τόν»⁷.

Ἀνυποχώρητοι ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες τοῦ ἐναντίον
τῶν Σαρακηνῶν καὶ Ἀγαρηνῶν, ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν
προφύλαξιν τῶν Ἑλλήνων ἀπ' τοὺς ἐξισλαμισμοὺς.
Ἀναιρεῖ τὶς κυριώτερες πλάνες τοῦ Κορανίου καὶ το-
νίζει χαρακτηριστικὰ: «Οὐδεὶς ποτε τῶν χριστιανῶν
διδασκάλων Ἀγαρηνὸς γίνεται, τινὲς δ' ἀγροῖκοι καὶ
ἐξ ἀνάγκης, τῶν δὲ παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς σφοδράτων
πολλοὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἡττομόλησαν εἰς τὸ
χριστιανικὸν δόγμα»⁸.

Χαρακτηριστικοὶ ἔπειτα ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες τοῦ
Ρουσάνου ἐναντίον μερικῶν ἀπ' τὶς διδασκαλίας τοῦ
Λουθήρου, ποὺ μόλις εἶχαν γίνεи γνωστὲς στὴν Ἑλ-
λάδα, καὶ ἐναντίον τῶν κακοδοξιῶν τῶν Λατίνων, ποὺ
ἀπειλοῦσαν πρὸ πάντων τὶς ἐνετοκρατούμενες περιο-
χές. Ὁ Ρουσάνος, γράφοντας ἓνα διάλογο μεταξὺ ἐνὸς
λατίνου καὶ ἐνὸς γραικοῦ, κατηγορεῖ τοὺς λατίνους,
γιατὶ ὄχι μόνον δὲν βοήθησαν τὸ Βυζάντιο, ἀλλὰ καὶ
γιατὶ «προσθήκαις ἀλλοκότοις τὴν καθολικὴν καὶ
ἀγίαν πίστιν ἐκιβδήλωσαν»⁹.

Γιὰ τὴ συμβολὴ τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου στὴν
ἐκρίζωσι τῶν αἱρέσεων, ὁ μέγας ρήτωρ τῆς Μεγάλης
Ἐκκλησίας Μανουὴλ Γαλησιώτης ὁ Κορίνθιος τοῦ
ἔγραψε χαρακτηριστικὰ: «Ἡ γενναία σου χεὶρ σὺν τῇ
ἐνούσῃ σοὶ ἀγγινοῖα πεποίηκεν ἄριστα, ἀνατρέπουσα
δι' αὐτῆς τῶν πολυσπόρων αἱρέσεων τὰ κύματα καὶ

ὡς ἰστὸν ἀράχνης τὰς ἐνστάσεις αὐτῶν διαλύουσα»¹⁰.
Καὶ γράφοντας πρὸς τὸν Παχώμιον προσθέτει χαρα-
κτηριστικὰ ὁ Μανουὴλ Γαλησιώτης: «Ἀδόξαν καὶ εὐ-
χαριστίαν τῷ μόνῳ Θεῷ ἀνεπέμφαμεν, τῷ εἰς τὸν
παρόντα αἰῶνα ὥσπερ τι κρίνον σε ἀειθαλὲς ἀναδεί-
ξαντι, ὀρθοδοξίας ὁσμὴν ἀπονέμοντα τοῖς σοὶ πλησιάζου-
σιν»¹¹.

Ἄλλ' ὁ Ρουσάνος δὲν ὑπῆρξε μόνον ἀντιρρητικὸς
καὶ δογματικὸς θεολόγος, «ἀμύντωρ καὶ πρόμαχος τῆς
Ὀρθοδοξίας»¹², ποὺ ἀγωνίσθηκε μὲ παρρησία, ἀπο-
φασιστικὴ καὶ ὀρμητικὴ καὶ ὀρμητικὴ καὶ ὀρμητικὴ.
Ἐπὶ πλέον ὑπῆρξε καὶ λαμπρὸς χριστιανὸς ἠθικολόγος, ποὺ ἀσυμβίβαστα
καυτηρίαζε καὶ μαστίγωνε τὶς ἠθικὰς παρεκτροπὰς
καὶ αὐτῶν τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν¹³, τὴν τυπο-
λατρεία καὶ τὶς δεισιδαιμονίες τῶν πιστῶν, τὸν ἐκτρο-
χισμὸ τῶν ἑορταστικῶν πανηγυριῶν σὲ βεβήλωσι
τῶν ἑορτῶν. «Οὗτοι δέ, — ὅπως λέγει γιὰ πανηγυρι-
στὲς —, κύκλῳ τοῦ ναοῦ θύουσι τε καὶ ἐκδέρουσι, κάκ-
κοπρίζουσι καὶ ὀπτοῦσι, καὶ πλήρη μὲν τὰ ἐντὸς τε
καὶ τὰ ἐκτὸς τε δυσωδίας καὶ πίσης, καὶ σπήλαιον
οἴμοι! ληστῶν ὁ ναὸς γίνεται»¹⁴.

Ἐπίσης, ὅπως μαρτυροῦν οἱ ἐρωταποκρίσεις, τὶς
ὁποῖες ἔγραψεν, εἶχεν ὡς κύριο μέλημά του τὴν λει-
τουργικὴ μόρφωσι καὶ ἀγωγή τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ τὴ
μόρφωσιν τοῦ τόσο γιὰ τὴ λατρεία, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἐν-
συνείδητη καὶ ἐνεργὸ συμμετοχὴ στὴν ὀρθόδοξή λα-
τρευτικὴ ζωὴ, ὅσο καὶ ἐκ τῆς λατρείας, δηλαδὴ διὰ
τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μορφωτικῶν θησαυρῶν,
τοὺς ὁποῖους περιέχουν ἡ λατρευτικὴ καὶ ἡ μυστηριακὴ
ζωὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ διδασχὴ τοῦ Ρουσάνου ἦταν εὐσύννοπη, ἐπι-
γραμματικὴ καὶ κρυσταλλίνης διαυγείας. Ἔστω ὡς

10. Ἀνδρ. Μουσσοῦδης, μν. β., σελ. 455.

11. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 78.

12. Αὐτόθι, σελ. 12.

13. Χαρακτηριστικῶς ἐρωτᾷ ὁ Παχώμιος Ρουσάνος:
«Ποῦ, εἰπέ μοι, παρὰ τοῖς παλαιοῖς βουκολίον καὶ ποιμνίων
καὶ διαφόρων κτηνῶν κτήσις, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν οἷς πρόδη-
λος ἡ καταστροφὴ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν; Τί ἐν τῇ ἐρήμῳ παρα-
γεγονότες χεῖρους τῶν κοσμικῶν διακείμεθα;». Ἐξ ἄλλου ὁ Π.
Ρουσάνος κατακρίνει τὴν χωρὶς σοβαρὸ λόγο προσπάθειαν τῶν
μοναχῶν πρὸς συγκέντρωσι χρημάτων καὶ ἄλλων ἀγαθῶν. Γι'
αὐτὸ τονίζει: «Κλοπὴν δ' ἂν ἔγωγε καλέσαιμι καὶ τὴν ὅπως δὴ-
ποτε μετὰ δόλου τῶν χρημάτων συλλογὴν, ὡς ὅταν πορευόμενοι
πρὸς πλούσιους καὶ πένητας διδурόμεθα ψευδῇ πενίαν καὶ πτω-
χείαν, ... ἵνα πάντα ἔχωμεν μετ' εὐπορίας, ἀπερ οὐδὲ κοσμικοὶ
ὄντες εἴχομεν»; Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἐθνους τόμ. Γ', σελ. 143-
144.

14. Παχωμίου Ρουσάνου, Πρὸς τοὺς ἐλλογιζοντας
καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια βεβηλοῦντας..., εἰς «Δελτίον τῆς
Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος», ἔτος
1883, σελ. 106.

6. Περισσότερα ἰδὲ στὰ ἐξῆς: Ἰωάννου Ν. Καρμίρη.
Χριστολογικὴ ἑτεροδιδασκαλία τοῦ ἱστ' αἰῶνος καὶ ἡ εἰς Ἀδου
κάθοδος τοῦ Κυρίου, περ. «Ν. Σιών», τόμ. Α' (1935), σ. 11
ἐξ. Τοῦ ἱδίου, Ἡ εἰς Ἀδου κάθοδος τοῦ Χριστοῦ ἐξ ἐπό-
ψεως ὀρθοδόξου, Ἀθῆναι, 1939.

7. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ὁ Π. Ρουσάνος καὶ τὰ...
ἔργα αὐτοῦ, σελ. 36 καὶ 11.

8. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 255-256.

9. Αὐτόθι, σελ. 9.

παράδειγμα αυτό που αναφέρει για την ιερή εξομολόγησι: «Ἡ εξομολόγησις ὀφείλει νὰ εἶναι ἀπλή, ταπεινή, καθαρὰ, πιστή, συνεχής, ἀκέραιος, φανερά, διακεκριμένη, εὐλαβής, ὁλόκληρος, μυστική, συντετριμμένη, σύντομος, ἰσχυρὰ καὶ κατήγορος τοῦ ἐξομολογούμενου. Ἀπλή μὲν, ἵνα ὁ ἐξομολογούμενος μὴ τὰ αὐτὰ πολλάκις λέγῃ, εἰ μὴ τοσοῦτον μόνον, ὅσον διὰ τὴν ἐπανάληψιν, τὴν ποσότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων αὐξήσῃ. Ταπεινὴ δέ, ἵνα ὁ ἐξομολογούμενος ἄθλιον καὶ ἀσθενὴ ἑαυτὸν ὁμολογῇ. Καθαρὰ δέ, ἵνα ὁ τοῦ ἐξομολογούμενου σκοπὸς ὁρθὸς ᾖ καὶ μηδὲν λόγον ἢ ἀπάτην ἔχῃ. Πιστὴ δέ, ἵνα ἀληθὴς καὶ χωρὶς τινος ψευδολογίας ἐξαγγέλληται. Συνεχὴς δέ, ἵνα ὁ ἄνθρωπος συνεχῶς ἐξομολογῇται. Ἐκούσιος δέ, ἵνα μὴ ᾖ κατηναγκασμένη καὶ βίαιος· οὐδὲν γὰρ βίαιον ἐμμίσθον. Φανερά δέ, ἵνα μὴ περίεργος καὶ δύσκολος νοεῖσθαι ὑπάρχῃ διὰ τὴν τῶν εἰρημένων ἀσάφειαν. Διακεκριμένη δέ, ἵνα φρονίμως λέγῃται, ὥστε καὶ τὰ μεῖζω ἁμαρτήματα μετὰ μεῖζονος συντριβῆς καὶ στεναγμοῦ καὶ μεταμελείας λέγεσθαι, ἀναλόγως δὴλον ὅτι τοῖς ἁμαρτήμασιν. Εὐλαβὴς δέ, ἵνα ἄνθρωπος αἰσχύνηται ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ μὴ ὑπερφανεύηται διὰ τὴν τοῦ κόσμου ματαιότητα ἢ μωρίαν. Ὀλόκληρος δέ, ἵνα ὁ ἐξομολογούμενος μηδὲν καταλιμπάνῃ τῶν ἁμαρτημάτων. Μυστικὴ δέ, ἵνα μὴ δημοσίᾳ μηδὲ ἐν ταῖς πλατείαις γένηται. Συντετριμμένη δέ, ἵνα ὑπὸ τῆς ἄγαν μεταμελείας ὀδυνώμενος στενοχωρῇται καὶ αἰσχύνηται καὶ κλαίῃ. Σύντομος δέ, ἵνα ὁ ἐξομολογούμενος αὐτίκα μετὰ τὸ ἁμάρτημα ἐξομολογῇται καὶ μὴ ἀναβάλλῃται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας. Ἰσχυρὰ δέ, ἵνα μὴ δι' ἐντροπὴν καταλιμπάνηται τι τῶν ἁμαρτημάτων. Κατηγορικὴ δέ, ἵνα ὁ ἐξομολογούμενος μηδὲν αἰτιᾶται, ἀλλ' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀμέλειαν καὶ ἀσθένειαν»¹⁵.

2) Ὁ Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός, ποὺ προετοίμασε ἰδεολογικὰ τὴν Ἑθνεγερσίαν τοῦ 1821, δὲν εἶχε σχέσι μετὰ τὴν τυχὸν ἀθεΐα ἢ μετὰ τὸ ἀντικλησιαστικὸ φρόνημα μερικῶν Διαφωτιστῶν τῆς Δύσεως, ἀλλ' ἦταν ἡ συνισταμένη καὶ τὸ ἀποτέλεσμα μακρᾶς ἐξελίξεως καὶ διαδικασίας, ποὺ συντελέσθηκε ὑπὸ τὴν ὠθησὶ καὶ τὶς εὐλογίαις τῶν φωτισμένων ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὁρθόδοξη πίστις ἦταν ἡ μυστικὴ «ἐντελέχεια», ποὺ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἐμφύχωνε, ἐνέπνεε καὶ στήριζε τὸ ὑπόδουλο Γένος. Θὰ ὑπενθυμίσωμε μερικoὺς σταθμούς. Πολὺ προτοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Ρήγας Φεραίος στὸν «Θούριο» μιλήσῃ γιὰ τὸ ὅτι «σταυρός, πίστις καὶ καρδιά... γκρεμίζουσι τυραννίαν»· πολὺ προτοῦ ὁ Κοραΐς, ποὺ καὶ αὐτὸς εἶχε βαθειὰ θρησκευτικότητα, κηρύξῃ τὴν ἀνάγκη τῆς παιδείας· πολὺ πρὶν ἀπ' τοὺς δύο αὐτοὺς διαφωτιστές, εἶχε δράσει ὁ κοσμοκαλόγερος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ποὺ εἶχε γεμίσει τὴν Ἑλλάδα μετὰ σχολεῖα. Πολὺ πρὶν ἀπ' τὸν Κοσμᾶ ὑπῆρξεν ἡ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1593, ποὺ, σύμφωνα πρὸς τὰ Πρακτικά της,

«ὥρισεν ἕκαστον ἐπίσκοπον ἐν τῇ ἑαυτοῦ παροικίᾳ φροντίδα καὶ δαπάνην τὴν δυναμένην ποιεῖν», γιὰ νὰ προωθῇται τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἔργο καὶ γιὰ νὰ παρέχεται βοήθεια «κατὰ δύνανμιν τοῖς ἐθέλουσι διδάσκειν καὶ τοῖς μαθεῖν προαιρουμένοις»¹⁶. Ἀλλὰ καὶ ἀρκετὲς δεκαετίες πρὶν ἀπ' τὴ Σύνοδο αὐτὴ ἔχομε τὸ φωτεινὸ παράδειγμα τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου, ὁ ὁποῖος προηγήθηκε τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στὸ ἄνοιγμα ἢ στὴν ἐμφύχωσι σχολείων καὶ στὴ διάδοσι τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. Μποροῦμε ἀδίστακτα νὰ ποῦμε, πῶς ὁ Παχώμιος Ρουσάνος ὑπῆρξε πρωτοπόρος καὶ ρηξικέλευθος σκαπανεὺς καὶ πρόδρομος τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ὁ Ρουσάνος δὲν ἦταν μόνον λαμπρὸς ὁρθόδοξος θεολόγος, ἀλλὰ καὶ ἐξαίρετος λαογράφος (Σ. Λάμπρος)· κάτοχος τῆς μεθοδολογίας τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπ' τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τοὺς τυπογράφους (χαλκογράφους) τῆς Βενετίας· πρόδρομος τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ διαλεκτολογίας, ὅπως καὶ τῆς λεγομένης φιλοσοφίας τῆς γλώσσης, ποὺ τόσο σήμερα εἶναι τῆς μόδας· συγγραφεὺς πολλῶν ἐξαιρετῶν ἔργων ἀναφερομένων στὴ Ρητορικὴ καὶ στὴν Προθεωρία ἢ σὲ ἐπὶ μέρος ζήτηματα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς, τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντακτικοῦ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Διαλέκτων. Ὁ Παχώμιος ἀνῆκεν στοὺς καλῶτερά γράφοντες τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν ἐποχὴν του, «προσκησάμενος κλασσικὴν καὶ γλωσσικὴν μόρφωσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν»¹⁷.

Οἱ ἐπιφυλάξεις τοῦ γιὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀνύπαρκτο κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γλωσσάμυντορισμὸ ἢ ἀπὸ πρόθεσι δημιουργίας γλωσσικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἐδικαιολογοῦντο ψυχολογικὰ ἀπ' τὴν πολεμικὴν του ἐναντίον τῶν Καρτανιτῶν, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τίς αἰρετικές τους διδασκαλίας μεταφρασμένες στὴ δημοτικὴ γλῶσσα διαστρεβλωμένες βιβλικές περικοπές. Ὁ κύριος στόχος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου στρεφόταν ὁ Ρουσάνος, ἦταν ἡ αἵρεσις καὶ ὄχι ἡ γλωσσικὴ μορφή. Αὐτὸ ἐξηγεῖ γιὰτὶ διακηρύττει: «Τὸ Εὐαγγέλιον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐκηρύχθη κατ' ἰδίαν καὶ ἰδίαν διάλεκτον»¹⁸.

Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος προβάλλει ιδιαίτερα «τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν», τὴν ὁποίαν, ὅπως λέγει, «καί τινες τῶν βαρβάρων οὐ παραιτοῦνται μανθάνειν»¹⁹.

16. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἑθνεγερσία τοῦ 1821, Ἀθήναι, 1983, σελ. 14-15.

17. Ἰωάννου Ν. Καρυέρη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 8.

18. Παχωμίου Ρουσάνου, Περὶ τῆς τῶν Ὁρθόδοξων καὶ τῶν Σαρακηνῶν πίστεως πρὸς τινάς· Ἰωάννου Καρυέρη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 258.

19. Παχωμίου Ρουσάνου, Ἐρωταποκρίσεις ἢ λύσεις διάφοροι, ἀρ. ζ'.

15. Παχωμίου Ρουσάνου, Περὶ ἐξομολογήσεως. Ἰωάννου Ν. Καρυέρη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 288-289.

Ὁ ἴδιος δὲν κήρυξε μόνο τὸν θεῖο λόγο, μὰ δίδαξε καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα σὲ διάφορα σχολεῖα, στὰ μοναστήρια καὶ στὶς περιοδεῖες του. Κατὰ τὸν Ἀ. Μουστοξύδη, ὁ Παχώμιος «φιλολογικὸν φῶς ἐπέχεεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ παρεμβάλλον σχόλια καὶ παραινέσεις»²⁰.

3) Ὁ Ρουσάνος προώθησε ἑμμεσα τὴ θεολογικὴ καὶ τὴν καθ' ὅλου παιδεία μὲ τὸ ὅτι σὲ διάφορα μοναστήρια καὶ ιδίως στὸ Ἅγιο Ὄρος ἐργάσθηκε ὡς ἀντιγραφεὺς. Ἐγγράψε πολλοὺς κώδικες καὶ ἔτσι ὑποβόηθησε τὴ διάσωση καὶ διάδοσι τῶν ἔργων τῶν θείων Πατέρων, ὅπως καὶ τῶν γραμματικῶν καὶ ρητορικῶν κανόνων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Σὲ ἀναριθμήτους κώδικες τῶν ἱερῶν μονῶν ὑπάρχει ἡ αὐτόγραφη σημειώσις του: «πεπεράτωται χεiri Παχωμίου μοναχοῦ». Ὁ Α.Π. Κεραμεὺς κατατάσσει τὸν Ρουσάνο μεταξὺ τῶν καλλιγράφων τῶν κωδίκων τῆς ἱ. μονῆς Κοσινίτζης²¹.

4) Τὸ διδακτικὸ ἔργο τοῦ Ρουσάνου συνδέθηκε ἰδιαίτερα μὲ τὴ Λέσβο καὶ τὴ Χίο. Στὴ νῆσο Λέσβο παρέμεινε περίπου δυὸ χρόνια καὶ προσέφερε τίς ὑπηρεσίες του ὡς δάσκαλος σὲ κάποιο σχολεῖο, ποὺ λειτουργοῦσε σὲ ἱερὰ μονὴ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ἀντίσσης Ἰγνάτιο, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν προσκάλεσε ἀπ' τὸν Λίβανο, ἀκριβῶς γιατί ὁ Παχώμιος εἶχεν ἀποκτήσει φήμη ὡς δάσκαλος. «Τὸν γλίσχρο μισθὸ τοῦ Ρουσάνου, κατέβαλλαν οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν, στὶς ἐπίμονες παρακλήσεις τῶν ὁποίων ὀφειλόταν καὶ ἡ ἐπὶ μιᾷ διετίᾳ παραμονὴ του ἐκεῖ»²².

Ὁ Ρουσάνος, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπ' τὴν ἀλληλογραφία τους, συνδεόταν καὶ συνεργαζόταν μὲ τὸν ἐπίσης Ζακυνθινὸ λόγιο καὶ δάσκαλο Μιχαὴλ Ἐρμούδωρο Λήσταρχο, ὁ ὁποῖος ἐγκαταστάθηκε στὴ Χίο καὶ δίδαξε ἐκεῖ ἐπὶ ἔτη. Σύγχρονα μὲ τὸν Λήσταρχο ἢ πιθανῶς κατὰ τὰ διαστήματα τῆς ἀπουσίας του στὴν Ἰταλία δίδαξαν στὴ Χίο ὁ Παχώμιος Ρουσάνος καὶ γύρω στὸ 1535 ὁ Θεοφάνης Ἐλεαβοῦλκος.

Ἔτσι οἱ δύο Ζακύνθιοι, ὁ Λήσταρχος καὶ ὁ Ρουσάνος, συνετέλεσαν σημαντικὰ, ὥστε ἡ Χίος ν' ἀναδειχθῇ σὲ μεγάλο «παιδευτικὸ καὶ πνευματικὸ κέντρο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ποὺ θὰ κρατήσῃ τὴν πρωτοπορίαν ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα καὶ θὰ προσφέρῃ στὴν τότε ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ στὸ Πατριαρχεῖο μορφωμένα στελέχη, ὀφφικιαλούς, ἱεροκήρυκες, ἱατροὺς, δασκάλους καὶ μαικτῆρες»²³. Ἡ δίψα τῶν νέων τῆς

Χίου γιὰ σπουδὴ ἦταν τόσο μεγάλη, ὥστε τὸ 1546, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ γάλλου περιηγητοῦ Ἰωάννου Chesneau, οἱ Χιώτες «ἄρχοντες» σχεδίαζαν νὰ ἰδρῶσιν στὸ νησί πανεπιστήμιο. Εἶχε θεμελιωθῇ μάλιστα καὶ τὸ κτίριο, ἀλλ' οἱ ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων ματαίωσαν τὸ σχέδιο²⁴.

Ὡστε ὁ ἄξιος καὶ διακεκριμένος σημερινὸς Ποιμενάρχης τῆς Ζακύνθου, ποὺ κατὰ τόσο φωτισμένον καὶ συγχρονισμένον τρόπο μοχθεῖ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωσί της, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ζακύνθου κ. Παντελεήμων, ἐφ' ὅσον γεννήθηκε στὴ Χίο εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο πνευματικὸς ἀπόγονος τῶν Ζακυνθίων Ρουσάνου καὶ Ληστάρχου, καθὼς μεγάλωσε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασι τῆς πνευματικῆς παραδόσεως, στὴ διαμόρφωσι τῆς ὁποίας βοήθησαν καὶ αὐτοὶ κατὰ τρόπον πρωτοπορειανό. Ἔτσι τὸ ὁμορφὸ νησί τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου, ἡ μυροβόλος Χίος, ἀποδίδει σήμερα τὰ πνευματικὰ τροφεῖα στὴν ἐξίσου μυροβόλο Ζάκυνθο, ποὺ εἶναι ἀληθινὸ στολίδι τοῦ Ἰονίου πελάγους.

5) Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ἐξάρουμε, ὅτι ὁ Ρουσάνος ἐνσάρκωσε τὸ ἰδεώδες τοῦ διδασκαλικοῦ ἥθους. Ἀσκοῦσε τὸ λειτουργημὰ τοῦ δασκάλου ἀνιδιοτελῶς, μὲ ὑποδειγματικὴ εὐσυνειδησία, μεθοδικότητα καὶ θρησκευτικὴ ἀφοσίωσι. Γιὰ τὴν ἐργασία του στὸ σχολεῖο τῆς Λέσβου γράφει πρὸς τὸν Ἀντίσσης Ἰγνάτιο: «Καθ' ἡμέραν καὶ ὥραν καὶ ἔν' οὕτως εἶπω ἀδιαλείπτως ἡμῖν παραδιδούς αὐτοῖς τὰ εἰς ὠφέλειαν ψυχικὴν μᾶλλον συντείνοντα λόγια, ὥστε με οἶαν τινα χελιδόνα ποτὲ μὲν τοῦτον, ποτὲ δὲ ἐκεῖνον ἐφορᾶν εἰ δεῖται τροφῆς λογικῆς»²⁵. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπ' τίς ὠραιότερες συμβολικὰς εἰκόνες, ποὺ ἔχουν χρησιμοποιοθῇ, γιὰ νὰ δείξουν τὸ ἀνύστακτο ἐνδιαφέρον τοῦ γεμάτου ἀπὸ παιδαγωγικὴν ἀγάπη διδασκάλου, ὁ ὁποῖος, χρησιμοποιώντας τὴν παιδαγωγικὴ ἀρχὴ τῆς ἐξατομικεύσεως, ἀγρυπνεῖ γιὰ τὴν πνευματικὴ πρόοδο ἐνὸς ἐκάστου ἀπ' τοὺς μαθητὲς του. Σὰν χελιδόνι, λέγει, φτερουγίζε ποτὲ πρὸς τοῦτον καὶ ποτὲ πρὸς ἐκεῖνον τὸν μαθητὴν του, γιὰ νὰ τοῦ παράσχῃ τὴν ἀναγκαίαν πνευματικὴ τροφή.

Κατὰ τὴν ὀχι στατικὴ, ἀλλὰ δυναμικὴ Διδακτικὴ τοῦ Ρουσάνου, πρέπει ὁ δάσκαλος νὰ εἶναι ἀλλοτε ἄλλοις προσδιαλεγόμενος καὶ νὰ προσαρμόζῃ τίς ἀπαντήσεις του στὸν ἐρωτῶντα καὶ ἀκούοντα. Πρέπει, ὅπως λέγει, νὰ λαλῇ «κατὰ τὴν ἐξιν ἐκάστου καὶ τὴν χρείαν», «ὅπερ μερίζονος δοκεῖ ἐπιστήμης»²⁶.

20. Ἀνδρ. Μουστοξύδη, μν. ἔ., σελ. 629.

21. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, Κωνσταντινούπολις 1886, σ. 38.

22. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Ι', σελ. 371-372 καὶ 376.

23. Αὐτόθι, σ. 372.

24. Ἐνθ' ἄνωτ.

25. Ἀνδρ. Μουστοξύδη, μν. ἔ., σελ. 698.

26. Παχωμίου Ρουσάνου, Περὶ τῆς τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Σαρακηνῶν πίστεως πρὸς τινας: Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 253.

6) Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ἐξάρωμε τὸ μορφωτικὸ ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖο μετέδιδεν ὁ φωτισμένος Ζακύνθιος μοναχός. Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος ἐμπνεόταν ἀπ' τὸ ἰδεῶδες τοῦ σοφοῦ τοῦ Μεσαίωνος, ποὺ τόνιζε πῶς «ἐνας διδάσκαλος τῆς τέχνης τῆς ζωῆς ἀξίζει περισσότερο παρὰ χίλιοι γραμματοδιδάσκαλοι». Τὸ ἰδεῶδες αὐτὸ ἀποβλέπει ὅχι ἀπλῶς στὴν τροφοδότησι καὶ ἀνάπτυξι τῆς διανοίας, ἀλλὰ στὴν ἀρμονικὴ συνανάπτυξι ὅλων τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, οἱ ὁποῖες, ὅπως ἔγραφε, «τρεῖς εἰσι λογικόν, θυμικόν καὶ ἐπιθυμητικόν»²⁷.

Ὁ Ρουσάνος, ἂν — σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδιαίτερον κλίσι καὶ κλῆσι τοῦ καὶ σύμφωνα πρὸς τὸ ἰδιαίτερον χάρισμά του — εἶναι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦ αὐστηρὸς μοναχὸς καὶ ἀσκητῆς, πιστεύει, ὅτι τὸ ἐλληνορθόδοξο μορφωτικὸ ἰδεῶδες δὲν ὀδηγεῖ σὲ νοσηρὸ θρησκευτικὸ μυστικισμὸ καὶ σὲ μονομερῆ θρησκευτικὴ ζωὴ, ποὺ ἀποξενώνει ἀπ' τὶς διαφορὰς ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ σφύζουν καὶ ἀνθίζουν ὁλόγυρά μας, μὰ ἀντίθετα ὑποβοηθεῖ τὴν κατάφασιν ὅλων τῶν ἀξιῶν καὶ μάλιστα κατὰ τρόπο σύμμετρο πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ ἱεραρχικὴ κλιμάκωσί τους. Γιὰ νὰ μορφωθῇ ὁ ἄνθρωπος πραγματικὰ καὶ γίνῃ ἄρτιος καὶ ὁλοκληρωμένος, πρέπει νὰ ἱκανοποιηθῶν παμμερῶς καὶ ἀρμονικῶς ὅλες οἱ ἐμφυτεῖς ἀξιολογικὲς τάσεις καὶ προδιαθέσεις τῆς ψυχῆς του μὲ τὴ βίωσι καὶ ἡ πραγματοποίηση ἀντιστοίχων ἀξιῶν καὶ ἀγαθῶν, ποὺ συναποτελοῦν σύστημα καὶ ὀργανικὴ ὁλότητα, ἱεραρχικὰ διαρθρωμένη καὶ ἐμψυχωμένη ἀπὸ μία ἐνοποιὸ ζωτικὴ ἀρχὴ καὶ δύναμι. Τὸ καλλιτέχνημα, ποὺ ποθοῦμε νὰ διαπλάσωμε μὲ τὴν ἀνθρωπιστικὴ μὀρφωσι, σημαίνει ἐνότητα, σημαίνει ἀναγωγή ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους λειτουργιῶν καὶ ροπῶν τῆς ὑπάρξεως σ' ἓνα ἐνιαῖο ρυθμιστικὸ κέντρο. Τὸ κέντρο αὐτό, ποὺ συνενώνει ὅλες τὶς ψυχικὰς δυνάμεις σ' ἐνότητα εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἡ γνησία ἐν Χριστῷ ζωὴ, ποὺ ποτὲ δὲν παρουσιάζει τὴν αἰρετικὴ ἀπόκλισι ὑπερτονισμοῦ τοῦ θείου στοιχείου καὶ τῆς κατακόρυφης διαστάσεως εἰς βάρος τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος καὶ τῆς ὀριζοντίας διαστάσεως ἢ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ὀριζοντίου ἐνδιαφέροντος εἰς βάρος τοῦ θείου στοιχείου καὶ κατακόρυφου προσανατολισμοῦ. Ὁ Θεὸς πρέπει νὰ καταυγάζῃ ὅλες τὶς ἐπιγίεις ἀξίες καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς καὶ νὰ ἐξαγάγῃ ὅλες τὶς πτυχὲς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ πολιτισμοῦ. Μόνον ἔτσι δημιουργεῖται στὴ ζωὴ τὸ μέτρο, ἡ πειθαρχία, ἡ τάξις, ἡ ἐνότης, ὁ ρυθμός.

Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος εἶναι ἐξαιρετος μύστης τοῦ ἰδεώδους αὐτοῦ. Δὲν ζῇ μόνον στὶς σφαῖρες τῆς πνευματικῆς θεωρίας, τῆς προσευχῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀνατάσεως. Παράλληλα δείχνει κατανόησι γιὰ ὅλες τὶς ἀξίες καὶ ὅλα τὰ πολιτιστικὰ ἀγαθὰ. Τονίζει τὴν ἀξία τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν ὡς μέσων συντηρή-

σεως. Ἐπηρεασμένος ἀπ' τὶς ὁμορφίαις τῆς Ζακύνθου ἢ τοῦ Ἁγίου Ὅρους ἐκδηλώνει στὰ ἔργα του τὴν ἀγάπη γιὰ τὰ ἄστρα, τὰ βουνά, τὴ θάλασσα, τοὺς ἐαρινοὺς λειμῶνες, τὰ λουλούδια, τὰ χελιδόνια. Τονίζει ὅτι «ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται»²⁸. Ἐτσι συνεχίζει τὴν παράδοσι τῆς ἐπαφῆς τῶν ἀσκητῶν πρὸς τὴ φύσι, ποὺ ὠδήγησε τὸν ἅγιο τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη, νὰ γράφῃ στὸ μανιφέστο, ποὺ προτάσσει στὸν «Λαμπριάτικο Ψάλτη» του: «Ἐν ὅσῳ ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω νὰ λατρεύω τὸν Χριστὸν μου, νὰ ὑμνῶ μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν»²⁹.

Ὁ Ρουσάνος καταφάσκει καὶ τὶς σωματικὰς ἢ βιολογικὰς ἀξίες. Ἐξυμνεῖ τὸ σῶμα ὡς «ἐφὸλκιον»³⁰, ὡς ὄχημα τῆς ψυχῆς καὶ ναὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δίδει ὁδηγίες γιὰ τὴ θεραπεία ἀπὸ ἀλγηδόνες καὶ ἀρρώστιες. Ἀναγνωρίζει τὴ βιολογικὴ σημασία τοῦ γάμου καὶ ὑπενθυμίζει τοὺς λόγους τοῦ παροιμιαστοῦ: «Συνευφραίνου μετὰ γυναικὸς τῆς ἐκ νεότητός σου» (ε', 18) ἢ τοῦ προφήτου Μαλαχίου: «Γυναῖκα νεότητός σου μὴ ἐγκαταλίπῃς» (β', 15)³¹.

Ὁ Παχώμιος εὐλογεῖ καὶ τὴν ἀξία τῆς γνώσεως, τὴν ὁποία ἀναλύει στὰ διάφορα εἶδη της, τονίζοντας ὅτι «γνώσις γνώσεως διαφέρει τῇ τε ποιότητι καὶ τῇ ποσότητι»³².

Ἀκολουθώντας ἔπειτα τὴν καλλιτεχνικὴν παράδοσι τοῦ νησιοῦ του συγκινεῖται ἀπ' τὴν αἰσθητικὴν ἀξία τῆς ὁμορφίαις, γιὰ τὴν ὁποία ὁμιλεῖ, ἀναφερόμενος ὅχι μόνον στὸ ὠραῖο τῆς φύσεως ἢ στὸ πρωτόκτιστο κάλλος τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε πρὶν ἀπ' τὴν πτώσι, ἀλλὰ καὶ στὸ ὠραῖο τῆς Τέχνης ἢ εἰδικώτερα τῆς μουσικῆς, γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς ὁποίας ἔγραψε καὶ εἰδικὴ μελέτη. Συνθέτει ὕμνους, στιχηρά, ἀκολουθίες, κανόνες³³ καὶ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ μελωδία καὶ τὸ «ἄσμα τῶν τροπαρίων», τῶν κανόνων καὶ τῶν ὧδων, γιὰ «τὸ τῆς γραμματικῆς διαλάμπον κάλλος»³⁴.

28. Παχωμίου Ρουσάνου, Περὶ τῆς τῶν Ὁρθόδοξων καὶ τῶν Σαρακηνῶν πίστεως: Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ὁ Π. Ρουσάνος καὶ... τὰ ἔργα αὐτοῦ, σελ. 252.

29. Πρβλ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἐκκλησία καὶ Φυσικὸν Περιβάλλον, Ἀθήναι 1983.

30. Παχωμίου Ρουσάνου, Ὁμιλία εἰς τινὰ τῶν ρητῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον..., σελ. 3.

31. Παχωμίου Ρουσάνου, Ἐρωταποκρίσεις, ἀρ. θ'.

32. Παχωμίου Ρουσάνου, Περὶ τῆς τῶν Ὁρθόδοξων καὶ τῶν Σαρακηνῶν πίστεως: Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 252.

33. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 17-18.

34. Παχωμίου Ρουσάνου, Ἐρωταποκρίσεις, ἀρ. ζ'.

27. Παχωμίου Ρουσάνου, Ὁμιλία εἰς τινὰ τῶν ρητῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου κατὰ πρῶτον ἐκδομένη ὑπὸ Ἱ. Ν. Καρμίρη, σελ. 5.

για τὸ κάλλος τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας³⁵ καὶ γιὰ τὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς ἀπ' τὰ ὁποῖα καταδικάζει τὰς «αἰσχροὺς ζωγραφίας» καὶ τὰς «ἀφιλοκάλους καὶ ἀσέμνους εἰκονογραφίας»³⁶.

Ὁ Ρουσάνος ἔπειτα προβάλλει καὶ τὶς κοινωνικὲς ἀξίες. Τονίζει, πὼς πρέπει νὰ ἐναρμονίζουμε τὸ συναίσθημα τιμῆς μὲ τὸ αὐτοσυναίσθημα, ἐφ' ὅσον αὐτὸ δεῖ προσέχειν τοῖς πολλοῖς ἀσεβέσιν οὖσιν, ἀλλὰ τοῖς εὐσεβέσι, καὶ ὀλίγοι ὦσιν»³⁷. Ἰδιαίτερα μαστιγώνει τὴν ἀδικίαν, τὸ «καταδυναστεύειν τῶν πενήτων»³⁸, τὴν ἀσπλαγχνίαν, τὴν κατάκρισιν. Ἐξ ἄλλου εἶναι διαπρυσίος κήρυξ τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία εἶναι «τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου», καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποία, ὅπως λέγει, «ἐστὶ τὸ διανεμητικὸν εἶναι τοῦ κατ' ἀξίαν»³⁹. Ἐπειτα πολὺ προτοῦ ἡ ἀγγλὶς Ἐλισάβετ Φράυ, ποὺ θεωρεῖται «μητέρα τῶν φυλακισμένων», διακηρύττει πὼς «τὸ ἔλεος γιὰ τὴν ψυχὴν εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἐλέους», ὁ Ρουσάνος τονίζει: «Χρὴ τὸν βουλούμενον ἐλεεῖν πλησιάζειν τῷ χρήζοντι ἐλέους, οὐχὶ ἀποφεύγειν. Ἀλλ' οὐ περὶ σωματικοῦ ἐλέους φησὶν... Ἐλεεῖ γὰρ τις τὸν ἁμαρτωλὸν χωριζόμενος μὲν τῷ σώματι, τῇ δὲ ψυχῇ ἀσχάλλων ὑπὲρ τούτου καὶ εὐχόμενος ἐπιστραφῆναι αὐτὸν ἐκ τῆς πλάνης αὐτοῦ»⁴⁰.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος στὶς ἠθικὲς ἀξίες, αὐτές, κατὰ τὸν Ρουσάνο, πραγματοποιοῦνται μὲ τὴν ἐλευθέρην θέλησιν καὶ ἠθικὴν «προαίρεσιν»⁴¹, ἡ ὁποία ἐνεργοποιεῖται μὲ τὴν ἐκάστοτε προτίμησιν τῆς ἀνωτέρας ἀξίας ἐναντι τῆς κατωτέρας.

Σύμφωνα μ' αὐτὰ λοιπὸν ὁ Ρουσάνος ὑποβοηθεῖ τὴν «καθ' ὕλην» ἁρμονικὴν καὶ παμμερῆ ἱκανοποίησιν ὅλων τῶν ἀξιολογικῶν ροπῶν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸν ὁδηγεῖ ν' ἀντικρύσῃ ὀρθῶς καὶ χωρὶς παραμόρφωσι τὸ πλήρωμα, τὸ σύστημα καὶ τὴν ἱεραρχικὰ διαρθρωμένη ὀργανικὴ ὁλότητα τῶν ἀξιών. Ὁ Ρουσάνος δὲν καταδικάζει τίς ὑλικὲς καὶ βιολογικὲς ἀξίες, ἀλλὰ μόνον τὴ σωματολατρεία, τὴ θεοποίησιν τῆς ὕλης καὶ τῶν σωματικῶν ἐνστίκτων καὶ τὴν ὑποδούλωσιν σ' αὐτά. Θέλει ὅλες οἱ ἀξίες νὰ καταυγάζωνται, ἐξωραϊζώνται καὶ συνενώνωνται ἀπ' τὸν Θεό, ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἀξιών καὶ ἀγαθῶν.

35. Ἐνθ' ἄνωτ., ἀρ. ιβ'.

36. Παχωμίου Ρουσάνου, Πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ χαλκογραφεῖς: Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ὁ Π. Ρουσάνος καὶ τὰ... ἔργα αὐτοῦ, σελ. 63-64.

37. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ὁ Π. Ρουσάνος..., ἐνθ. ἄνωτ.

38. Παχωμίου Ρουσάνου, Πρὸς τοὺς δυσανασχετοῦντας πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐπαγομένους ἡμῖν θλίψεις, ἐκδ. ὑπὸ Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, σελ. 12.

39. Παχωμίου Ρουσάνου, Ὁμιλία εἰς τινὰ τῶν ρητῶν..., σελ. 21-22.

40. Αὐτόθι, σελ. 23.

41. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 11-12.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ μοναχὸς Παχώμιος δὲν διέπεται ἀπὸ παιδαγωγικὸν «ὀπτιμισμὸν» καὶ ἀπὸ οὐτοπιστικὴ καὶ χιμαιρικὴ ὑπεραισιοδοξία. Καθοδηγεῖται ἀπ' τὴν ὀρθόδοξην ἀνθρωπολογία, ποὺ βλέπει ρεαλιστικὰ τὸν ἄνθρωπον⁴². Ὁ ὁμιλῶν σὲ ἄλλη συνάφεια ἔχει χρησιμοποιήσει τὴν ἐξῆς εἰκόνα, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε νὰ αἰσθητοποιήσουμε αὐτό, ποὺ ὑποστηρίζει ὁ Ρουσάνος. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴ βίωσιν τῶν διαφόρων ἀξιών δὲν μοιάζει πρὸς τὸν καθρέπτη, ὁ ὁποῖος δείχνει ὅλα ἀκριβῶς, ὅπως εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὸ κάτοπτρο τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης ἢ τῆς θάλασσας, τὸ ὁποῖο, ὅταν μὲν αὐτὴ εἶναι καθαρὴ καὶ γαλήνεια, ἀπεικονίζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πιστὰ τὸ τοπεῖο τῆς ἀκτῆς, ὅταν ὅμως αὐτὴ εἶναι ταραγμένη καὶ ὄχι καθαρὴ, ἄλλοτε ἐπιμηκύνει τὰ πράγματα, ἄλλοτε τὰ ἐπιβραχύνει, ἄλλοτε τὰ παραμορφώνει τελείως ἢ τὰ καθιστᾷ ἀόρατα. Αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀξιολογικὴ μυωπία ἢ τύφλωσις καὶ ὁ πνευματικὸς δαλτωνισμός. Ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν μιλήσει γιὰ τοὺς τυφλοὺς καὶ κωφοὺς καὶ μυωπάζοντας, ποὺ, ἐνῶ βλέπουν, δὲν βλέπουν καί, ἐνῶ ἀκοῦνε, δὲν συνιῶσιν (Πρβλ. Μάρκ. δ', 12. Ἰω. α' 9, 11. ιβ', 35. Β' Πέτρ. α', 9). Κι' ὁ Ρουσάνος τονίζει, ὅτι ὑπάρχουν «οἱ πεπηρωμένοι τὰς αἰσθήσεις καὶ διὰ τοῦτο μὴτε ὁρῶντες μὴτε ὁσφραϊνόμενοι μὴτ' οὖν ἀπτόμενοι». Κι' ὅπως «ἐν τοῖς ἑαρινοῖς καὶ φθαρτοῖς λειμῶσιν οὐδεμία ἡ ὄνησις τῷ πεπηρωμένῳ τὴν σωματικὴν αἴσθησιν»⁴³, ἔτσι καὶ οἱ πάσχοντες στὰ ἀξιολογικὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς, ἐνῶ νομίζουν ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ κάνουν καλὴ ἐκλογὴ μὲ τὴν «προαίρεσιν», δηλαδὴ μὲ τὴν ἐλευθέρην θέλησίν τους, εἶναι σκλάβοι πνευματικά, ἀφοῦ τίς μὲν κατώτερες ἀξίες τίς θεωροῦν ὡς ἀξιεράστες καὶ ἐλκυστικὰς, τίς δὲ ἀνώτερες ὡς τυραννικὰς καὶ ἀποκρουστικὰς. Γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τοὺς λόγους καὶ ἐνὸς ἄλλου μεγάλου τέκνου τῆς Ζακύνθου, τοῦ Κάλβου, «ἀρετὴν καὶ τόλμην θέλει ἡ ἐλευθερία».

Ἀπ' αὐτὰ γίνεται φανερό, πὼς τὸ μορφωτικὸν ἰδεῶδες τοῦ Π. Ρουσάνου δὲν εἶναι ἰδεῶδες νεφελῶδες, μονομερές, ἀναιμικὸ καὶ γεμάτο ἀπὸ ἀοριστολογία καὶ ἐσωτερικὲς ἀντιφάσεις, ἀλλὰ ἀνθρωπιστικὸ ἰδεῶδες ἄρτιο, ὁλοκληρωμένο, μὲ κρυσταλλίνην διαύγεια, ἐσωτερικὴ ἐνότητα καὶ δυναμισμό. Τὸ ἰδεῶδες τοῦτο δὲν θέτει τίς παρωπίδες στὰ μάτια, γιὰ νὰ ἱκανοποιῇ μόνον μερικὰς ἀνάγκας καὶ ροπὰς τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ γιὰ νὰ καθιστᾷ τίς ἄλλες ἀτροφικὰς, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται ἐξ ὁλοκλήρου στὴν ψυχοσωματικὴ ὕψην καὶ στὴν ὀργανικὴ ὁλότητα τῶν ἐνδομύχων ἐφέσεων τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος.

Ἡ ζωὴ, τὸ ἔργο καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Ρουσάνου διανοίγουν τὰ πνευματικὰ μάτια καὶ αὐτιά μας, γιὰ ν'

42. Πρβλ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδόρου, Μαθήματα Κατηχητικῆς ἢ Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς, ἐν Ἀθήναις 1983, σελ. 82 ἐξ.

43. Παχωμίου Ρουσάνου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 3.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΣΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΑΙ ΘΕΗΓΟΡΟΥ ΣΟΦΟΥ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ

Με την πρόνοια του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Ζακύνθου Παντελεήμονα ἐγείρεται σήμερα αὐτὸ τὸ καλλιμάριον μνημεῖο στὴ μνήμη τοῦ μεγάλου καὶ θεηγόρου σοφοῦ τῆς Ζακύνθου Παχωμίου Ρουσάνου, ποὺ ἐφέτος συμπληρώνονται 430 χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἐκλείσει τὰ ἀγιασμένα μάτια του σ' αὐτὸ τὸ ἀγαπημένο του μοναστήρι τοῦ Ἁγίου - Γιώργη τῶν Κρημνῶν, στὸ ὁποῖο πολὺ νέος ἔβαλε τὸ ράσο τοῦ μοναχοῦ καὶ στὸ ὁποῖο βρόγχε τὰ μέσα, τὰ διδύα, τίς πηγές τῆς γνώσης, γιὰ νὰ μορφωθῇ καὶ ν' ἀναδειχθῇ πρωτόθρονος θεολόγος καὶ φιλόσοφος τῆς ἐποχῆς του.

Τοῦ ἀξίζει αὐτὸ τὸ μνημεῖο τοῦ Ρουσάνου. Ἦταν ἓνα χρέος ὅλης τῆς Ἑλλάδας ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἡδὴ ἐξοφληθῇ ἀπὸ μακροῦ. Καὶ τώρα ποὺ πραγματώνεται, χαίρεται ἡ Ζακύνθος ὅλη, ποὺ βλέπει ἀποκαταστημένο στὴ μνήμη τῶν γενεῶν τὸν οὐρανοφάντορα σοφὸ τῆς, τὸν δοξαστὴ καὶ πρῶτο ἐγκωμιστὴ τῆς. Ἀγάλλεται μαζί τῆς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα, ὅλη ἡ Ἀνατολή, ποὺ στὰ πρῶτα δυσχερέστατα μαῦρα χρόνια τῆς δουλείας δέχτηκε ἀπὸ τὸ μεγάλο σοφὸ καὶ πατριώτη, τὸν πρῶτο ἐθνοφωτιστὴ τῆς Ρωμιοσύνης, τίς πρῶτες ἀχτίδες φωτός, ποὺ διασχίσανε τὰ πυκνὰ σκοτάδια τῆς ἀμάθειας καὶ χάρισαν στὸν ταλαιπωρημένο λαὸ τὰ πρῶτα φίλτρα τῆς παιδείας, τὰ λεγόμενα κολυδογράμματα, ποὺ εἶχαν τὴ θαυματουργικὴ δύναμη νὰ ἀνασταίνουν τίς ψυχές καὶ νὰ συγκρατοῦν τὸ λαὸ στὴν πίστη καὶ στὸν ἐθνισμὸ του.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀπόμειρο, τὸ κρημνικὸ καὶ ἀτρόμητο μπροστὰ στοὺς ἀνέμους καὶ τοὺς πειρατὲς μοναστηράκι, ξεκίνησε ὁ Παχώμιος Ρουσάνος στὰ 1520 περίπου καὶ «ρακενδύτης», ὅπως χαρακτηρίζε με ἄκρα ταπεινοφροσύνη τὸν ἑαυτὸ του, φτωχός, ταπεινός, ἀνέστιος, με τὸ ἰδανικὸ του ἐθνοφωτισμοῦ, με τὸν τρίδωνα τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ θεολόγου, γύρισε ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σκορπίζοντας

παντοῦ τὸ φῶς τῆς γνώσης καὶ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ἐδραιωμένους στὴν αὐστηρὴ προσήλωση στὶς ἀρχές τῆς ὀρθόδοξης πίστεως, ποὺ ὁ Ρουσάνος ἀγωνίστηκε σκληρὰ γιὰ νὰ τὴ σώσει ἀπὸ τίς ἐπιβουλές τοῦ καθολικισμοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ἄγρια χτυπήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀλλάτιο καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστάτες τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἀναμετρώντας σήμερα τὸ ἔργο του καὶ τίς συνθηκές κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες συντέλεσε μ' ἀκαταδάμαστη ἐπιμονὴ καὶ συνέπεια τὸ ἐθνοφωτιστικὸ του ἔργο, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ Ζακυνθινὸς σοφὸς ἀδικήθηκε ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους, ἐνῶ ἡ παράδοση, ἡ ἱστορικὴ ἐτυμηγορία, μᾶς τὸν παρουσιάζουν μεγάλο ἐθνοφωτιστὴ καὶ πρόμαχο τῆς ὀρθοδοξίας στὴ χειμαζόμενη ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τῆς δουλείας ἐθνότητά. Σήμερα καὶ στὴν Πατρίδα του ὁ Παχώμιος Ρουσάνος εἶναι ἀγνωσμένος, ἐνῶ μαζί με ἓνα ἄλλο συγκαιρινὸ του σοφὸ, τὸν Ἐρμόδωρο Λήσταρχο, ἀποτελεῖ τὸ γενάρχη τῆς Ζακυνθινῆς γραμματείας, ἓνα μακρινὸ πατέρα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλδου, ποὺ στὸ ἔργο του γιὰ πρώτη φορὰ ἀναφέρεται καὶ ἐξυμνεῖται ὁ Σκοπός, τὸ δουνὸ ποὺ συμβολίζει τὴ Ζακυνθινὴ ποίηση καὶ ὁμορφιά. Ἀδικημένος ὁ Ρουσάνος καὶ ἀγνωσμένος σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς γραμματείας μας, ἂν καὶ ἦδη ἀπὸ τὸ 1935 ὀγγήκαν με τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Θεολόγου Ἰωάννη Ν. Καρμίρη τὰ περισσότερα ἔργα του σ' ἓνα τόμο ποὺ φέρει τὴν ἐπιγραφή: «Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος καὶ τὰ ἀνέκδοτα δογματικὰ καὶ ἄλλα ἔργα αὐτοῦ», ποὺ συμπληρώθηκε με ἄλλα τρία μικρὰ τεύχη ἀνεκδότων ὁμιλιῶν τοῦ Ζακυνθινοῦ σοφοῦ, ὅπως ἡ «Ὁμιλία εἰς τινὰ τῶν ρητῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου» («Νέα Σιών» 1936), ἡ «Ὁμιλία, λεγθεῖσα εἰς τινος τῶν ἀδελφῶν κηδείαν» («Θεολογία» ΙΔ' 1936) καὶ ὁ «Λόγος πρὸς τοὺς δυσανασχετοῦντας πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐπαγομένους ἡμῖν θλίψεις» («Ἐκκλησία» ΙΣΤ' 1938). Ἐπιστολές καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Ρουσάνου με τὴν πρώτη ἐξακριβωτικὴ τῶν διδλιογραφικῶν του μελέτῃ τοῦ Κερκυραίου γραμματολόγου καὶ ἱστοριοδίφῃ Μουστοξύδη στὸ περιοδικὸ του «Ἑλληνομνήμων» (Ἀθήνα 1847, σελ. 381 κ.ε.).

Στὴ συνέχεια καὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ διδλίου τοῦ Καρμίρη, ἀσχολήθηκαν εὐκαιρικὰ με τὸ Ρουσάνο οἱ καθηγητές, παλαιότερα ὁ Χ. Φιλιππῆς, καὶ ἀργότερα οἱ Δουδουνιώτης, Λάμπρος καὶ Βένης, με τὴν παράλληλη ἐγκυκλοπαιδικὴ του λεξικογραφικὴ ἀποκατάσταση, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὰ 1932 στὴν «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα» (Πυρσοῦ) με τὸ διεξοδικὸ ἄρθρο τοῦ ὑποφαινόμενου (στὴ λ. Παχώμιος Ρουσάνος), με τὸ ὁποῖο περὶ ὁ μεγάλος σοφὸς στὸ προσκήνιο τῆς ἱστορικῆς παρουσίας, χωρὶς ὥστόσο νὰ γίνῃ κατὰ θετικώτερο

Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ὁ ἅγιος Γεράσιμος ὁ νέος ἀσκητὴς Κεφαλληνίας, Ἀθήναι, 1940. Χ. Κ. Π α τ ρ ι ν ἔ λ η, Γεράσιμος ὁσιος ὁ «νέος ἀσκητής», «Θρησκ. καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλ.», τόμ. 4 (1964), στ. 324-330. — Κωνσταντίνου Ν. Σάθας, Νεοελληνικὴ Φιλολογία-Βιογραφία τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας πέρασιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγερσίας (1453-1821), ἐν Ἀθήναις 1868. — Τ ο ὕ ἰ δ ἰ ο υ, Τουρκοκρατούμενῃ Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1869. — Χ. Φ ι λ η τ ᾶ, Περὶ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ρουσάνου, Κέρκυρα 1847. —

για την αναβίωσή του και την πλατύτερη ιστορικοκριτική του καθιέρωση, τουλάχιστο στην Ζακυνθινή γραμματεία, αφού ακόμα και ο Α. Χ. Ζώης μετρημένες στα δάκτυλα γραμμές αφιερώνει γι' αυτό τον κύκνο του Ίονιου, που όταν όλοι οι λογάδες του Γένους είχαν εγκαταλείψει την δουλωμένη γη τους και ζήτησαν καταφύγιο στη Δύση, πρώτος αυτός ορμητικώτατα μ' ένα πυρσό στο ράμφος του διέσχισε τα σκοταδερά τενάγη της δουλείας και άναψε τη σδημένη λαμπάδα της εθνότητας, πρόδρομος του Κοσμά Αίτωλου και του Κοραή.

Αυτό το ρόλο του εθνοφωτιστή στα μέτρα των δυο αυτών εθνοπαιδευτικών διδασκων της Ρωμοσύνης, πραγματοποιημένα κάτω από δυσκολότερες συνθήκες ζωής και θανάτου, έχουν αναγνωρίσει χωρίς εξαίρεση, οι μεγάλοι ιστορικοί της νεοελληνικής παιδείας από το Μουστοξύδη ως τον Τρύφωνα Εὐαγγελίδη. "Όλους αυτούς, σε συνοπτικότητα και εμφαντικότητα διατύπωσης, ξεπέρασε ο πρώτος ιστορικός της παιδείας Ματθαῖος Παρανίκας, που στο σύντομο κατά πάντα έγχειριδίό του «Σχεδιάγραμμα περί της ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης ἡ' ἐκατονηταετηρίδος», τυπωμένο στην Πόλη, στὰ 1867, αφιερώνει δλόκληρο κατεδατὸ στὸ Ρουσάνο, που ἀποτελεῖ στήλη ἀναγνώρισης τοῦ μεγάλου Ζακυνθινού διδάχου.

«Κατὰ δὲ τὴν ἐπίλοιπον Μακεδονίαν, Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν μετὰ τὴν ἄλωσην, αἵτινες τρόπον δὴ τινος ἀπὸ κοινῆς τινος ἐστίας τὸ φῶς λαμβάνειν εἰώθασι, ἔχγη ἀμυδρὰ ἔχομεν τῆς διδασκαλίας Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου (1520). Ὁ ζηλωτὴς οὗτος καὶ λογιώτατος ἀνὴρ, πολλὰς ἀπολαύων φήμης καὶ ὑπολήψεως, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς Ἀθανάσιον τὸν Ναυπάκτου ἐπιστολῆς του κατὰ Καρτάνου, ἦν ἡθελε νὰ μεταβάλλῃ εἰς καθολικὴν ἐπισκοπήν, πολλὰ δὲ τῆς Ἑλλάδος περιηγησάμενος, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, Θράκην καὶ τὰς περὶ τὸν Πόντον χώρας, οἷον Σωζόπολιν καὶ ἄλλας, Μακεδονίαν (ἐν δὲ τῷ Ἀθῶν καὶ ἐμόναν)», Ἀχαΐαν καὶ τὰ πολλὰ τῆς Πελοποννήσου, πολυλαχοῦ τὸν Ἑλληνα λόγον ἐδίδαξε μετὰ καρποφορίας...». Αὐτά, γράφει ὁ ἀδιάφυστος Ματθαῖος Παρανίκας καὶ παρὰ ἑμπεῖς στὸ σύγγραμμά του Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἔξ Οἰκονόμου «Περὶ τῶν Ο'» (τόμ. Δ', σελ. 793), πού, μετὰ τὸ πανελλήνιο κύρος τῆς σοφίας του, ἀναγνωρίζει στὸ πρόσωπο τοῦ Ρουσάνου ἕναν ἀπ' τοὺς πρώτους δαδούχους τῆς παιδείας μετὰ τὴν ἄλωση.

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῶν ἐκπαιδευτικῶν ιστορικοκριτικῶν ἐρευνῶν μετὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ Λάμπρου, Χασιώτη, Γεδεῶν καὶ ἄλλων, ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης στὸ μνημειακὸ ἔργο του «Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας» κάνει πολλὰς θαυμάσιες ἀναφορὰς στὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ρουσάνου καὶ τὸν ἀνακηρύχγει πρόδρομο τοῦ Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, τοῦ Ρήγγα Φερραίου καὶ τοῦ Κοραή. «Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος, γράφει μετὰ τὸ κύρος τῆς εὐρύτατης ιστορικῆς ἐποπτείας τὰ πρόσωπα καὶ τὴς τύχης τῆς ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωση παιδείας τοῦ δουλωμένου ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης (β.π., σελ. 223, σημ. 1), κ ἡ ρ υ ξ τ ῆ ς ἐ κ κ λ η σ ί α ς γ ε ν ὀ -

μενος διέσχισεν ὡς κατόπιν ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, μείνας δ' ἐν Λαρίσσει συνέγραψεν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος καὶ ἐγκώμιον εἰς αὐτόν, σωζόμενα εἰς κώδικα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας. Περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ Σπυρίδων Λάμπρος ἐν πλείστοις τῶν τόμων τοῦ «Νέου Ἑλληνομνήμονος». Ἡ δὲ Γραμματικὴ τοῦ ἐξεδόθη ἐν Τεργέστῃ τὸ 1908 ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Βασιλικοῦ. Ἐδίδαξε δὲ καὶ εἰς τὴν Χίον».

Συμπληρώνοντας τὴς κρίσεις τοῦ ὁ Εὐαγγελίδης στὸν πρόλογο τοῦ ἰδίου ἔργου του (τόμ. Α', σελ. CIII) δι-καίνε: τὸν Παχώμιο Ρουσάνο ἱστορικά, τοποθετώντας τὸν διπλά στὸς μεγάλους διαφωτιστὲς τῆς Ρωμοσύνης. Αὐτὸς καὶ μόνος εἶναι ἐκείνος πὺν προβάδισε μέσα στὸ πρῶτο θαύτατο σκοτάδι τῆς σκλαδιᾶς, ὅταν, ὅπως εἶδαμε, ὅλοι οἱ προεστοί, οἱ ταχοὶ καὶ οἱ λογάδες ἄνοιξαν πανικὰ γιὰ νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τους ἀφήνοντας τὸν λαὸ τὴν τύχη του.

Τὴ δύσκολη ἐκαίνη στιγμή τοῦ πανικοῦ, ὁ «ρακενδύτης» τῶν Κρημνῶν, δὲν κλείστηκε στὸ κελλί του, οὔτε δραπετεύσε, ἀλλὰ ἀσυμβίβαστος, ἀτάραχος, ἀποφασισμένος, μετὰ τὸ σάκκο τοῦ ὁδοιπόρου στηλίτη στὸν ὦμο πήρε τοὺς δρόμους τοῦ ὕψηλοῦ χρέους, μετὰ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ συμπαρασταθεῖ πνευματικὰ στὸν παρατημένο καὶ ποινεμένο λαὸ του.

Πέρασε Κέρκυρα, Κεφαλλονιά, Μοριά, Ρούμελη, ὅπου ἀντιμετώπισε τὸν αἰρετικὸ Ἰωαννίκιο Καρτάνο καὶ τὸν Δεσπότη Ναυπάκτου πὺν τὸν ἄφηνε τὴν ἐπαρχία του ἀσύδοτο στὸ ἐθνοφόρο, ὅπως τὸ νόμιζε, ἔργο του.

Ἀπὸ τὴ Ρούμελη πέρασε στὴ Θεσσαλία μετὰ βασικὸ σταθμὸ τοῦ τῆ Λάρισσα, ἀπ' ὅπου διασχίζει τὴ Μακεδονία, σταματᾷ γιὰ μελέτες στὸ Ἅγιο Ὄρος, περνᾷ στὴ Θράκη, φτάνοντας ὡς τὴν Σωζόπολη. Ἀπὸ ἐκεῖ κατευθύνεται στὴ Λέσβο, ὅπου ὁργανώνει τὴν παιδεία καὶ διδάσκει γιὰ ἀρκετὸ διάστημα στὸ μοναστήρι τοῦ Λειμῶνος, μετὰ τὸν ἱδρυτὴ καὶ κτίτορα τοῦ ὁποίου, Μητροπολίτη Μηθύμνης Ἰγνατίο Ἀγαλλιανό, ἔρχεται σὲ σύγκρουση, ἐλέγχοντας αὐστηρὰ μετὰ παρηγορία ἑλὰ τὰ τρωτὰ τῆς πολιτείας του. σὲ μιὰ καταπληκτικὴ ἐπιστολὴ του, πὺν δημοσιεύθηκε δλόκληρη στὸν «Ἑλληνομνήμονα» τοῦ Μουστοξύδη (βλ. σχετικὰ τὴ μελέτη μου «Ὁ Ἅγιος Ἰγνατίος Ἀγαλλιανὸς καὶ τὸ ἐν Λέσβῳ ἀναμορφωτικὸν ἔργον του». Ἀθήνα 1932 (ἀνάτυπο ἀπὸ Ἰ' τόμο τῆς «Θεολογίας»).

Ὁ Ρουσάνος μετὰ τὴ διδασκαλία ἀναδείχθηκε καθιδρυτὴς τῆς παιδείας σ' ὅλη τὴ Λέσβο, μορφώνοντας τοὺς πρώτους δασκάλους τῆς καὶ τὴς πρώτες μορφωμένες ἑλληνίδες στὸ πρῶτο μετὰ τὴν ἄλωση παρθεναγωγεῖο, πὺν λειτούργησε στὴ Μονὴ Μυρσινωτίσσης, προσαρμομένης στὴ Μονὴ Λειμῶνος, μετὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ ἰδίου Μητροπολίτη Μηθύμνης Ἰγνατίου Ἀγαλλιανοῦ, πὺν ἐκτοξεύει τόσες κατηγορίες ἐναντίον τοῦ δυσαρεστημένου ὁ ἐριστικὸς Ζακυνθινὸς σοφός, πὺν δὲν ἀνέχονταν καμμιὰ ἀταξία, καμμιὰ παρέκκλιση ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κανόνες καὶ δὲν ἄφηγε τίποτε ἀνεξέλεγκτο.

Ἀπὸ τῆς Λέσδου ὁ Ρουσάνος πέρασε στὴ Χίο καὶ ἀνοίξε καὶ ἐκεῖ τὸ πρῶτο διδαστήριον μὲ ἰδιωτικὸ χαρακτήρα, (βλ. «Νέο Ἑλληνογυμνάσιον» Ε', 290-295), ποὺ τὸ ἀνάδειξε σὲ μοναδικὴ Σχολὴ ὁ ἱατροφιλόσοφος, συμπατριώτης τοῦ Ρουσάνου, ὀνομαστικὸς λόγιος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐρμόδωρος Λήσταρχος. Ὁ Ρουσάνος, μὲ ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν ἐνδοξὸν συμπατριώτην του, χαιρετίζει τὴν ἀφιξὴν του στὴ Χίο, καὶ ἐκφράζει τὴν ἐκπαιδευτικὴν του, γιὰ πολλοὺς μαθητὰς του θὰ ἔχουν τὴν τύχην νὰ μορφωθοῦν ἀπὸ ἑνα τόσο θαυμαστὸ δάσκαλον. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο στὸ ἴδιον πρὸς τὸν Λήσταρχον γράμμα του («Ἑλληνογυμνάσιον» Α' 1847, σελ. 582) ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν πατρίδα του, ποὺ δοῦλε: τόσο λαμπρὰ ἀναστήματα. «Μακάριστα, γράφει, τὸν ἑαυτὸν μου γιὰτὶ ἀξιώθηκα νὰ σὲ γνωρίσω «τοιούτον καὶ τηλικούτον». Μακάριστα ἐπίσης καὶ τῇ Ζακύνθῳ, ποὺ «εἰ καὶ σπανίως τίκται, ἀλλ' οὐκ ἔσθ' ὅτ' οὐ μέγα τι καὶ γενναῖον», (ὅν καὶ ἀργεῖ νὰ γεννήσῃ, ὅμως πάντα ἱεργὰ κατὰ μέγαλον καὶ γενναῖον).

Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος, γνήσιος πρόγονος καὶ σὲ τοῦτο τοῦ μεγάλου συμπατριώτη τοῦ Ἀνδρέα Κάλδου, ποὺ ἔφαλε τὴν πανέμορφη Ζακύνθον του καὶ εὐχέθηκε νὰ βρεῖ ἀνάπαυσιν στὰ χῶματά της, προαισθανόμενος τὸ τέλος του, ὕστερα ἀπὸ πολὺχρονας περιπλανήσεις σὲ στεριὰς καὶ σὲ θάλασσας, μάζεψε τὰ διδλῖα του καὶ τὰ φτωχικὰ του ρούχα, καὶ ἤγυρσε στὸ ἀγαπημένον του μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γιώργου τῶν Κρημνῶν, ὅπου καὶ πέθανε στὰ 1553. Κατὰ τὴν τριετίαν περίπου τῆς τελευταίας του διαμονῆς στὴ μονὴ τῆς μετανόιας του, ἡ παρουσία του καὶ ἡ ἐξοφωτικὴ ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητάς του ἀνάδειξε τὴν μονὴν σὲ πνευματικὴ ἀκρόπολιν ὅλης τῆς Ζακύνθου καὶ ὅλου τοῦ Ἰονίου.

«Ὁ ἀείμνηστος μοναχὸς, γράφει ὁ Νικόλαος Κατραμῆς («Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου». Ζακύνθος 1880, σελ. 235), ἐπανακάμψα (1550), μετὰ πολυχρόνιον ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμονήν, εἰς τὴν πατρίδα του Ζακύνθον, μετέβη ἀμέσως εἰς τὴν Μονὴν τῆς μετανόιας του, ἔνθα οὐ μόνον ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακειμένῃ τῆς Ἀναφωνητρίας προσήρχοντο διαφόρων ἐπαρχίων ἀρχιερεῖς καὶ ἐμόναζον. Τοιοῦτο μεταξὺ τῶν πολλῶν ὑπῆρξαν ἐν μὲν τῇ μονῇ τῆς Ἀναφωνητρίας Ἰωάσαφ Κιμῆνης ὁ Κρήνης (1748), Ἰωσήφ Δόξας, Ζακύνθιος, Μητροπολίτης Σεδαστείας (1664), καὶ ἰδίως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Αἰγίνης Διονύσιος ὁ Σιγούρος (1620). Ἐν δὲ τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου μετέβη ὁ ἐκ Ναυπάκτου Μητροπολίτης Γρηγόριος (1553), ὁ τῶν Θηβῶν Μητροπολίτης Ἰωάσαφ ὁ Μακρῆς (1560), ὁ πρῶν Κερυραίων Ἰάκωβος ὁ Σταθόπουλος...».

Καὶ ἦταν τόσο περιζήτητη ἡ διαμονὴ καὶ ὁ ἐνταφιασμός στὸ μοναστήριον τοῦτο τοῦ Ρουσάνου, ὥστε ὅχι μόνον ἀνώτατοι κληρικοί, ἀλλὰ καὶ λαϊκοί, τραβηγμένοι ἀπὸ τὴν πνευματικὴν του αἴγλην, αὐτὴ τὴν αἴγλην, ποὺ τοῦ ἔδωκε μὲ τὴν διδασκαλίαν του ὁ ἀκαταχώσιτος ἀθλητὴς τῆς ὀρθοδόξιας καὶ τοῦ ἐθνοφωτισμοῦ Παχώμιος Ρουσάνος, κληροδοτοῦσαν τὴν περιουσίαν τους καὶ ζήτησαν νὰ θαφτοῦν στὸν περὶ τὸν τοῦ. Στὸ θάνατόν του χοροστάτησε ὁ Μητροπολίτης Ναυπακτίας Γρηγόριος, ποὺ εἶχε αὐτὸ τὸ χρόνο τραδηχθεῖ στὸ μοναστήριον κοντὰ στὸ Ρουσάνον. Πα-

ραστάθηκε καὶ ὁ ἐξάδελφός του Ἰωαννῆς Ρουσάνος, ἡγεύμενος τῆς μονῆς Στροφάδων, μὲ τὴν ὁποία ἀπὸ οἰκονομικῆς παραδόσης ἦταν πολὺ συνδεδεμένοι οἱ Ρουσάνοι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παχώμιος ἔζησε ἐκεῖ καὶ ἔγραψε τὴν «Ἀκολουθία, ψαλλομένη εἰς τοὺς ὁσίους Πατέρας, τοὺς ἐν Στροφάδων ἀναιρεθέντας...» ἀπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς. Ἐκεῖ περιγράφει τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὰ δυὸ νησιά, ὅπου εἶναι τὸ πολὺκαλλο μοναστήριον, ποὺ τὸ ἀποκαλεῖ ἀληθινὸν παράδεισον καὶ θρηγεῖ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀπ' τὴν θρησιωδία τῶν Ἀγαρηνῶν, ποὺ «κατέσφαξαν ἀνηλεῶς τοὺς μοναχοὺς καὶ ἄλλους αἰχμαλώτισαν (βλ. Κατραμῆν, ὁ.π.)».

Ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ Ρουσάνου, ὁ ἐξάδελφός του ἡγεύμενος τῶν Στροφάδων ζήτησε «συγγενικῶν δικαιομάτων» νὰ πάρῃ τὰ ὅσα ἀσκήματα ἔφησε ὁ «ρακενδότης» μοναχὸς καὶ ἰδίως τὰ 22 διδλῖα του (ὅλα «ποιητικά», δηλαδὴ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς), ἀλλὰ ἡ ἀπαίτησή του ἀπορρίφθηκε μὲ τὴν ἐγκρίσιν τοῦ Μητροπολίτη Ναυπάκτου ἀπὸ τοὺς διορισμένους δικαιοκτῆς, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ ἀπαίτητής νὰ καταφύγῃ στὸν Δεσπότη Κεφαλλονιάς καὶ στὸ «Περγυμέντον», μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γνωστοποιηθεῖ ὁ θησαυρός (γιατί, αὐτὰ τὰ 22 διδλῖα καὶ χειρόγραφα, μάζι μὲ τοὺς αὐτόγραφους κώδικες τοῦ κώδικος ἀποτελοῦσαν τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἀληθινὰ, πραγματικὰ, θησαυρὸν), μὲ ἀποτέλεσμα, μὲ τὴν δόθηκα ἡ εὐκαιρία, ὁ Βενετιστὴς ναύαρχος Γιάκωβος Νάννι, πῆγε στὸ μοναστήριον καὶ σὺν ἄλλοις Ἑλγίνος ἔρπαξε τὰ μοναδικὰ αὐτὰ ἀνεκτίμητα κειμήλια τοῦ μοναστηρίου καὶ τὰ μετέφερε στὴ Βενετία, ποὺ στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκῃ της σώζονται μέχρι σήμερα μὲ τὴν ἐπωνυμίαν Νανιανοὶ κώδικες, πρωτοπερὶ γράφημοι ἀπὸ τὸν Ἰταλὸν παλαιολόγον Mingarelli «Graeci Codices manuscripti apud Nanios Cod. CXXV, CXXXVI, CXXVII, CCCV» (βλ. «Ἑλληνογυμνάσιον» Α' 1847, σελ. 627 - 632 κ.π., ὅπου κατὰλογος 32 ἔργων τοῦ Ρουσάνου καὶ ἀναγραφὴ τῶν ἔργων τοῦ ἀπὸ τοὺς κώδικας 126 μὲ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ καὶ δυὸ ἑμιλίας καὶ ἀπὸ τὸν 357 μὲ τὰ χειρόγραφα τῶν γραμματικῶν του. Στὸ ἴδιον χειρόγραφον ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐπιστολές, ποὺ ἀνακοίνωσε ὁ Μουστοξύδης στὸν ἴδιον τόμον τοῦ περιοδικοῦ του, μάζι μὲ τὸ μεγαλύτερον, τὸ σχετικὸν μὲ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσα καὶ τὴν διαλέκτους τῆς, τῆς ἑμιλίας του.

Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος γυρίζοντας τὰ χωριά, τὴν πόλιν καὶ τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος κατέγραφε τὰ ἡθῆ καὶ ἔθιμα, καθὼς καὶ τὴν δοξασίαν τοῦ λαοῦ. Παρακολουθοῦσε συγκριτικὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, στὰ διάφορα διαλεκτικὰ τῆς ἰδιώματα. Βλέποντας τὴν διασπορὰ καὶ τὸν καταταραχισμὸν τῆς κοινῆς, πίστευε πῶς θαρραλώθηκε ἡ γλῶσσα ἢ ἑλληνικὴ καὶ ἔκανε τὸ λαὸν νὰ μὴν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν Γραφίαν. Στὸ λόγον τοῦ «Πρὸς τοὺς δυσανασχετοῦντας πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐπαγομένους ἡμῖν θλίψεις» προσπαθεῖ νὰ παρηγορήσῃ: τὸ λαὸν τοῦ καὶ νὰ ἀποδείξῃ: ὅτι δὲν φταίει ὁ Θεὸς ποὺ ὑποδουλώθηκαν οἱ χριστιανοὶ σ' ἑνα δάρδαρον κατακτητῆ, ἀλλὰ οἱ δικές μας ἁμαρτίες.

Ὁ σοφὸς τῆς Ζακύνθου μὲ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν μελέτην τοῦ ἀναδείχθηκε ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς διαλεκτολογίας, ὁ πρῶτος λαογράφος, ὁ πρῶτος κοινωνιολόγος. Εἶναι δεινὸς χειριστὴς τοῦ ἀρχαίου λόγου,

Ο ΙΗΣΟΥΣ, ΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΖΗΛΩΤΩΝ*

Ἦδη βαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ Κορυφαίου Ἀποστόλου Πέτρου. Ὁ Κύριος ἐν Καισαρείᾳ τοῦ Φιλίππου μικρὸν πρὸ τοῦ Πάθους Του⁶¹ υποβάλλει τὴν ἐρώτησιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους «τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;»⁶². Ἡ ἐρώτησις αὕτη τοῦ Κυρίου ἀπηυθύνετο πρὸς πάντας τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλ' ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν Ἀποστόλων ἀπαντᾷ ὁ Πέτρος διακηρύσσων «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος»⁶³, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς πρό-

δρομος τοῦ Μεσσίας. Οὕτως ἀνεγνωρίζετο ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν Μαθητῶν Αὐτοῦ, ὡς ὁ ὑπὸ τῶν Προφητῶν προκατηγγελλένος Μεσσίας. Μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην διακήρυξιν καὶ ὁμολογίαν τῶν Ἀποστόλων διὰ τοῦ Πέτρου περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ Κύριος παρήγγειλεν αὐστηρῶς εἰς τοὺς Μαθητάς Αὐτοῦ «ἵνα μηδενὶ εἰπῶσιν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς»⁶⁴, διότι δὲν εἶχεν εἰσέτι προετοιμασθῇ τὸ ἔδαφος, ἵνα διακηρυχθῇ ἐπισήμως καὶ ἀναφανδὸν ἡ μεγάλη αὕτη ἀλήθεια «εἰς τοὺς καθημένους ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου»⁶⁵ ἀνθρώπους.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 488 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 20 τεύχους.

61. Ὁ Κύριος ἐρωτᾷ τοὺς Μαθητάς Αὐτοῦ, ἵνα ἐκφέρωσι γνώμην περὶ τοῦ Διδασκάλου Αὐτῶν μικρὸν πρὸ τοῦ Πάθους, διότι ὁ χρόνος ὁ μεσολαβήσας ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς κλήσεως εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἦτο ἱκανὸς ὥστε οὗτοι νὰ μορφώσουν πλήρη καὶ σαφῆ εἰκόνα περὶ τοῦ Ἰησοῦ. Τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ παρὰ τοῖς Ἀποστόλοις ἐμόρφωσεν ἡ ἐπὶ τριετίαν ἀκρόασις τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ἐρευνα τῶν ἔργων τοῦ Κυρίου. Ἰδοὺ τί λέγει καὶ ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος: «Οὐκ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν πυνθάνεται· ἀλλ' ὅτε σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διελέχθη καὶ ὑψηλῶν δογμάτων..., τότε τὴν πεῦσιν αὐτοῖς προσάγει ταύτην» (Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία ΝΕ', MPG, 58, 533).

62. Ματθαίου, 16,13. Μάρκου, 8,27. Λουκᾶ, 9,18.

63. Ματθαίου, 16,16. Μάρκου, 8,29. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Πέτρου εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Κυρίου ὑπῆρξεν αὐθόρμητος καὶ ἐμπνευσμένη ἄνευ περιφράσεων καὶ ἐνδοιασμῶν. Ὁ Πρωτοκορυφαῖος Ἀπόστολος δὲν διαθέτει, ἐκείνην τὴν ὥραν, μόνον τὴν δευτέραν ἀνθρωπίνην διαίθεσιν, ἀλλὰ κατέχεται καὶ ἀπὸ

Ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀήρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι»⁶⁶. Ἡ προαναγγελία ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ Πάθους Αὐτοῦ, ὡς εἰκόνα, ἀνεστάτωσε τοὺς Μαθητάς, οἵτινες προσεδόκων τὸν Μεσσίαν ὡς ἐθνικοκοινωνικὸν ἐλευθερωτὴν, ὁ δὲ Πέτρος λαβάν

θεῖαν ἐνόρασιν. Ἀποκτᾷ βαθύτεραν συνείδησιν τῆς ἐσωτερικότητος τοῦ μεγάλου μυστηρίου. Μαντεύει, φωτίζεται ὁλόκληρος καὶ ὁμολογεῖ πεπαρησιασμένως τὴν θεότητα τοῦ Διδασκάλου Του. Ὁ Χριστὸς ἀποδέχεται ἀμέσως τὴν ὀρθὴν ἀπάντησιν καὶ μακαρίζει τὸν Πέτρον διὰ τὴν ἀποκάλυψιν, ἥτις ἐγένετο εἰς αὐτόν. Βλ. καὶ Παναγιώτου Ἠλιάδου, Ἡ Δίκη τοῦ Χριστοῦ, σελ. 23, Ἀθῆναι, 1971.

64. Ματθαίου, 16,20. Μάρκου, 8,30. Λουκᾶ, 9,21.

65. Ματθαίου, 4,16.

66. Ματθαίου, 16,21. Μάρκου, 8,31. Λουκᾶ, 9,22.

ποὺ τὸν χρησιμοποιεῖ σ' ὅλες τῖς ὁμιλίες ἀποφεύγοντας τὴν ἀπλὴ γλώσσα τῆς κοινῆς ὁμιλίας. Φυσικᾶ, μιλώνοντας σὲ λαϊκὰ ἀκροατήρια, μιλοῦσε γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν ὀρθοδοξία πρὸς ἀπλά. Κατὰ δάθος ἡμῶς πιστεύει ὅτι μὴ μπορεῖ νὰ διδάσκηται καὶ νὰ χρησιμοποιεῖται στὸ γραπτὸ λόγο. «Οὐκοῦν χρὴ μανθάνειν τὴν ἰδίαν διάλεκτον καὶ μὴ ὀλιγωρεῖν ἢ μέμφεσθαι τῶν συγγραφέων, ἐπεὶ περ οὐκ ἦν ἄλλως γράφειν εἰμὴ κατὰ τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον». Μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ μᾶς δίνει: ὁ Ρουσάνος τὴν ἐκπαιδευτικὴν ψυχολογία τῆς ἐποχῆς. Ἀηδίαζαν τὰ θαρεῖα γραμματικὰ, δυσκολευόταν στὴν κατανόησιν τῶν συγγραφέων καὶ τοὺς κατηγοροῦσαν —ἀκόμα καὶ τῖς Γραφεῖς— γιὰ ἀσάφεια. Θέλοντας νὰ σταματήσει: κάθε ἀπόπειρα γιὰ μετάφραση τῶν γραφῶν στὴ λαϊκὴ γλώσσα, ἀντιτάσσει τὸ ἐπιχείρημα τῆς πολυμορφίας τῶν διαλέκτων τῆς δημοτικῆς: ὅτι δὲν ὑπάρχει μιὰ κοινὴ δημο-

τικὴ καὶ πρέπει νὰ γίνουν τόσες μεταφράσεις, ὅσες καὶ οἱ νεοελληνικὲς διάλεκτοι. Ὁ Ρουσάνος ἦταν θεσιποφύλακας τῆς αὐστηρῆς Βυζαντινῆς παράδοσης. Ἐπικρίνει δριμύτατα τοὺς τυπογράφους τῆς Βενετίας ποὺ τυπώνουν διδλία καὶ χαλοῦν τὴ γλώσσα καὶ τὰ κείμενα. Σήμερα θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους λογιστάτους, ποὺ ἐγκαινίασαν μὲ τὸ ἔργο καὶ τὴν πολεμικὴ τους τὴ νοστορπία τοῦ λογιστικισμοῦ.

Σήμερα ξαναγυρίζει: στὴ ζωὴ ὕστερα ἀπὸ 430 χρόνια ὁ Ρουσάνος. Τὸ μνημεῖο του θὰ τὸν κρατᾷ πάντα ἐμπνευσμένο καὶ σταθερὸ στὶς ἀρχές του. Ἄν σωζόταν ἡ εἰκόνα, θὰ εἶχαμε στὸ μάρμαρο καὶ τὴ μορφή του. Τὸν φανταζόμαστε ὅμως αὐστηρό, μὲ μάτια προσηλωμένα στὰ ἰδανικά του.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

τὸν Κύριον ἰδιαιτέρως προσεπάθει νὰ ἀποτρέψῃ Αὐτὸν ἀπὸ ἐν, κατὰ τὴν γνώμην του, ἀπονενοημένον διάβημα, διότι ἠγνόει ὅτι ἐν τῷ θείῳ σχεδίῳ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ Σταυρικὸς θάνατος τοῦ Ἰησοῦ κατεῖχεν ἄκρως κεντρικὴν θέσιν. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ πίστις τοῦ Πέτρου, τῆς ὁποίας τὴν ὁμολογίαν, μετὰ πολλῆς ἱκανοποιήσεως καὶ ἐπιδοκιμασίας ἀκούει ὁ Ἰησοῦς, δὲν εἶναι ἁμικτος ἐλπίδων περὶ ἐπιγείου δυνάμεως καὶ δόξης τοῦ Χριστοῦ⁶⁷. Κατὰ τῶν ἀντιλήψεων καὶ προτροπῶν τοῦ Πέτρου, ὅπως ἀποφύγῃ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ὅστις θὰ ἔθετε σκληρὸν τέρμα εἰς τὴν σταδιοδρομίαν Του, ὁ Κύριος κατεξάνισταται ἀποκαλὼν αὐτὸν Σατανᾶν, ὡς μὴ φρονοῦντα τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων: «στραφεὶς εἶπε τῷ Πέτρῳ· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ... ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων»⁶⁸. Ὁ Κύριος ἀπαντᾷ οὕτως, διότι κατὰ τὴν ἐπίπληξιν πρὸς τὸν Πέτρον ἀντιμετωπίζει τὸν πειρασμὸν ἐκεῖνον, ὃν ὡς γνωστὸν νικηφόρως ἀντεμετώπισε κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον δοκιμασίαν Αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἐν τῇ ἐρήμῳ⁶⁹, ἔνθα (κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν δύο Συνοπτικῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ) ὁ διάβολος, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς παιδεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, προσέφερεν εἰς Αὐτὸν κοσμικὴν κυριαρχίαν⁷⁰.

Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου⁷¹ ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Πέτρος τὴν ἐσπέραν τῆς συλλήψεως τοῦ Ἰησοῦ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μάχαιραν, πρόθυμος, ὅπως χρησιμοποίησιν ταύτην, ὃν τρόπον ἐχρησιμοποιοῦν τὸ ξίφος οἱ ἀναρχικοὶ Σικάριοι⁷². Ὁ διαπρεπὴς συντηρητικὸς

προτεστάντης Θεολόγος O. Cullmann ἐν τῷ βιβλίῳ του «Saint Pierre»⁷³ ἔδειξεν, ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ Πέτρου διὰ τῆς λέξεως «Βαριωνᾶ»⁷⁴, ὅστις ἀπαντᾷ μόνον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ματθαίου, δὲν δύναται μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος νὰ μεταφρασθῇ «ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου». Ὑπὸ τῆς Βουλγαράτας καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου⁷⁵ ὁ Πέτρος λέγεται υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ «σύ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ», ἀλλὰ δυνατόν τὸ ὄνομα Ἰωνᾶς, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν πατέρα τοῦ Πέτρου, νὰ εἶναι σύντμησις καὶ ἀπλογραφία τοῦ Ἰωάννης⁷⁶. Ἀλλ' ἡ ἐρμηνεία αὕτη κατὰ τὸν καθηγητὴν O. Cullmann εἶναι δευτερεύουσα, διότι οὐδεμία μαρτυρία ὑπάρχει, ἵνα δεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις Ἰωνᾶς εἶναι σύντμησις τῆς λέξεως Ἰωάννης. Ὁ προμνησθεὶς ἐπιφανὴς ἐπιστήμων ἀσπάζεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ἄποψιν τοῦ R. Eisler⁷⁷, ἀναφέρων ἐν τῷ εἰρημένῳ ἔργῳ αὐτοῦ, ὅτι συμφώνως πρὸς παλαιὸν Ἑβραϊκὸν λεξικὸν ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ G. Dalman⁷⁸, ἡ λέξις Βαριωνᾶ σημαίνει τρομοκράτην (Terrorist)⁷⁹. Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ Ἑβραϊκοῦ λεξικοῦ καὶ ἐκ τῆς σημασίας, ἣν κέκτηται ἐν αὐτῷ ἡ λέξις Βαριωνᾶ, ἀποκτῶμεν καὶ ἕτερον προσδιορισμὸν διὰ τὸν Ζηλωτὴν.

Ὑπεστηρίχθη, κυρίως λόγῳ τῆς χρησιμοποιήσεως ὑπὸ τοῦ Πέτρου μαχαίρας, ἥτοι φονικοῦ ὄργανου, κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς συλλήψεως τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἣν ἀνασπᾶσας «ἔπεισεν τὸν τοῦ ἀρχιερέως δούλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτάριον τὸ δεξιόν» ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος⁸⁰, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Μαθητὴς

67. Βλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης, τόμος Γ', σελ. 294, Ἀθήναι, 1956.

68. Ματθαίου, 16,23. Μάρκου, 8,33. Βλ. καὶ Oscar Cullmann, Saint Pierre, σελ. 19, Paris, 1952.

69. Ματθαίου, 4,1-11. Μάρκου, 1,12-13. Λουκᾶ, 4,1-13.

70. Ματθαίου, 4,5. Λουκᾶ, 4,6. Βλ. καὶ Σάββα Νανάνου, Οἱ πειρασμοὶ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἐρήμῳ, σελ. 81, Θεσσαλονίκη, 1967: «Ὁ Σατανᾶς μετὰ τὰς δύο οἰκτράς ἀποτυχίας δὲν ἀποκάμνει, ἀλλ' ἀντιθέτως παραλαμβάνει τὸν Ἰησοῦν καὶ φέρει αὐτὸν «εἰς ὅρος ὑψηλὸν λίαν», ἵνα ὑποβάλῃ τοῦτον εἰς τὸν τρίτον καὶ μεγαλύτερον τῶν δύο ἄλλων πειρασμὸν. «Πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου» ἢ «τῆς οἰκουμένης», ὡς καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, θεωρεῖ ὁ διάβολος ἴδιον κτῆμα, ἐπειδὴ πάντα τὰ ἔθνη, ὡς δουλεύοντα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διατελοῦσιν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ σατανᾶ, ὅστις σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ κοσμοκράτωρ (Ἐφεσίους, 6,12) καλεῖται, ἐντεῦθεν λέγει: «ταῦτά σοι πάντα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι» (Ματθαίου, 4,9. Πρβλ. Δευτερονόμιον, 3,27. 31,1-4. Ἀποκάλυψιν, 21,10).

71. Ἰωάννου, 18,10-11. Πρβλ. Ματθαίου, 26,51-52. Μάρκου, 14,47. Λουκᾶ, 22,51-52.

72. Βλ. Oscar Cullmann, Dieu et César, σελ. 19, Paris 1956.

73. Βλ. Oscar Cullmann, Saint Pierre, σελ. 17, Paris, 1952.

74. Ματθαίου, 16,17.

75. Ἰωάννου, 1,42. 21,15.

76. Βλ. K. Holzmeister, Vita s. Petri Apostoli, ἐν Commentarius in primam Epistolam s. Petri, σελ. 6, Πάρισις, 1937.

77. R. Eisler, Ἰησοῦς Βασιλεὺς οὐ Βασιλεύσας, 2 vol. 1929-1930. Τοῦ Αὐτοῦ, The Messiah Jesus and John Baptist, σελ. 67, 1931.

78. G. Dalman, Aramäisch-neuhebräisches Wörterbuch, Β' ἐκδοσις, σελ. 65α, 1922.

79. R. Eisler, Jesus basileus ou basileusas, σελ. 67 ἐξ., 1929. Ellieser, Ben Jehuda, Thesaurus totius hebraeatis — T. II, σελ. 623.

80. Ἰωάννου, 18,10. Ὁ Κύριος εἰς τὸν Πέτρον ἀπηύθυνε λόγους, δι' ὧν ἀποδοκιμάζει πᾶσαν μορφήν βίας καὶ παρατρεῖ αὐτὸν διὰ τὸν ἀπότομον χαρακτῆρα καὶ ἄκακρον ζῆλόν του: «Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται ἢ δοκίμῃ ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείω δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι» (Ματθαίου, 26,55). Τὸ κακόν, λέγει, ἐπιστρέφει μὲ πλείονα δύναμιν καὶ βλάπτει τοὺς διαπράξαντας τοῦτο εἰς τὸ πολλαπλασιάσαι. Ἐγὼ

ἀνῆκεν εἰς τὸν ὄμιλον τῶν Ζηλωτῶν, οἵτινες ἤσκουν ἐνεργητικὴν ἀντίστασιν κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐξουσίας, ὡς ὁ «Σίμων ὁ Ζηλωτὴς»⁸¹ καὶ ἴσως ὁ Ἰουδᾶς ὁ Ἰσκαριώτης⁸².

Ἡ ἀποψὶς αὕτη, καθ' ἡμᾶς, ἐλέγχεται ὡς ἀβάσιμος, διότι τὸ ἀναρθρον «μάχαιραν» ὑποδηλοῖ, ὅτι ὁ Πέτρος δὲν ἔφερε μεθ' ἐαυτοῦ πάντοτε, ὡς οἱ Ζηλωταί, ξίφος, ἀλλ' ἀπλῶς συνέβη τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ φέρῃ μάχαιραν⁸³. Ὁ Πέτρος εἰς τὴν ἀνάσπασιν τῆς μαχαίρας ἐνεθαρρύνθη φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι εἶδε τοὺς Ρωμαίους στρατιώτας νὰ πίπτωσι χαμαί: «...ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί» (Ἰωάννου, 18,6). Ἡ δύναμις τοῦ Διδασκάλου κατέστησεν αὐτὸν τολμηρόν. Τὸ διάβημα ὅμως τοῦ Πέτρου ὅσονδῃποτε καὶ ἂν προῆλθεν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Ἰησοῦν, δὲν μαρτυρεῖ πίστιν ἀκλόνητον καὶ σταθεράν. Τοῦτο θὰ καταφανῇ μετ' οὐ πολὺ, ὅταν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἀρχιερέως θὰ ἀρνηθῇ τρίς τὸν Κύριον. Ἐπομένως ὁ ζῆλος τοῦ Πέτρου ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ Διδασκάλου προφανῶς εἶναι ζῆλος οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. Ἐάν μάλιστα ὁ ἐν λόγῳ Μαθητὴς ἐπληττε «τὸν τοῦ ἀρχιερέως δούλον... ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος» (Ἰωάννου 18,10-11) κατὰ κεφαλῆς, οἱ στρατιῶται θὰ ἐπέπιπτον καθ' ὁλοκλήρου τοῦ ὁμίλου τῶν Μαθητῶν διὰ νὰ κατασπαράξουν αὐτούς, ὁ δὲ Ἰησοῦς θὰ ἐνεφανίζετο εἰς τὰ ὄμματα τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐξουσίας οὐχὶ καλῦτερος τοῦ Βαραββᾶ κατηγορουμένου διὰ στάσιν καὶ φόνον, ἥτοι ὡς ἀρχηγὸς Ζηλωτῆς⁸⁴.

Περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν, σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος περὶ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν, τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωάννου, λέγει ὅτι θερμὴν αἰτησιν ὑποβάλλουν εἰς τὸν Κύριον⁸⁵, ἵνα δοθῇ αὐτοῖς

ἐξέχουσα θέσις ἐν τῇ ἐπιγίῳ Βασιλείᾳ, ἣν, κατὰ τὴν γνώμην των, θὰ ἱδρυνεν ὁ Ἰησοῦς: «Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ: δὸς ἡμῖν ἵνα εἴς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἴς ἐξ ἐναντιῶν σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου»⁸⁶. Τὸ αἶτημα τοῦτο, τὸ ὑπὸ τῶν εἰρημένων Μαθητῶν διατυπωθέν, ἐμφαίνει πόσον ὀλίγον οἱ Δώδεκα καὶ μάλιστα δύο ἐκ τοῦ ἐκλεκτοῦ κύκλου τῶν τριῶν εἶχον ἀντιληφθῇ τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς μεσσιανικῆς βασιλείας. Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐξέλαβον τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ὑπὸ ἑνωϊαν κοσμικὴν, ἀφοῦ ἐπίστευσαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὡς ἐπίγειος βασιλεὺς θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐνῶ σαφῶς Οὗτος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐπικειμένου Πάθους Του.

Ὅθεν καὶ αὐτῶν εἰσέτι τῶν Μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ δὲν εἶχον διανοιγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ των, ἵνα ἐννοήσωσι πλήρως τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς τοῦ Θεοῦ Διδασκάλου των. Τυπικῶς ἡ αἰτήσις τῶν δύο ἀδελφῶν περὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῇ ἱδρυθησομένῃ, κατὰ τὴν γνώμην των, ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, συνιστᾷ αἰτήσιν Ζηλωτοῦ. Ὁμοίως διάθεσιν ἀνθρώπων ἐμπνεομένων ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς κινήσεως τῶν Ζηλωτῶν δεικνύει καὶ ἡ πρὸς τὸν Ἰησοῦν σύστασις τῶν ἐν λόγῳ Μαθητῶν, ὅτε, λόγῳ προφανῶς τῆς ἀπὸ μακροῦ σοβούσης ἐχθρότητος μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν⁸⁷, οἱ Σαμαρεῖται «οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ»⁸⁸, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου «εἶπον: Κύριε, θέλεις εἰπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησε;»⁸⁹. Ὁ Κύριος τοὺς Μαθητὰς τούτους τοὺς συστήσαντας εἰς Αὐτόν, ὅπως ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Σαμαρείτας, ἐπειδὴ ἀπεποιήθησαν νὰ Τὸν δεχθῶν, ἐπετίμησεν εἰπών: «οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματος ἐστε υἱεῖς; ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι»⁹⁰. Μολονότι οἱ δύο ἀδελφοὶ ὡς καὶ ὁ Πέτρος ἦσαν Μαθηταί τοῦ Κυρίου ἐκ τῶν παλαιότερων, ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσαν εἰσέτι νὰ ἐννοήσουν τὸ ὕψηλόν

ἐάν ἤθελον νὰ ζητήσω τὴν ἄμεσον ἐπέμβασιν τοῦ Πατρὸς μου, θὰ εἶχον τὴν προστασίαν πλείονων ἀπὸ 72 χιλιάδες ἀγγέλων, οἵτινες θὰ κατέβαινον εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ κατατροπώσουν τοὺς ἐχθροὺς μου. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δ. Ἠλιάδου, ἔνθ' ἀν., σελ. 36.

81. Λουκᾶ, 6,15. Πράξεων, 1,13.

82. Βλ. J. Wellhausen, Das Evangelium Marci übersetzt und erklärt, σελ. 23, 1909. Πρβλ. F. Schulthess, Das Problem der Sprache Jesu, σελ. 54 ἐξ. 1919. Πλεονα περὶ τῆς ἀπόψεως ὅτι ὁ Πέτρος ἀνῆκεν εἰς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν Βλ. Oscar Cullmann, Saint Pierre, σελ. 17 ἐξ. Paris, 1952.

83. Ἡ μάχαιρα, ἣν ἔφερον ὁ Πέτρος κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς συλλήψεως τοῦ Ἰησοῦ, ἴσως ἦτο μία ἐκ τῶν ἐν Λουκ., 22,38 μνημονευομένων. Βλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, σελ. 626, Ἀθήναι, 1954.

84. Βλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, ἔνθ' ἀν., σελ. 626. Περὶ τοῦ Βαραββᾶ, ὡς ἀρχηγῷ Ζηλωτοῦ ἐξεγερόντος κατὰ τῆς Ρώμης, Βλ. Oscar Cullmann, The State in the New Testament, σελ. 47.

85. Μάρκου, 10,35-45. Πρβλ. Ματθαίου, 20,20-28.

86. Μάρκου, 10,37. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δ. Ἠλιάδου, ἔνθ' ἀν. σελ. 43-48.

87. Ἡ μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν ἀποστροφή καὶ ἐχθρότης ἦτο ἀμοιβαία. Τὸ γεγονός δέ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς μετέβαινεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα ἐορτάσῃ τὸ Πάσχα, ἀποκηρύττων οὕτω τὸν ἐν Γαριζὲν Ναὸν τῶν Σαμαρειτῶν, ἠύξανε τὴν ἀντιπάθειαν τούτων (Ἰωσήπου, Ἰουδ. Ἀρχαιολ. XX, 6,1. Ἰουδ. Πολ. II, 12,3-7. Βίος 52).

88. Λουκᾶ, 9,53.

89. Λουκᾶ, 9,54. Δ' Βασιλειῶν, 1,9 κ. ἐξ.

90. Λουκᾶ, 9,55,56. Ὁ Κύριος διὰ τῶν λόγων τούτων ἀνεκάλυψε τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ψυχραιμίαν, διδάσκων τούτους ὅτι σκοπὸς τῆς οὐρανόου ἀποστολῆς Του εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῆς ὑπομονῆς, τῆς πειθοῦς καὶ ὁλων τῶν ἡπίων μέσων, ἀνευ τῆς χρήσεως βίας καὶ τῶν ἐπακολούθων καταστροφῶν. Ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ ἡπίου τούτου τρόπου ἔλυσε τὴν παρεξήγησιν καὶ κατέλυσε τὸν φανατισμὸν τῶν πρώτων φίλων Του, οἵτινες προετίμων τὰς ἀκρότητας. Βλ. καὶ Παναγιώτου Δ. Ἠλιάδου, ἔνθ' ἀν., σελ. 44.

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

(ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ - ΒΙΩΜΑΤΑ - ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ)*

2. Ἡ Σχολή, οἱ Καθηγηταὶ καὶ ἡμεῖς.

Εἶναι ἀναντίρρητον τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰς αὐτὰς τοῦ πνευματικοῦ τούτου λίκνου τῆς Προποντίδος ἅπαντες οἱ Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς ὡς μαθηταὶ αὐτῆς ἐσβυσαν τὴν πρώτην διψάν τῆς μαθήσεως, ἐκαλλιέργησαν τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ἐπολλαπλασίασαν τὰ ὑπὸ τῆς θείας δωρεᾶς δοθέντα εἰς αὐτοὺς πνευματικὰ τάλαντα, ἡγάπησαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐδιδάχθησαν τὴν αὐτοθυσίαν, ἐζῆσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν πράξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, ἐμυήθησαν εἰς τὸ μυστή-

ριον τῆς θεολογίας καὶ θεογνωσίας, ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ἀρχαῖον ἀθάνατον ἑλληνικὸν πνεῦμα ποῦ ἐμεγαλουργήσεν εἰς τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον δι' ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, εἰργάσθησαν σοβαρῶς, σεμνῶς καὶ ἀθอรύβως διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς πολυεδρικῆς ἐνταῦθα δραστηριότητος τοῦ Γένους, ἐβίωσαν καὶ εἰτα ὡς Καθηγηταὶ προήγαγον τὴν θεολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν, κατὰ Ἀριστοτέλην, ἀρχικωτάτην, ὑπηρετούσαν καὶ ἐλευθέραν, θείαν, τιμιωτάτην καὶ ἀνθρωπίνην»²⁷² ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Ἐν τῇ Σχολῇ καὶ διὰ τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Θρόνου ἐγνώρισαν καλλίτερον τὴν παράδο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 432 τοῦ ὑπ' ἀρ. 20 τεύχους.

272. Πρβλ. Μετὰ τὰ φύσιχα Α' 2, 982 α' 13-17 καὶ 583α' 4-6. Περὶ ἐρμηνείας, VIII, 17b, 3-15.

τοῦ Θεοῦ Διδασκάλου ἔργον, "Ὅστις φιλῶν τοὺς ἐν λόγῳ τρεῖς Μαθητὰς «ἐλέγχει καὶ παιδεύει»⁹¹.

Τὰ ἀνωτέρω περιστατικὰ δικαιολογοῦν καὶ ρίπτουν φῶς εἰς τὴν πληροφориαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, καθ' ἣν ὁ Κύριος τοὺς δύο ἀδελφούς εἶχεν ἐπονομάσει «υἱοὺς βροντῆς» (Βοανηργές)⁹². Τὸ παρωνύμιον τοῦτο, ὅπερ ὁ Ἰησοῦς ἀπένειμε πρὸς τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, ἀφ' ἐνὸς μὲν προδίδει τὴν θυελλώδη ιδιουσυχρασίαν των, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀποτελεῖ περαιτέρω ἀπόδειξιν τῆς κλίσεως τούτων πρὸς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν⁹³.

Ὁ καθηγητὴς Oscar Cullmann⁹⁴ δέχεται ὅτι ἐκ τοῦ ὁμίλου τῶν Δώδεκα Μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ὁ Σίμων ὁ Ζηλωτὴς ἀνῆκεν εἰς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν ἢ τοῦλάχιστον ἀνῆκεν πρὶν κληθῆ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἔξωμα. Ὁ δὲ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ὁ Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου πιθανῶς καὶ οὗτοι νὰ ἀνῆκον εἰς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν, οἵτινες ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐπανειλημμένως ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων.

Καθ' ἡμᾶς ἡ ἀποφίς αὐτῆ τοῦ καθηγητοῦ Oscar Cullmann, καθ' ἣν εἷς ἐκ τῶν Μαθητῶν τοῦ Κυρίου προήρχετο ἐκ τοῦ κύκλου τῶν Ζηλωτῶν, πιθανῶς δὲ καὶ ἕτεροι τέσσαρες εἶναι ὑπερβολικὴ. Κατὰ τὸν ἡμέ-

τερον καθηγητὴν Παναγιώτην Τρεμπέλαν⁹⁵ δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ Σίμων ἐκαλεῖτο οὕτω διότι εἶχε ποτε συγκαταλεχθῇ εἰς τὴν μερίδα τῶν Ζηλωτῶν. Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ νόμου ζήλον του, διότι ἡ μερίς τῶν Ζηλωτῶν ἐφάνη εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἱστορίαν πολὺ βραδύτερον⁹⁶. Διὰ τοὺς ἐτέρους τέσσαρας τοῦ Κυρίου Μαθητὰς δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἰούδαν, ὑπῆρχον ἀρχαί τινες πίστεως καὶ ἴσως ζήλος τις θερμὸς ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ. Ἀλλ' ὁ ζήλος αὐτὸς ἐνεπνέετο ἐξ ἐλατηρίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐγωϊστικῶν καὶ ἐκ πόθων φιλοδόξων, οἵτινες ἦσαν ἀχώριστοι ἀπὸ τὴν μορφὴν, ἣν εἶχε λάβει ἡ περὶ Μεσσίας προσδοκία πρὶν ἢ ὁ Κύριος ἐκκαθάρῃ αὐτήν. Τὸ τοιοῦτον δὲν σημαίνει ὅτι οἱ προαναφερθέντες Μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀνῆκον εἰς τὴν κίνησιν τῶν Ζηλωτῶν, διότι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου ἀνέμενον τὸν Μεσσίαν ὡς ἐθνικοκοινωνικὸν λυτρωτὴν, ὅστις καταλύων τὸ Κράτος τῆς Ρώμης θὰ ἐπανίδρυνε τὸ ἐνδοξον Κράτος τοῦ Δαυὶδ.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης ΑΝΤΩΝΙΟΣ

91. Ἀποκάλυψις Ἰωάννου, 3, 19.

92. Μάρκου, 3, 17.

93. Oscar Cullmann, Dieu et César, σελ. 20, Paris, 1956.

94. Αὐτόθι.

95. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, σελ. 63, Ἀθήναι, 1955. Πρβλ. F. F. Bruke, The Acts of the Apostles, σελ. 73, London, 1956. M. Mansoor, ἐνθ' ἀν., σελ. 122.

96. E. Jacquier, Les Actes des Apôtres, Paris, 1926. Παρὰ Παναγιώτη Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, σελ. 63, Ἀθήναι, 1955.

σιν τῶν Φαναριωτῶν, ἐνεποτίσθησαν μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν, ἥτις ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν Καθηγητῶν τῆς Χάλκης, ἔζησαν, ὡς ἐπιστημονικὸν ἐπιτελεῖον τῆς Ἐκκλησίας, τὰ προβλήματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τοῦ ὁποίου ἐγένοντο διαπρύσιοι κήρυκες ἐν Εὐρώπῃ, Ἀμερικῇ, Ἀφρικῇ καὶ Αὐστραλίας, διατρανώσαντες καὶ διακηρύξαντες, δι' ἰδικῶν συγγραφῶν καὶ διαλέξεων δοθεισῶν εἰς τὰ διάφορα ρωμαιοκαθολικά, προτεσταντικά καὶ ἀγγλικανικά Πανεπιστήμια, τοὺς οἰκουμενικοὺς πανορθόδοξους καὶ παγγρηστιανικοὺς παλμοὺς καὶ ὁραματισμοὺς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Μηδενὸς ἐξαιρουμένου, ἅπαντες ἐξεπαιδεύθησαν εἰς τὰ διάφορα πνευματικά ἰδρύματα τῆς Ἑσπερίας καὶ πάνοπλοι πλέον ἀπὸ σοφίαν καὶ βαθύνοντες, ἀπὸ ἐπιστήμην καὶ πείραν, ἀπὸ αὐτογνωσίαν καὶ πίστιν εἰς τὸ ὄντως ὄν, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ ἥθους, σεβασμὸν καὶ ἀπειρον ἀγάπην πρὸς τὴν νύμφην Ἐκκλησίαν, ἀπὸ θεῖον πρὸς τὸ Πάθος καὶ τὸν Σταυρὸν ἔρωτα, ἀπὸ ἱερὰν ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν ἐκθρέψαν αὐτοὺς Τροφὸν Σχολήν, ἀπὸ εὐθύνην ἐναντὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ μεγάλην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ ἔργον τῶν ἀειμνήστων αὐτῶν Διδασκάλων ἐπέστρεψαν καὶ ἀνέλαβον, ἐν συνεχείᾳ, νὰ συνεχίσουν τὸ ὄντως δύσκολον καὶ ἐπίπονον ἔργον τῶν προκατόχων των καὶ νὰ μεταλαμπαδεύουν εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τῶν νέων στρατιωτῶν τῆς Ἐκκλησίας πάντα ὅσα οὗτοι ἐδιδάχθησαν καὶ διὰ προσωπικῆς εἰτα ἐρεύνης ἀπέκτησαν. Παντοῦ καὶ πάντοτε γίνονται φορεῖς τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος τῶν Πατέρων τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὡς καὶ τῆς ἀνεκτιμήτου προσφορᾶς τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους, τοῦ ὁποίου, εὐκαιρίας δοθείσης, δὲν παραλείπουν νὰ ἐπισημάνουν τὴν ἀρραγῇ ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐνότητά του, τὴν ἱκανότητά του νὰ ἀναβαπτίζηται κατὰ τρόπον ἀέναντον εἰς τὰς ζωηφόρους ἀνεξαντλήτους πηγὰς του καὶ νὰ ὁραματίζεται παντοῦ καὶ πάντοτε ἓνα καλλίτερον, φωτεινότερον καὶ δικαιότερον ἀσφαλὲς μέλλον. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τῶν περὶ οἰκουμενισμοῦ σκέψεων, ἰδεῶν καὶ διαλέξεων αὐτῶν στηρίζεται τόσον ἐπὶ τῆς Ἀγ. Γραφῆς ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς Ἱ. Παραδόσεως, ἥτις διὰ μέσου τῶν αἰώνων καλεῖ καὶ πάλιν τοὺς Χριστιανοὺς λέγουσα: «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ μία προσευχή, μία δέησις, εἷς νοῦς, μία ἐλπίς ἐν ἀγάπῃ... Πάντες ὡς εἰς ἓνα νὰ ὦν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἓν θυσιαστήριον, ἐπὶ ἓνα Ἰησοῦν Χριστόν»²⁷³, ὁποῖος ἐνώνει, οἰκοδομεῖ καὶ προάγει τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἐν τῇ ζώσῃ διδασκαλίᾳ αὐτῶν πολλάκις ἐπαναλαμβάνεται ἡ πάντοτε τόσον ἐπίκαιρος καὶ ὅσον σημαντικὴ προτροπὴ τοῦ Μ. Βασιλείου λέγοντος: «Μὴ ἐπαισχυνόμεθα τὴν ἀλήθειαν. Μὴ τοὺς ἐξωθεν μυθο-

ποιοὺς μιμούμεθα, μὴ περιστέλλωμεν τὴν ἀλήθειαν εὐπρεπείᾳ ρημάτων. Γυμνὴ ἡ ἀλήθεια, ἀσυνηγόρητος, αὕτη ἑαυτὴν δεικνύσας»²⁷⁴. Μὲ ἀσφαλῆ πυξίδα τὴν γυμνὴν καὶ ἀσυνηγόρητον ἀλήθειαν, μὲ βίωμα τὰς ὑψηλὰς ὑπαρξιακὰς χριστιανικὰς ἀνατάσεις, μὲ τὴν ἔμπρακτον αὐτῶν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ θεολογικὴν ζωὴν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐτι δὲ καὶ μὲ τὴν ρητὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετήσουν ὅχι τὸ πρόσκαιρον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως ἀλλὰ τὸ αἰώνιον, ὅχι τὰς περιστατικὰς καὶ χαμηλὰς κλίσεις ἀλλὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά, προσπαθοῦν πάντοτε νὰ κατευθύνουν τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν πρὸς τὴν γενικὴν γραμμὴν πλεύσεως τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἥτις δὲν εἶναι ἑτέρα εἰ μὴ ἡ διαφύλαξις τῆς πνευματικῆς κληρονομίας τοῦ Γένους καὶ τῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας, προσέτι δὲ καὶ ἡ προσαρμογὴ αὐτῆς εἰς τὰ πνευματικά, κοινωνικά, ἐκπολιτιστικά, διορθόδοξα, διαχριστιανικά καὶ διανθρώπινα ρεύματα, τὰ ὁποῖα συγκινοῦν τὸν ἄνθρωπον τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. «Διατρίβοντες ἐπὶ γῆς καὶ ἐν οὐρανῶς πολιτευόμενοι, διὰ νὰ χρησιμοποιοῦσμεν τὴν τόσον προσφιλεῖ ἐκφρασὶν τοῦ συγγραφέως τῆς πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολῆς²⁷⁵, ἀπονέμουν τὴν πρέπουσαν τιμὴν, ἀξίαν καὶ σημασίαν εἰς κάθε μορφήν προόδου, τονίζοντες παραλλήλως τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς τῆς ὅλης ἐξωτερικῆς δομῆς τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Θεολογίας, προκειμένου αὕτη νὰ συλλάβῃ τὸν σφυγμὸν καὶ τὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ δυνήθῃ νὰ ἐκφράσῃ ὅλως δυνάμει καὶ τὸ παρὸν ἐν συμφωνίᾳ, συναρτῇ καὶ ἀναφορὰ πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, προσφέρουσα οὕτως ὑψίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνοίγουσα νέους καὶ εὐρύτερους ὁρίζοντας, οἱ ὁποῖοι στηρίζονται τόσον εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὅσον καὶ εἰς τὰ ὄντως καταπληκτικὰ δεδομένα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνολογίας, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀποβῇ λίαν ἐποικοδομητικὴ διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου μόνον καὶ ἐφ' ὅσον θὰ λαμβάνη σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν τελείαν ἰσορροπίαν τῶν δύο ὅψεων τῆς ζωῆς, τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ ὑποστασιακὴν ἀνάγκην διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Διὰ τοῦ χαροποῦ αὐτῶν προσώπου, διὰ τῆς εὐγενοῦς αὐτῶν χριστιανικῆς ψυχῆς, διὰ τῆς πατρικῆς καρδίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς αὐτῶν ἐνδιαφέροντος, διὰ τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ διαλόγου μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡμῶν τῶν μαθητῶν, διὰ τῆς συμπετυκνωμένης αὐτῶν γνώσεως καὶ πείρας, διὰ τῆς καταδεκτικότητος καὶ τοῦ προθύμου αὐτῶν πνεύματος ἐξυπηρετήσεως καὶ παροχῆς πάσης δυνατῆς πρὸς ἡμᾶς βοηθείας, διὰ τοῦ ἥθους καὶ τῆς βαθείας αὐτῶν πί-

273. Πρβλ. ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Μαγνησίους, VII, 1-2.

274. Πρβλ. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ὁμιλία εἰς τὸν ἄγιον μάρτυρα Μάμαντα, 3 (ΒΕΠ, 54, 213, 32-34).

275. Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον, V, 9.

στεως εἰς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ὑποδειγματικῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀτομικῆς αὐτῶν ζωῆς, διὰ τοῦ ἀπεριορίστου σεβασμοῦ πρὸς τὰ μέγιστα ἰδανικὰ τῆς φυλῆς μας, διὰ τῆς καταλλήλου ἐξάρσεως τῶν ὁσίων καὶ ἱερῶν τῆς πίστεως ἡμῶν, διὰ τῆς πλήρους αὐτῶν ἀφοσιώσεως εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν τόσον ἀπὸ τῆς ἑδρας ὅσον καὶ ὡς μέλη διαφόρων Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν ὑπηρετήσαν καὶ ἐξακολουθοῦσιν εἰσέτι νὰ τὴν ὑπηρετοῦν, πρόθυμοι ὄντες εἰς πᾶσαν αἰτουμένην γνώμην ἐπὶ θεμάτων τῆς εἰδικότητός των, πρὸς τοῦτοις δὲ διὰ τῶν λιπαρῶν καὶ κατὰ πάντα ἐποικοδομητικῶν αὐτῶν γνώσεων ἠδυνήθησαν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφισβήτησεως, νὰ ἐπιτύχουν τὴν κάθαρσιν τοῦ ψυχικοῦ ἀγροῦ ἡμῶν τῶν φερέλπιδων ἀπὸ τῶν ψυχολόγων ζιζανίων, τὴν λήψανσιν αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀληθῆ κατὰ Χριστὸν καὶ διὰ Χριστοῦ «γνώσιν σωτηρίας»²⁷⁶, τὴν ἄρδουσιν μετὰ τὴν δρόσον τοῦ πνεύματος, τὴν γονιμοποιήσιν τοῦ νοδὸς ἡμῶν μετὰ τὸ σπέρμα τῆς φανταστικῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, τὴν ἀφύπνισιν ἐκ τῆς ἀνεπιτρέπτου ἀδιαφορίας, τὴν δυνατότητα προσωπικῆς κρίσεως τῶν ἐκάστοτε ἐκκλησιαστικῶν καὶ λοιπῶν γεγονότων ἄνευ ὀργῆς καὶ πάθους καὶ ἄνευ συμπλεγμάτων κατωτερότητος, τὴν εὐρεῖαν διευρύνσιν τοῦ πνεύματός μας εἰς τρόπον, ὥστε τοῦτο νὰ δύναται νὰ ἀντιμετωπίζῃ καθαρώτερον καὶ ἀντικειμενικώτερον τοὺς ποικίλους προβληματισμοὺς τῆς ἀντιφατικῆς καὶ παραπαιούσης ἐποχῆς μας, τὴν ἀπολέπυνσιν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς αὐτοσυγκεντρώσεως, ἀπομονώσεως, σκέψεως καὶ ἐγκρατείας, τὴν διὰ παντός τρόπον καὶ μέσου ἀποφυγὴν ἀμβλύνσεως αὐτῆς (τῆς ψυχῆς) διὰ τῆς κακῆς συναναστροφῆς, τῆς ἀπουσίας τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἀπολαύσεως, τέλος δὲ νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας ἡμῶν ἄπειρον ἀγάπην καὶ μεγάλην αὐτοθυσίαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, δὲν εἶναι Θεός, ἀλλὰ θεία, δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἰδρύθη διὰ τοὺς συγκροτοῦντας τὸ σῶμα αὐτῆς ἄνθρωπος, περιλαμβάνουσα ἐν αὐτῇ πᾶν ὅ,τι καλλίτερον ἔχει ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πᾶν ὅ,τι εὐάρεστον διὰ τὸν Θεὸν δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

Οὗτοι, διακρινόμενοι διὰ τὸ ἀπλάνητον καὶ ἀπρόσκοπτον ὀρθόδοξον φρόνημα ἐν ἁρμονικῇ μετὰ θερμῆς πάντοτε καὶ ζώσης πίστεως κράσει, ἀνεδείχθησαν διὰ τοῦ θείου αὐτῶν λόγου καὶ τῆς ἱερᾶς συνουσίας, καὶ τῆς συναναστροφῆς αὐτῶν²⁷⁷ μεγάλοι διδάσκαλοι καὶ ἀληθεῖς μῦσαι καὶ σκαπανεῖς τοῦ πνεύματος τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας, τὴν ὁποίαν καὶ δὲν ἐκλαμβάνουν ὡς μίαν διανοητικὴν ἐνασχόλησιν, ἀποσκοποῦσαν εἰς καθαρῶς γνωστικούς σκοποὺς ἀλλ' ὡς βίωσιν

καὶ ἐμπειρίαν τῶν ἀποκαλύψεων καὶ δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκφραζομένην εὐχαριστιακῶς καὶ δοξολογιακῶς ἐν καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἔτι δὲ ὡς κατ' ἐξοχὴν βιωματικὴν διακονίαν πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του, ἡ ὁποία δὲν χωρίζεται τῆς Θεολογίας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ Θεολογία δὲν χωρίζεται τῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ δὲν ὁπάρχει ἐξωεκκλησιαστικὴ Θεολογία.

Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον κύριον αὐτῶν μέλημα δὲν εἶναι τόσον ἡ μετάδοσις θεωρητικῶν γνώσεων εἰς ἡμᾶς τοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς ὅσον ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἀσκήσεως οὐχί, ἐννοεῖται, ὡς αὐτοσκοποῦ, ἀλλ' ὡς μέσου ἐπιτελεύσεως τῆς ἀπαθείας, ὡς λέγουσιν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς καλλιέργειας τῆς ἀρετῆς. «Ἀρετῆς δὲ ἀσκήσις τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, ἡδιστον δὲ θεαμάτων τοῖς ἐντυγχάνουσιν»²⁷⁸. Σκέπτονται καὶ ἐνεργοῦν οὗτοι κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον, διότι καὶ θεωρητικῶς καὶ ἐμπειρικῶς γνωρίζουν καλῶς, ὅτι ἡ Θεολογία ἡ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον περιοριζομένη εἰς τὴν ξηρὰν γνῶσιν καὶ μετάδοσιν τῶν ἀποκεκαλυμμένων αἰωνίων ἀληθειῶν ἄνευ βαθυτέρας πνευματικῆς ἐμπειρίας τῆς «ὑπερφουδῆς ἐνώσεως, παρ' ἧς μόνως ἐγγίνεται καὶ τὸ θεολογεῖν ἀσφαλῶς καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἐστάναι τὰς ἐν ἡμῖν δυνάμεις»²⁷⁹ ἀπομονοῦται ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῆς πηγῆς καὶ ὑστερεῖ πολὺ ἐναντι τῆς θεοπτείας καὶ «τοσοῦτο τῆς ἐν φωτὶ θεοπτείας ταύτης ἀπέχει καὶ τοσοῦτο τῆς πρὸς Θεὸν ὁμιλίας κεχώριται, καθ' ὅσον καὶ τὸ εἰδέναι τοῦ κεκτῆσθαι διώριστα. Περὶ Θεοῦ γὰρ λέγειν καὶ Θεῷ συντυγχάνειν οὐχὶ ταυτόν»²⁸⁰.

Προκειμένου οἱ διὰ βίου ὑπηρεταὶ τῆς ἀληθείας καὶ λειτουργοὶ τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας φιλόφρονες Καθηγηταὶ τῆς γεραρᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης νὰ μεταμορφώσουν τοὺς μαθητὰς²⁸¹ καὶ νὰ ἐμπνεύσουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν πιστότητα εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς, τὴν ἐν γένει σπουδαιότητα καὶ ἀναγκαιότητα

278. ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Πρὸς Δημόνικον, 5-7. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολαί, 277 (ΒΕΠ, 55, 344, 6-7).

279. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Ἐπερωτά, ἡ συχάζοντων, 1,3,15 (σ. 425).

280. Ἰδὲ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, μνημ. ἔργον, 1, 3, 42 (σ. 453).

281. Συνωδὰ τῷ ἄρθρῳ 24 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Σχολῆς «οἱ Καθηγηταὶ ὀφείλουσιν οὐ μόνον νὰ διδάσκωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ μετέχωσιν ἐνεργῶς τῶν ζητημάτων ἀγωγῆς ἐν τῇ Σχολῇ, νὰ ἐξετάζωσι καὶ διαπιστώσι τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν καὶ τὴν διαγωγὴν ἐνὸς ἐκάστου τῶν μαθητῶν καὶ νὰ συνεργάζωνται στενῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου μετὰ τῆς Σχολάρχας».

276. Λουκ., 1,77.

277. Πρβλ. ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ, Ἐκατοντὰς τριῖτη (Φιλοκαλία, τ. Γ', σ. 338).

τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας διὰ τὴν ἀνακαινίσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς προσπαθοῦν μετὰ κάθε τρόπον καὶ μέσον νὰ μεταμορφώσουν πρῶτον τοὺς ἑαυτοὺς τῶν διὰ βαθείας καὶ διαρκοῦς αὐτοκριτικῆς, αὐτοκαθάρσεως, μετανοίας, ἀναενώσεως καὶ ἁρμονικῆς συζεύξεως τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν τῶν δυνάμεων. Οὗτοι δὲν πάσχουν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῶν μεγάλων, ὡς συνήθως συμβαίνει μετὰ τοὺς Καθηγητὰς τῶν διαφόρων ἄλλων Σχολῶν, ἀλλ' ὑποτάσσονται ἐκουσίως εἰς τὴν ταπεινώσιν τοῦ θεοῦ Σταυροῦ. Ἡ ὑποδειγματικὴ δὲ αὕτη προσπάθεια τῶν Καθηγητῶν συνδυαζομένη μετὰ τὸ αἶσθημα εὐθύνης ἀποτελεῖ τὴν καλυτέραν ἐγγύησιν διὰ τὴν κατὰ, ἐν καὶ διὰ Χριστοῦ μορφοποίησιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν τῶν φερέλπιδων. Τοῦτο διότι «μέγα τὸ περὶ Θεοῦ λαλεῖν, ἀλλὰ μεῖζον τὸ ἑαυτὸν καθαιρεῖν Θεῷ»²⁸². «Ἐκεῖνου γὰρ μένημαι ἐκ τῶν πολλῶν ὧν ἤκουσα, ὅτι ἡ περὶ τοῦ πῶς χρῆζην τὸν Χριστιανὸν διδασκαλία οὐ τοσοῦτον δεῖται λόγου, ὅσον τοῦ καθημερινοῦ ὑποδείγματος»²⁸³. Ἐκαστος ἐξ αὐτῶν παρουσιάζεται, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐγκωμιαστικὴν φρασεολογίαν τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, «βίῳ μὲν ὁδηγῶ θεωρίας, θεωρίᾳ δὲ σφραγίδι βίου χρησάμενος»²⁸⁴, ἢ, διὰ νὰ μνησθῶμεν τοῦ λόγου τῆς Σοφίας Σεράχ, «στολισμὸς ἀνδρὸς καὶ γέλως ὁδόντων καὶ βήματα ἀνθρώπου ἀναγγέλλει τὰ περὶ αὐτοῦ»²⁸⁵. Αὐτὸς δὲ ὁ συνδυασμὸς θεωρίας καὶ πράξεως ἐν καὶ διὰ τῆς ἀτομικῆς καὶ διατὶ ὅχι καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Καθηγητῶν ἀποβαίνει εἰς ἡμᾶς ἀνεξάντλητος πηγὴ ἀγαθῶν καὶ καλῶν παρορμήσεων, πράξεων, ἐμπνεύσεων καὶ ἐμπειριῶν, ἐπιπροσθέτως δὲ καὶ ἀσφαλῆς ὁδηγὸς πρὸς τὸν κόσμον τῶν ὁρθῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἄλλαι παρὰ αἱ ἀρχαὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, καθ' ὅσον δὲν ἀποτελεῖ ἀγαθὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον τὸ ὅποιον δὲν τὸν καθιστᾷ δίκαιον, σώφρονα, ἀνδρεῖον καὶ ἐλεύθερον πνεῦμα. Ἡ πλήρης ἁρμονία διδασκαλίας καὶ ἐφαρμογῆς αὐτῆς ὑπ' αὐτῶν παρώτρυνε καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσεῖναι νὰ παροτρύνῃ ὅλους ἡμᾶς τοὺς μαθητὰς τῶν εἰς διαρκὴ ἀγῶνα νὰ διατηρήσωμεν ὑγιᾶ τὴν ψυχὴν μας, ὁφείλοντες νὰ μὴ ἀποστρεφώμεθα οὐδένα ἀπολύτως ἄνθρωπον, οὔτε κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ τοὺς βλέπωμεν, νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν, νὰ τοὺς ἀκούωμεν καὶ νὰ τοὺς δεχώμεθα μετὰ πνεῦμα κατανόησης, μετὰ εὐμενὲς βλέμμα καὶ μετὰ ταπεινώσιν καὶ καλωσύνην, διότι οὗτοι, ἀνεξαρτήτως τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν καταστάσεως, εἶναι εἰκόνες τοῦ Θεοῦ.

282. Ἰδὲ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Λόγοι, XXXII, 12 (ΒΕΠ, 60, 17, 7).

283. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολαί, 150, 4 (ΒΕΠ, 55, 176, 3-5).

284. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Ἐπιτάφιος, 66.

285. Σοφ. Σεράχ, 19, 30.

Τέλος μετὰ τεράστιον κύρος καὶ ἠύξημένην εὐθύνην, μετὰ δυνατὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἡγγίζαν τὴν συνειδησιν, μετὰ γλῶσσαν ἄψογον, ἐπιβλητικὴν καὶ γοητευτικὴν, μετὰ κομψὴν καὶ εὐγενικὴν ἔκφρασιν σμιλευθεῖσαν μετὰ τὸν κανόνα τῆς οὐσίας, τῆς εὐπρεπείας, τῆς σαφηνείας καὶ τοῦ κάλλους ἐσπείραν οὗτοι τὸν ἀγαθὸν καὶ εὐλογημένον σπῆρον τῆς αἰωνίου διδασκαλίας καὶ τοῦ βιώματος τῶν Πατέρων εἰς τὴν ἄπλαστον καὶ γόνιμον γῆν ὅλων ἡμῶν τῶν μαθητῶν τῶν, εἰς τὴν γῆν τὴν διψασμένην ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀλήθειαν, ἀπὸ πίστεως καὶ ἐλπίδας, ἀπὸ χρηστότητα καὶ δικαιοσύνην, ἀπὸ χαρὰν καὶ εἰρήνην, ἀπὸ μυστήριον καὶ ἀποκάλυψιν, ἀπὸ λουτρὸν παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, ἀπὸ ὁμόνοϊαν καὶ ἐνότητα, ἀπὸ ἀγνότητα καὶ καθαρότητα πνεύματος καὶ ψυχῆς, ἀπὸ καὶ νὴν κτίσιν, ἀφθαρσίαν καὶ αἰωνιότητα, ἐτι δὲ καὶ ἀπὸ διακαῆ πόθον νὰ γίνωμεν διάκονοι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, δοῦλοι Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεολόγοι, ἔχοντες πάντοτε ὡς ἀρχὴν καὶ πυξίδα τὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ: «διὰ πολιτείας, ἀνελθε· διὰ καθάρσεως, κτῆσαι τὸ καθαρὸν. Βούλει θεολόγος γενέσθαι ποτὲ καὶ τῆς Θεότητος ἄξιος; Τὰς ἐντολὰς φύλασσε, διὰ τῶν προσταγμάτων ὁδεύσον· πρᾶξις γὰρ ἐπίβασις θεωρίας»²⁸⁶. Πρὸς τοὺς τοὺς, λευκαθέντες εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Ἐπιστήμης ἐξακολουθοῦν οὗτοι, ἔστω καὶ οἱ ἐλάχιστοι ποὺ παρέμειναν ἀκόμῃ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν σήμερον εὐρίσκονται, νὰ καταρδεύωσι καὶ ζωογονῶσι μετὰ νεανικοῦ παλμοῦ καὶ αγωνιστικοῦ φρονήματος πολλοὺς τομεῖς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Πόλεως ἀποδεικνύοντες τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τῆς πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολῆς: «ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχῇ, τοῦτ' εἰσὶν ἐν κόσμῳ Χριστιανοί»²⁸⁷.

Τὸ ἔργον καὶ ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν εἰς τὸ προεχωρημένον τοῦτο φυλάκιον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους ἦσαν καὶ ἐξακολουθοῦσιν εἰσεῖναι νὰ εἶναι δύσκολα, ἰδιαίτερος δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς, καθ' ἃς ἡ σφυρηλατοποιοὺς δυνάμεις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ τὰς πύλας αὐτῆς. Ἀπαντες, μὴδενὸς ἐξαιρουμένου, γνωρίζουν λίαν καλῶς, ὅτι τὰ εὐκόλα οὐδεμίαν πλέον ἀξίαν ἔχουν εἰς τὴν ἐποχὴν μας καὶ ὅτι «πολλοὶ γὰρ τὰ μὲν ἀγαθὰ, ὅταν ἐπίπονα ἦ, κακὰ νομίζουσι· τὰ δὲ κακὰ διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἡδονὴν ὡς ἀγαθὰ μεταδιδώκουσι· καὶ ἀμύθητος ἐν ἀνθρώποις ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα πλάνη»²⁸⁸. Χρειάζεται μέγας τιτανικὸς ἀγὼν, ἀπαιτεῖται συνεχὴς προσπάθεια, κόπος καὶ μόχθος,

286. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Περὶ δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων, Λόγος XX, 12.

287. Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον, VI, 1.

288. Πρβλ. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ὁμιλία εἰς τὸν ΚΗ' Ψαλμόν, 7 (ΒΕΠ, 52, 52, 14-17).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΩΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ*

3. Οί 'Ιεροί Κανόνες τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκλήθη ἐν Ἐφέσῳ τῷ 431 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' ἐξ αἰτίας τοῦ ἀναφανέντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστολογικοῦ προβλήματος. Τοῦτο ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ καθορισμοῦ τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων, τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης, αἵτινες ἀναλόγως τῆς θεωρητικῆς βάσεως ἐκατέρως τῶν δύο μεγάλων σχολῶν, τῆς ἀντιοχιανῆς καὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς, εἴτε συνεχόντο εἴτε διακρίνοντο ἀπολύτως⁵⁴. Κύριον ἔργον ταύτης

ἦτο ἡ καταδίκη τῶν αἱρέσεων τοῦ Νεστοριανισμοῦ καὶ τοῦ Πελαγianiσμοῦ. Ὑπὸ ποίας δραματικῆς συνθήκας συνεκλήθη αὕτη ἐν Ἐφέσῳ καὶ ὁπόσας σφοδρὰς ἀντιξοότητας συνήντησαν οἱ συμμετασχόντες εἰς αὐτὴν Ἐπίσκοποι ἐκθέτουν οἱ πρῶτοι περὶ αὐτῆς γράψαντες ἱστορικοί. Τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι ὁ Νεστόριος ἦτο Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως μαρτυρεῖ οἷους ὑπεχρεώθησαν ὅπως διεξαγάγουν ἀγῶνας οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ αἱρετικὴν τούτου διδασκαλίαν. Εἰς τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ὁ Θεοδόσιος Β' ἀντιπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ κόμητος Κανδιδιανοῦ, προσωπικοῦ φίλου τοῦ Νεστορίου. Ἡ Σύνοδος συνήλθεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Μαρίας (τῆς Θεοτόκου) καὶ ἀπληρώθη ὑπὸ διακοσίῳ Ἐπισκόπων. Αἱ συνεδρίαί ταύτης ἤρξαντο τὴν 22αν Ἰουλίου τοῦ ἔτους 431 καὶ ἔληξαν τὴν 30ην Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ταύτης προήδρευεν ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Παρήσαν καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα Ῥώμης οἱ Ἐπίσκοποι Ἀρκάδιος καὶ Προτέκτος μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου Φιλίππου.

Ἄμα τῇ καταδίκῃ τοῦ Νεστοριανισμοῦ καὶ Πελαγianiσμοῦ ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐξέδωκε ὀκτὼ (8) Κανόνας, ἀπὸ τῶν οἱ μὲν ἑπτὰ (7) πρῶτοι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπακολουθήσανσαν τῆς ἐκ τῆς κακοδοξίας καὶ κατακρίσεως τοῦ Νεστορίου ἔριδος ἐκκλησιαστικὴν ἀταξίαν, ὁ δὲ ὄγδοος (8) καθορίζει τὸ αὐτο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 495 τοῦ ὑπ' ἀρ. 20 τεύχους.

54. Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες. Ἐν Ἀθήναις 1949, σελ. 40. Ἰωάννου Καρμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τόμος Ι. Ἐν Ἀθήναις 1952, σελ. 137 ἐ. Χρυσόστομος Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Ἀλεξάνδρεια 1933, σελ. 173. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, Ἀθήναι 1932. Βασ. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. Ἀθήναι 1948, σελ. 197 ἐ. Ἰωάννου Παναγοπούλου, Περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἀθήναι 1939, σελ. 53 ἐ. Ἀδ. Διαμαντοπούλου, Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἐν «Θεολογία» Ἀθήναι 1931, σελ. 209-231, 289-303. 1932, σελ. 5-21, 106-132, 193-212, 313-332. 1933, σελ. 17-35, 128-148, 193-209. Πάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα Θεῶν καὶ Ἱερῶν Κανόνων, Τόμος Β', σελ. 192-215.

Μητροπολίτου Ἡλίουπόλεως καὶ Θεῶν Γενναδίου, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τόμος Πρῶτος. Ἀθήναι 1953, σελ. 125 ἐ.

ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή, προσευχὴ καὶ πίστις, προκειμένου νὰ εὐδωθῇ ὁ ἅγιος αὐτῶν σκοπὸς καὶ ἡ ἱερὰ τῶν ἀποστολή, ἡ ὁποία, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, συνίσταται εἰς τὴν φυσικὴν λειτουργίαν τῆς διανοίας ἡμῶν τῶν μαθητῶν, εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας ἡμῶν τῆς ἀμφιβολίας, τῆς ἀγνοίας τῶν πραγμάτων, ὡς ἐπίσης ἡ διασφάλισις τοῦ νοῦ ἀπὸ παντὸς θρησκευτικοῦ, ἐκκλησιαστικοῦ, ψυχολογικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ παραλογισμοῦ, ἀπὸ πάσης πλάνης καὶ ἀπὸ πάσης ἐπιρροῆς πονηρῶν καὶ διεστραμμένων σκέψεων, ἥ, ὡς ἐπιγραμματικῶς λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, «εἰς προφυλακὴν τῶν κακοτεχνούντων λόγων»²⁸⁹, τέλος δὲ εἰς τὴν μετατόπισιν τοῦ κέντρου τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὸ «ἐγὼ» τοῦ ἀτομοκρατικοῦ καὶ ἐγωπαθοῦς ἀτόμου πρὸς τὸ «σύ» τοῦ «πλησίον», τοῦ συμμαθητοῦ, τοῦ συνανθρώ-

που ὡς καὶ πρὸς τὸ «ἡμεῖς» τῆς ἀπληρωμένης ἐσχολογικῆς κοινωνίας.

Μηδενὸς ἐξαιρουμένου, ἅπαντες ἀπεδείχθησαν πραγματικοὶ ἥρωες ἐνὸς θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου δράματος, ἐδικαίωσαν καὶ ἐξακολουθοῦν εἰσέτι ὡς ἀληθεῖς μάρτυρες νὰ δικαιῶνουν τὰς χρηστὰς προσδοκίας τῆς Τροφῆς Σχολῆς, τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους καὶ τῆς Ρωμαιοσύνης, τῆς ὁποίας τὰ θεμέλια εἶναι τάφοι, λείψανα καὶ ἱερὰ ἀγιάσματα μὲ τὰ νάματα τῶν ὁποίων δροσίζεται λαὸς καὶ κλῆρος, Ἐκκλησία καὶ Γένος, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ραντίζονται ὑπ' ἀμφοτέρων οἱ τάφοι τῶν προγόνων μας.

* * *

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Μητροπολίτης Περιστερίου

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ (ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ) ΖΑΦΕΙΡΗΣ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

289. Πρβλ. Στρωματαεῖς, VI, 10. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ὁμιλία εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Μάμαντα, 3 (ΒΕΠ, 54, 213 ἐξ.).

κέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Τούτοις ἐπεταί ἡ πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ εὐαγγῇ Σύνοδον περὶ Εὐσταθίου τοῦ Μητροπολίτου αὐτῆς ἐπιστολὴ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἥτις εἶναι σπουδαιότατη ἀπὸ κανονικῆς ἐπόψεως, διότι διὰ ταύτης οὐ μόνον καθορίζονται τὰ τῆς παραιτήσεως τῶν Ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ καθιεροῦνται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ποινὴ τῆς ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου ἐκπτώσεως τῶν Ἐπισκόπων»⁵⁵. Οἱ πρῶτοι ἐξ Κανόνες ἐξεδόθησαν πιθανῶς κατὰ τὴν ε' συνεδρίαν τῆς Συνόδου⁵⁶. Οὗτοι εἶναι σχετικοὶ πρὸς τὴν καταδικασθεῖσαν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου. Κατὰ δὲ τὴν στ' συνεδρίαν ἐξεδόθη ὁ ἔβδομος Κανὼν περὶ τηρήσεως καὶ διαφυλάξεως τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Κατὰ δὲ τὴν ζ' καὶ τελευταίαν συνεδρίαν ταύτης ἐξεδόθη ὁ ὄγδοος Κανὼν, ὅστις κατεκύρωσε τὴν διοικητικὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου⁵⁷. «Οἱ Κύπριοι δι' ἐαυτῶν ποιοῦνται τὰς χειροτονίας».

«Ὁ α' κανὼν ἔχει μὲν καὶ γενικὴν ἔννοιαν, καθ' ἣν ἡ ἱεραρχικὴ ἐξουσία μένει ἀνενέργητος ἐὰν ὁ Ἱεράρχης ἐκπέσῃ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀλλὰ καὶ ἐιδικότερον ὁρίζει ὅτι ἡ δίκῃ Μητροπολίτου ἐκπεσόντος τῆς Ὁρθοδοξίας ἀνήκει τοῖς Ἐπισκόποις τῆς Ἐπαρχίας μετὰ τῶν περίξ Μητροπολιτῶν ἥτοι τῇ λεγομένῃ «Συνόδῳ διοικήσεως». Καίτοι δὲ ἡ ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδος ἐκήρυξεν ἐκπτώτους τοὺς ἀποστατήσαντας αὐτῆς Μητροπολίτας, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀνατίθησι τῇ «Συνόδῳ διοικήσεως» ἵνα ἐκβάλῃ αὐτοὺς τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς. Ὑπὸ τούτους ἐννοεῖ τὸν Ἰωάννην Ἀντιοχείας καὶ πάντας τοὺς Μητροπολίτας τοὺς προστεθέντας «τῷ τῆς ἀποστασίας συνεδρίῳ» ἢ μετὰ ταῦτα προστεθησόμενους ἢ φρονήσαντας ἢ μέλλοντας ἵνα φρονήσωσι τὰ τοῦ Πελαγianoῦ Κελεστίου. Ἐν τῷ β' δὲ κανόνι διέταξε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν Ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιωτῶν, οἵτινες «ἀπελείφθησαν τῆς ἀγίας Συνόδου καὶ τῇ ἀποστασίᾳ προσετέθησαν» ἢ θὰ πειραθῶσι ἵνα προστεθῶσι «ἢ καὶ υπογράψαντες τῇ Νεστορίου καθαιρέσει ἐπαλινδρόμησαν πρὸς τὸ τῆς ἀποστασίας συνέδριον». Τούτους ἡ ἁγία Σύνοδος κηρύσσει ἄλλοτρίους τῆς ἱερωσύνης καὶ ἐκπεσόντας τοῦ βαθμοῦ. Ὁ Νεστόριος εἶχε καταδικάσει τοὺς μὴ παραδεχομένους τὴν κακοδοξίαν αὐτοῦ κληρικούς. Ἡ Σύνοδος, ἀποκαταστήσασα αὐτοὺς εἰς τὸν βαθμὸν αὐτῶν, ὥρισε διὰ τοῦ γ' κανόνος γενικῶς, ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοὶ οἱ συμφρονοῦντες αὐτῇ δὲν ὑπόκεινται κατὰ μηδὲνα τρόπον «τοῖς ἀποστατήσασιν ἢ ἀφισταμένοις ἐπισκόποις». Ἐπανελάβε δὲ ἐν τῷ δ' κανόνι τὴν διάταξιν «εἰ δέ τινες ἀποστατήσαιεν τῶν κληρικῶν καὶ τολμήσαιεν ἢ

κατ' ἰδίαν ἢ δημοσίᾳ τὰ Νεστορίου ἢ τὰ Κελεστίου φρονῆσαι καὶ τούτους εἶναι καθηρημένους» καὶ ἐν τῷ ε' κανόνι ἀντιθέτως ὥρισε ὅτι «ὅσοι ἐπὶ ἀτόποις πράξεσι κατεκρίθησαν ὑπὸ τῆς ἀγίας Συνόδου, ἢ ὑπὸ τῶν οἰκείων Ἐπισκόπων, καὶ τούτοις ἀκανονίστως, κατὰ τὴν ἐν ἅπασιν ἀδιαφορίαν αὐτοῦ, ὁ Νεστόριος, καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ φρονοῦντες, ἀποδοῦναι ἐπειράθησαν, ἢ πειραθεῖεν, κοινωνίαν ἢ βαθμὸν ἀνωφελέτους εἶναι, καὶ μένειν οὐδὲν ἥττον καθηρημένους»⁵⁸. Ὁ 6 κανὼν ποιεῖται λόγον «περὶ τῶν προσβαλλόντων τὸ κύρος τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου».

Εἰς τοὺς εἰρημένους τούτους κανόνες τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς θέσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, οὐδὲ ὑπαινιγμός τις περὶ τοῦ τρίτου κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τοῦ καθορίζοντος τὰ πρεσβεῖα τιμῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. «Τοῦναντίον, ἐξ ἀφορμῆς τῆς διαφορᾶς, ἡ ὁποία ὑφίστατο μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας διεκδικούντος κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς μεγαλονήσου ταύτης, ὁ ὄγδοος κανὼν τῆς ἰδίας συνόδου ἀναγνωρίζει τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποδοκιμάζει τὴν ὑπὸ τινος ἐπισκόπου κατὰλψιν τῆς ἐπαρχίας, ἡ ὁποία «ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς» δὲν ἀνήκεν εἰς αὐτόν. Ἀναφέρεται δὲ γενικῶς εἰς τοὺς κανόνες τῶν πατέρων, οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὰ τῆς δικαιοδοσίας (ὅρια) τῶν ἐπισημοτέρων ἐπισκόπων, ἥτοι τῶν ἐξάρχων ἢ πατριαρχῶν»⁵⁹. Κατὰ τὸν Μητροπολίτην Ἡλιουπόλεως Γεννάδιον, τὸν γράψαντα τὴν Ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπεξηγεῖται ἡ τοιαύτη ὑπὸ τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου παράλειψις διὰ δύο λόγους. Ὁ πρῶτος διότι ὁ τότε ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως αἰρεσιάρχης Νεστόριος, προκαλέσας σάλον καὶ ἀναταραχὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διετέλει ὑπόδικος καὶ συνεπῶς δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσηγηθῇ εἰς τὴν Σύνοδον προτάσεις ἀφορώσας εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, τὸν ὅποιον καθαιρεθεὶς ἀπώλεσεν. Ὁ δεύτερος δὲ λόγος εἶναι τὸ ὅτι ἡ Σύνοδος αὐτῇ ἀπαρτισθεῖσα ἐκ τῶν ἐπισκόπων τοῦ ἀνατολικοῦ μόνον τμήματος τοῦ κράτους, ἐθεωρήθη κατ' ἀρχάς, τοπικὴ. Ἡ Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴ Σύνοδος προσέδωκεν εἰς αὐτὴν ἐπισήμως τὴν ιδιότητα τῆς οἰκουμενικότητος⁶⁰.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κανόνων ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ εὐαγγῇ σύνοδον, περὶ Εὐσταθίου, τοῦ γενομένου αὐτῶν Μητροπολίτου, τὴν ὁποίαν ἐκλαμβάνουν ὡς 9ον ταύ-

55. Ἀ.μ. Ἀλιβιζάτου, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες. Ἐν Ἀθήναις 1949, σελ. 41.

56. Χρυσόστομος Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Ἀλεξάνδρεια 1933, σελ. 225-228.

57. ἔνθ' ἄν., σελ. 228-233.

58. ἔνθ' ἄν. σελ. 236-237.

59. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θεσιρων Γενναίου, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τόμος Πρῶτος, Ἀθήναι 1953, σελ. 136.

60. ἔνθ' ἄν. σελ. 136-137.

ΠΑΤΡΟΚΟΣΜΑΣ, Ο ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ*

Σήμερα ακόμα διατηρείται ζωντανή ή ανάμνησις, από στόμα σε στόμα, του προφητικού χαρίσματος του Πατροκοσμά. Ιδιαίτερα στην Αιτωλοακαρνανία, στο βουνό των Ἀγράφων και στην Ἡπειρο μέσα στις λαϊκές μάζες συζητούνται οἱ προφητείες και οἱ προρρήσεις του κι' αποτελοῦν αὐτὲς κατὰ κάποιο τρόπο ἓνα ὁδηγὸ στὴ ζωὴ τῶν χριστιανῶν ιδιαίτερα τῶν χωρικῶν. Ἕνα τέτοιο δείγμα μᾶς ἔδωσε ὁ Δήμαρχος Λουκόπουλος μὲ τὶς περιηγήσεις του ὅπως τὶς περιέγραψε στὸ βιβλίο του «Στὰ βουνὰ τοῦ Κατσαντώνη»²⁷.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 497 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 20 τεύχους.

27. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, ἀρ. 69, Βιβλιοπωλεῖον Ι. Ν. Σιδέρη, σελ. 125, 159, 182, 216, 245, 279.

της κανόνα⁶¹. Ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος «περὶ παραίτησεως καὶ ἐκπτώσεως τῶν Ἐπισκόπων»⁶². «Κατὰ τὴν ζ' πιθανῶς συνεδρίαν τῆς Συνόδου ἐξητάσθη ἡ ὑπόθεσις τοῦ Εὐσταθίου, ὅστις δὲν εἶναι γνωστὸν ἐὰν ἦτο Ἐπίσκοπος Ἀτταλείας ἢ Μητροπολίτης Παμφυλίας. Οὗτος ἐκ μικροφυχίας μᾶλλον καὶ ἐξ ἀδυναμίας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ὑπέβαλεν ἔγγραφον παραίτησιν τῇ Ἐπαρχιακῇ Συνόδῳ Παμφυλίας. Ἡ Σύνοδος δεχθεῖσα τὴν παραίτησιν, προέβη εἰς ἐκλογὴν διαδόχου αὐτοῦ, Θεοδώρου ὀνομαζομένου, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην, ἐπειδὴ ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων εἶναι ἀπηγορευμένη ἡ παραίτησις, ὁ Εὐστάθιος ἐστερήθη καὶ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς τιμῆς τοῦ Ἐπισκόπου. Ὁ Θεόδωρος ἐλυπεῖτο, ἀλλ' οὔτε αὐτός, οὔτε ἡ Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος ἠδύναντο νὰ βοηθήσωσι τὸν Εὐστάθιον. Οὗτος δὲ προσῆλθε κλαίων εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδον καὶ ζητῶν ἀπλῶς ν' ἀνακτήσῃ τὴν τοῦ Ἐπισκόπου τιμὴν. Ἡ Σύνοδος ἀναγνωρίσασα τὴν ὀρθότητα καὶ κανονικότητα τῆς πράξεως τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Παμφυλίας, ἔγραψε πρὸς αὐτὴν, συνιστῶσα ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτῷ, ἵνα εὐρίσκηται ἐν ἐκκλησιαστικῇ κοινωνίᾳ καὶ ἔχῃ τὴν τιμὴν Ἐπισκόπου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως μὴ ἐνεργῇ τι τῶν τῆς ἱερωσύνης ἄνευ ἀδείας τοῦ Ἱεράρχου τοῦ ἐν ᾧ θὰ εὐρίσκηται τόπων»⁶³.

Αἱ ἀνωτέρω περὶ Εὐσταθίου Ἐπισκόπου πληροφορίες ἀναφέρονται εἰς τὴν εἰρημένην ἐπιστολὴν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἶναι δὲ λίαν διαφωτιστι-

Τόσο ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ, τὸ παράδειγμα, τὸ κήρυγμα, ὅσο καὶ οἱ προφητείες του, αὐτὲς σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, δημιουργήσαν βαθεῖα καὶ συγκλονιστικὴ ἐντύπωσις ιδιαίτερα στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν πιὸ βάρβαρη σκλαβιά τῶν Τούρκων.

Οἱ προφητείες του ποὺ ἀναφέρονται σ' ἐπερχόμενους καιροὺς, πολλὰς ἀπ' αὐτὰς, βρῆκαν καταπληκτικὴ ἐπαλήθευσιν. Ἄλλες περιμένουν τὴν ἐπαλήθευσή τους μελλοντικά. Μερικὲς μάλιστα πραγματοποιήθηκαν ἅμεσα στὶς μέρες μας.

Σημειώνουμε στὴ συνέχεια μερικὲς ἀπ' αὐτὰς

καὶ διὰ πάντας τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ὄντας Ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται παραίτησις ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν. «Ἐδεῖ γάρ, ὡς ἅπαξ ἐγκεχειρισμένον ἱερατικὴν φροντίδα, ταύτης ἔχεσθαι μετ' εὐρωστίας πνευματικῆς, καὶ οἷον ἀνταποδύεσθαι τοῖς πόνοις, καὶ ἰδρῶτα τὸν ἔμμιστον ἐθελοντὶ ὑπομεῖναι»⁶⁴. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ὅλον νόημα τῆς εἰρημένης ταύτης ἐπιστολῆς, ἐπεχούσης θέσιν τοῦ 9ου κανόνος τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι λίαν διδακτικὸν οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ὄντας Ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς Συνόδους τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, ὡσάκις μάλιστα ἐπιλαμβάνονται τοιούτων κανονικῶν ὑποθέσεων⁶⁵.

Εἰς τὰς Κανονικὰς Συλλογὰς τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας δὲν περιέχονται οἱ δύο τελευταῖοι κανόνες, μόνον δὲ περιλήψεις τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου μνημονεύονται εἰς τινὰ χειρόγραφα αὐτῆς⁶⁶.

(Συνεχίζεται)

ΤΙΤΟΣ ΕΜΜ. ΜΑΤΘΑΙΑΚΗΣ

Μητροπολίτης

πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου

64. Ἀ μ. Ἀ λ ι β ι ζ ᾶ τ ο υ, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, Ἐν Ἀθῆναις 1949, σελ. 45-46.

65. Τί τ ο υ Ἐ μ μ. Μ α τ θ α ι ᾶ κ η, Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, Ὁριον ἡλικίας τῶν Ἀρχιερέων. Ἀθῆναι 1982. Τοῦ Αὐτοῦ, Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος χωρισμοῦ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἀθῆναι 1982.

66. Mansi IV καὶ V, ἐν οἷς τὰ πρακτικὰ τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

61. ἐνθ' ἄν. σελ. 237. Mansi IV, 1499, Πάλλη καὶ Ποτλῆ, Β' 206-8.

62. Ἀ μ. Ἀ λ ι β ι ζ ᾶ τ ο υ, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες. Ἐν Ἀθῆναις 1949, σελ. 45-46.

63. Mansi, IV, 1477. Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Ἀλεξάνδρεια 1933, σελ. 237.

πού πιστοποιοῦν ὁλοφάνερα τὸ προφητικὸ τοῦ χάρισμα²⁸.

α) Προφητεῖες πού ἔχουν σχέσι με τὴν ἐθνική μας ἀπελευθέρωσι :

—«Τὸ ποθοῦμενον θὰ ἔρθῃ ὅταν θὰ ῥθοῦν δύο πασχαλιές μαζί». Ἡ λέξι «ποθοῦμενον» σήμαινε τὴν ἐθνική μας ἀπελευθέρωσι ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ. Πραγματικὰ ἡ ἐλευθερία ἦλθε τὸ 1912 ὅπου συνέπεσε νὰ γιορτάζονται μαζί οἱ δύο πασχαλιές, δηλ. ἡ γιορτὴ τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ καὶ ἡ γιορτὴ τοῦ Πάσχα.

—«Τὰ βάσανα εἶναι ἀκόμα πολλά. Θυμηθῆτε τὰ λόγια μου. Προσεύχεσθε, ἐνεργεῖτε καὶ ὑπομένετε στερεά. Ἔως ὅτου κλείσει αὐτὴ ἡ πληγὴ τοῦ πλατάνου, τὸ χωριὸ σας θὰ ναι σκλαβωμένο καὶ δυστυχισμένο».

Τὴν προφητεία αὐτὴ τὴν εἶπε στὰ Τσαρπλανά, τὸ σημερινὸ Βασιλικὸ τῆς Ἡπείρου. Ἡ πληγὴ τοῦ πλατάνου ἐκλείσει τὸ 1912, χρονιὰ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπείρου.

—«Θᾶρθουν οἱ κόκκινοὶ σκοῦφοι κι' ὕστερα οἱ Ἀγγλοὶ ἐπὶ 54 χρόνια καὶ κατόπιν θὰ γίνῃ Ρωμαϊκόν».

Τὴν προφητεία αὐτὴ τὴν εἶπε στὴ Κεφαλλονιά γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑπτανήσου. Καταπληκτικὴ ἡ ἐπαλήθευσί της. Μετὰ τοὺς Ἑνετοὺς πού κατεῖχαν τότε τὴν Ἑπτανήσο, ἐγκατεστάθησαν οἱ Γάλλοι, δηλ. οἱ κόκκινοὶ σκοῦφοι γιὰτὶ φοροῦσαν κόκκινα καπέλλα. Τὸ 1810 κατέλαβαν τὴν Ἑπτανήσο, πλὴν τῆς Κέρκυρας, οἱ Ἀγγλοὶ γιὰ 54 χρόνια. Τὸ 1864 λευτερώθηκε ἡ Ἑπτανήσος καὶ περιήλθε στὴν Ἑλλάδα.

β) Προφητεῖες πού ἔχουν σχέσι με τὸ μέλλον προσώπων, πραγμάτων καὶ πόλεων.

—«Στὴν Αὐλῶνα θὰ γίνῃ χαλασμός. Θὰ ἔλθουν στρατεύματα νὰ ἐλευθερώσουν τὸν τόπον». «Πολλοὶ θὰ χάνονται ἀπὸ τὴν πείνα».

—«Οἱ πλούσιοι θὰ γίνουν πτωχοὶ καὶ οἱ πτωχοὶ θὰ πεθάνουν».

—«Μιὰ χούφτα μάλαμα, μιὰ χούφτα ἀλεῦρι».

28. Προφητεῖες τοῦ Πατροκοσμᾶ δημοσιεύτηκαν κατὰ καιροὺς σὲ ἐφημερίδες, βιβλία καὶ περιοδικά. Ἡ πληρέστερη ἐκδοσί τους μέχρι τώρα ἔγινε ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνον Καντιώτη (νῦν Μητροπολίτη Φλωρίνης) στὰ βιβλίο πού προαναφέραμε καὶ στίς σελ. 317-333. Ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτὸ διαλέγουμε καὶ τίς προφητεῖες τοῦ κειμένου μας.

Οἱ τρεῖς αὐτὲς προφητεῖες θυμίζουν πολὺ τὴν κατάστασι πείνας, φτώχειας καὶ θανάτου πού ἔδημιούργησε ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος.

—«Θᾶρθῃ καιρὸς πού δὲν θὰ ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ ἁρμονία πού εἶναι σήμερα μεταξὺ λαοῦ καὶ κλήρου».

—«Οἱ ἄνθρωποι θὰ μείνουν πτωχοὶ γιὰτὶ δὲν θᾶχουν ἀγάπη στὰ δένδρα».

—«Φτιάχνετε σπίτια τορνευτὰ καὶ δὲν πρόκειται νὰ κατοικήσετε σ' αὐτά».

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ εἶπε ὁ Πατροκοσμᾶ στὴν Ἀσσο τῆς Κεφαλλονιάς ὅταν περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ ἕνα νεόκτιστο σπίτι. Ὑστερα ἀπὸ λίγο οἱ ἰδιοκτῆτες πέθαναν ἐκτὸς ἀπὸ μία μοναχή.

γ) Προφητεῖες πού ἔχουν σχέσι με τὴν ἐξέλιξι τοῦ κόσμου στὸ ἀπώτερο μέλλον.

—«Καλότυχος ὁποῖος ζήσῃ μετὰ τὸ γενικὸ πόλεμο. Θὰ τρώγῃ μετὰ ἀσημένιο κουτάλι...».

—«Μετὰ τὸ γενικὸ πόλεμο θὰ ζήσῃ ὁ λύκος μετὰ τὸ ἄρνι».

—«Μετὰ τὸν πόλεμο οἱ ἄνθρωποι θὰ τρέχουν μισὴ ὥρα γιὰ νὰ βρῖσκουν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν κάμουν ἀδελφόν».

δ) Προφητεῖες πού ἔχουν σχέσι με μελλοντικὲς ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις:

—«Θὰ δῆτε στὸν κάμπο ἀμάξι χωρὶς ἄλογα νὰ τρέχῃ γρηγορώτερα ἀπὸ τὸ λαγόν».

Εἶναι οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ αὐτοκίνητα.

—«Θαρθῇ καιρὸς πού οἱ ἄνθρωποι θὰ ὀμιλοῦν ἀπὸ ἕνα μακρινὸ μέρος σὲ ἄλλο, σὰν νᾶνε σὲ πλαγινὰ δωμάτια, π.χ. ἀπὸ τὴν Πόλη στὴ Ρωσία».

Εἶναι οἱ συσκευὲς τῆς τηλεπικοινωνίας.

—«Θαρθῇ καιρὸς πού θὰ ζωσθῇ ὁ τόπος μετὰ μιὰ κλωστή».

Εἶναι τὰ καλώδια τῶν τηλεγραφείων.

—«Θὰ δῆτε νὰ πετᾶνε ἄνθρωποι στὸν οὐρανὸ σὰν μαυροπούλια καὶ νὰ ρίχνουν φωτιὰ στὸν κόσμον. Ὅσοι θὰ ζοῦν τότε θὰ τρέξουν στὰ μνήματα καὶ θὰ φωνάζουν. Ἐβγαῖτε

σείς οί πεθαμένοι νά μπούμε μείς οί ζωντανοί).

Είναι τὰ ἀεροσκάφη τῶν πολεμικῶν ἀεροποριῶν τῶν διαφόρων ἐθνῶν.

Ὅλα αὐτά, καί πολλά ἄλλα πού ἀναφέρονται στό μέλλον, τὰ προφήτεψε ὁ Πατροκοσμᾶς ἐδῶ καί δύο αἰῶνες. Σήμερα ζοῦμε τήν ἐπαλήθευσί τους. Καί αὐτή ἡ ἐπαλήθευσι εἶναι ἡ πιό τρανή πιστοποίηση τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος τοῦ Πατροκοσμᾶ.

* * *

Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ ἱσαπόστολος καί προφήτης. Ἐνα ὄνομα θρύλος. Μιᾶ μορφή πού σφράγισε τήν ἱστορία. Ἐνας ἅγιος πού χάραξε τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Γένους. Ἀναδείχτηκε ἡ πιό λαμπρή ἐκκλησιαστική καί ἐθνική φυσιογνωμία στὸν ΙΗ' αἰῶνα. Πολλοὶ ἀσχολήθηκαν μαζί του. Ἱστορικοί, βιογράφοι, ποιητές, πεζογράφοι, ζωγράφοι, εἰκονογράφοι, λογοτέχνες, λαογράφοι, ἀπομνημονευματογράφοι, ξένοι περιηγητές²⁹. «Ἐχει ἡ νέα Ἑλλάς περιφήμους διδασκάλους τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν ὅλοι πολὺ καλά. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν γνωρίζω ἄλλην φυσιογνωμίαν εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν εὐγενεστέραν ἀπὸ τὸν θρυλικὸν μάρτυρα καί διδάσκαλον Κοσμᾶν τὸν Αἰτωλόν» (Κ. Ἀμαντος)³⁰.

Κανένας ἄλλος μπροστὰ ἢ μετὰ ἀπ' αὐτὸν δὲν ἔκανε τόσα πολλὰ γιὰ τὸ λαὸ μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἓνα. Κανένας ἄλλος δὲν δοῦλεψε τόσο γιὰ τὴν Πίστι καί τὸ Γένος στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς. Κανένας ἄλλος δὲν ταυτίστηκε τόσο μὲ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ ὅσο ὁ Πατροκοσμᾶς.

Οἱ σύγχρονοί του, ὅλοι τὸν παραδέχονται. Ἄλλοι τὸν θαυμάζουν σάν ἄνθρωπο κι' ἄλλοι τὸν τιμοῦν σάν ἁγιασμένο. Μόνο ἐκεῖνοι τὸν μισοῦν πὺ χτυποῦνται τὰ οἰκονομικά συμφέροντά τους. Κι' αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἑβραῖοι καί ἡ οἰκονομικὴ ὀλιγαρχία. Τελικὰ αὐτοὶ θὰ τὸν θανατώσουν.

Ἐκεῖνοι πού τὸν θαυμάζουν νὰ τί γράφουν: «Ὁ Κοσμᾶς εἶναι ὀξυνούστατος, ἐμπλεῶς μεγάλων ἰδεῶν καί ἔχει ἀξιοθαύμαστον τρόπον ὅπως εἰσδύῃ εἰς τὴν ψυχὴν οἰουδήποτε καί εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε δὲν ὑπάρχει τι τὸ ὁποῖον νὰ ἐκφράσῃ ἢ νὰ προτεῖνῃ ὁ ἴδιος καί τὸ ὁποῖο νὰ μὴ γίνῃ ἀποδεκτὸν ἀμέσως καί μετὰ τοῦ ἐπιβαλλομένου σεβασμοῦ παρὰ τῆς ὀλότητος, ἥτις καί τὸ ἐκτελεῖ μὲ τὴν πλέον ἀρκετὴν ἀκρίβειαν» (Ἐκθεσις τοῦ Μαμωνᾶ, ἀπεσταλμένου τοῦ προβλεπτῆ τῆς Λευκάδος). Ἄλλος ἀπεσταλμένος πού τὸν παρακολουθεῖ, νὰ τί ἐκθέτει:

«Ἐχει ἀναμφιβόλως μέγα τάλαντον καί μεγίστην παιδείαν καί ζῇ μὲ μεγάλας στερήσεις»³¹.

Ἐκεῖνοι πού τὸν τιμοῦν σάν ἅγιον δὲν γράφουν τόσο, ὅσο κάνουν. Τὸν ἀκολουθοῦν κατὰ χιλιάδες, τὸν ἀκοῦνε μὲ εὐλάβεια, ἀγρυπνοῦν, πεζοποροῦν μαζί του καί προσεύχονται, ἐφαρμόζουν τίς συμβουλές, τίς ὁδηγίες καί τίς ἐντολές του. Κάπου σημειῶνουν ἀπέρριτα: «Τὸ φαγί του ἦταν γάλα κι' αὐγά, ἀλλὰ δὲν ἔτρωγε. Τὸ περισσότερο ξεροφαγιά»³². Ἐκεῖνα πού ὁ ἴδιος γράφει στὸν ἀδελφό του τὸ Χρῦσανθο, λίγα μὲν, ἀλλὰ πολὺ ἐκφραστικά, φανερώνουν τὸ ἔργο του καί τὸ πῶς τὸν δέχονται οἱ σύγχρονοί του: «Τὰ κατ' ἐμὲ καί περὶ ἐμὲ φαίνονται πολλὰ καί ἀπίστευτα εἰς τοὺς πολλοὺς καί μήτε ἐγὼ δύναμαι νὰ τὰ καταλάβω. Τόσον δὲ μόνον λέγω σοι διὰ νὰ δοξάσῃς τὸν Κύριον καί νὰ χαρῆς ὅτι γίνεται μέτανοια εἰς τοὺς ἀδελφούς. Ἐως τριάκοντα ἐπαρχίες περιήλθον, δέκα σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἐποίησα, διακόσια διὰ κοινὰ γράμματα, τοῦ Κυρίου συνεργούντος καί τὸν λόγον βεβαιούντος διὰ τινων ἐπακολουθησάντων σημείων. Πλὴν δόξα τῷ λέγοντι, ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται... Δέκα χιλιάδες Χριστιανοὶ μὲ ἀγαπῶσι καί ἓνας μὲ μισεῖ. Χίλιοι Τοῦρκοι μὲ ἀγαπῶσιν καί ἓνας ὄχι τόσον. Χιλιάδες Ἑβραῖοι θέλουν τὸν θάνατόν μου καί ἓνας ὄχι»³³.

Ὅ,τι καί νὰ ποῦμε μείς οἱ κατοπῖνοί γιὰ τὸν Πατροκοσμᾶ θάναί μικρό, φτωχὸ κι' ἀδύναμο. Αὐτὸς στέκει φωτεινὸ μετέωρο, ἀληθινὸς ἀναγεννητής, καταπληκτικὸς ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῶν νεομαρτύρων καί ἐθνομαρτύρων, χωριστὸς τύπος ἱεραποστόλου, ἐθναποστόλου καί προφήτη³⁴.

Μόνο ἓνα δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ: ἡ πηγή. Ἡ μεγαλωσύνη του, ἡ ἀποστολικότητά του, ἡ προφητικότητά του, ὅ,τι μεγάλο εἶχε καί ὅ,τι τρανὸ πρόσφερε, ὅλα αὐτὰ πηγάζαν ἀπὸ τὴ μόνη πηγή τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀπὸ τὸ μόνο χάρισμα τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἀπὸ τὸν μοναδικὸ δωρεοδότη τὸν Θεὸ καί Πατέρα.

ΤΕΛΟΣ

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

31. Μιχαλοπούλου Φ. ἑ. ἀ., σελ. 168 καί 169.

32. ἑ. ἀ., σελ. 156.

33. ἑ. ἀ., σελ. 163.

34. Πρβλ. Σταυροπούλου Χριστοφόρου, Ἀρχιμανδρίτου, Οἱ νεομάρτυρες καί ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Ἀθήνα 1971, σελ. 37.

29. Πρβλ. Οἰκονόμου Γ. Φ. ἑ. ἀ. σελ. 11.

30. ἑ. ἀ., σελ. 44.

BANKOYBER 1983

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ *

Β. Ἡ προβληματολογία τοῦ Βαν-κοῦβερ.

Τὴν δεύτερη ἐβδομάδα ἡ Συνέλευσις ἄρχισε, θὰ ἔλεγα, τὴν «ἐργαστηριακὴν» τῆς δουλειᾶς. Ἐπειτα ἀπὸ μία σύντομη παρουσίασι στὴν Ὀλομέλεια ὁκτὼ τομῶν προβληματισμοῦ τοῦ Π.Σ.Ε., ποὺ ἀνεφέροντο στὶς δραστηριότητες τῶν διαφόρων Ἐπιτροπῶν-Τμημάτων τοῦ Συμβουλίου καὶ ποὺ ἀφοροῦσαν τὰ θέματα τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τῆς ἱεραποστολῆς καὶ εὐαγγελισμοῦ, τῆς διακονίας, τῆς παιδείας, τῆς μαρτυρίας τοῦ χριστιανισμοῦ μέσα στὸν σύγχρονο κόσμο, τῆς σχέσεως μεταξύ Ἐκκλησίας, ἐπιστήμης καὶ τεχνολογίας καὶ τοῦ ρόλου τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἀντιμετώπισι τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ κοινωνικο-πολιτικὸ πλαίσιο τῆς ἐποχῆς μας, οἱ Σύνεδροι χωρίστηκαν σὲ ἰσάριθμες Ὀμάδες, γιὰ νὰ συζητήσουν σὲ βάθος τοὺς ὁκτὼ τομεῖς προβληματισμοῦ καὶ δώσουν νέες κατευθυντήριες γραμμές, ὡς πρὸς τὴν μελλοντικὴ δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε.

Τὸ ἔργο τῶν Ὀμάδων αὐτῶν προβληματισμοῦ, ποὺ τελικὰ υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὴν Ὀλομέλεια, μπορεῖ νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς:

1. Ἡ μαρτυρία τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ σύγχρονο κόσμο.

Ἡ Ὀμάδα ποὺ συνῆλθε κάτω ἀπὸ τὸ θέμα «τὸ μαρτυρεῖν μέσα σ' ἓνα διχασμένο κόσμο», ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὴν προβληματικὴ τῆς «Ἐπιτροπῆς Ἱεραποστολῆς καὶ Εὐαγγελισμοῦ» καὶ τῆς «Ἐπιτροπῆς Διαλόγου μὲ ἄλλες θρησκείες» τοῦ Π.Σ.Ε. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴ βασικὴ προϋπόθεσι ὅτι οἱ Χριστιανοὶ κάθε γενεᾶς καὶ κάθε ἐποχῆς καλοῦνται νὰ δώσουν μαρτυρία Χριστοῦ, ἡ Ὀμάδα αὐτὴ ἐξέτασε πρῶτα τὴν σχέσι ποὺ ὑπάρχει μεταξύ Εὐαγγελίου καὶ πολιτισμοῦ, ἰδίως ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργήσαν στὸ παρελθὸν διάφορα δυτικὰ ἱεραποστολικά κινήματα στοὺς εὐαγγελισθέντας λαοὺς, ὑποτιμώντας ἢ ἀκόμη καὶ ἀγνοώντας τὸ πολιτιστικὸ τους υπόβαθρο, ἀκολούθως δὲ ὑπογράμμισε τὴν ἀνάγκη μιᾶς θεολογικῆς ἔρευνας, ποὺ θὰ ἔδινε μία νέα διδασκασίαν στὴν ἀντίληψί μας περὶ αὐτόχθονος πολιτισμοῦ. Ἐν

συνεχεῖ ἡ Ὀμάδα πρόσθεσε ὅτι ἡ λατρεία πρέπει νὰ βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς ζωῆς, τῆς ἀποστολῆς, τῆς μαρτυρίας καὶ τῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας, δοθέντος ὅτι εἶναι τὸ μέσο ἐκεῖνο, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ πιστοὶ γίνονται μέτοχοι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὅμως, παρὰ ταῦτα, σὲ πολλὰς περιπτώσεις διαπιστώνεται ἓνας κορεσμός, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ μία μεγάλη ἀποχή ἀπὸ τὶς λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις, ἰδίως τῆς Κυριακῆς, τοῦτο ἴσως σημαίνει ὅτι ἡ λατρεία ἔχασε τὸν χαρακτήρα «δημόσιας μαρτυρίας», ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ.

Ἡ Ὀμάδα αὐτὴ ἀσχολήθηκε διὰ μακρῶν καὶ μὲ τὴν μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς μὴ χριστιανικοὺς λαοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ συμβιοῦν, μέσα σ' ἓνα, θρησκευτικὰ καὶ ἰδεολογικὰ, πλουραλιστικὸν κόσμο. Ποιὰ πρέπει π.χ. νὰ εἶναι ἡ μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν στὴν Ἰσλαμικὴ Μέση Ἀνατολή, στὴν Βουδιστικὴ ἢ Σιντοϊστικὴ Ἀσία, στὴν ἐπίσημα ἄθρη Ἀνατολικὴ Εὐρώπη ἢ στὶς διαρκῶς ἀποχριστιανιζόμενες Δυτικὰς κοινωνίας; Ἡ ἀπάντησι ἀσφαλῶς δὲν ἦταν εὐκολή. Σὲ κάποια μάλιστα στιγμή ἐγένετο καὶ λόγος περὶ συγκρητισμοῦ, ὅταν ἀπὸ τὴν Ὀμάδα τονίσθηκε, ὅτι ἐνῶν ὁμολογοῦμε τὴν μοναδικότητα τῆς γεννήσεως, τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ μαρτυροῦμε περὶ αὐτοῦ, ἀναγνωρίζουμε τὸ δημιουργικὸν ἔργο τοῦ Θεοῦ καὶ στὶς θρησκευτικὰς ἐμπειρίας λαῶν ἄλλων θρησκευμάτων». Ἡ Ὀμάδα πάντως τόνισε ὅτι τὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς μὴ χριστιανικοὺς πρέπει νὰ διέπουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ μαρτυρία, ποὺ εἶναι ἡ κήρυξις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πρόσκλησις τῶν ἄλλων στὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ διάλογος, ποὺ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ σὰν συνάντησις ἀνθρώπων διαφόρων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ποὺ συζητοῦν τὶς διαφορὰς των στὰ πλαίσια ἐνὸς ἀμοιβαίου σεβασμοῦ¹¹.

2. Ἡ χριστιανικὴ ἐνότης.

Σύμφωνα μὲ τὸ Καταστατικὸν του, ὁ πρῶτος στόχος τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι «ἡ κλήσις τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς μία ὁρατὴ ἐνότητα, μέσα σὲ μία καὶ τὴν αὐτὴ πίστι καὶ εὐχαριστιακὴ κοινωνία, ποὺ βιοῦται στὴ λατρεία καὶ στὴν κοινὴ ἐν Χριστῷ ζωὴ»¹². Δὲν ὑπάρ-

11. Witnessing in a divided World WCC — Sixth Assembly document No GR-1 revised.

12. The Constitution of the WCC, ἐν D. Paton, μν. ἔργ. σελ. 317.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 500 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 20 τεύχους.

χει αμφιβολία ότι, στη Συνέλευσι του Βανκούβερ, το όλο θέμα της χριστιανικής ενότητας πήρε μια νέα ώθηση και άνοιξε νέες προοπτικές για το Π.Σ.Ε., σε μία στιγμή της ιστορίας του, που έδιδετο ή εντύπωνε ότι ο παραπάνω στόχος του Συμβουλίου είχε παραμερισθεί προς όφελος άλλων «ορίζοντων» κοινωνικο-πολιτικών στόχων. Σ' αυτό συνετέλεσε ή παραδοχή από την Συνέλευσι του κειμένου περί «Βαπτίσματος, Εύχαριστίας και Ίερωσύνης», γνωστού ως BEM¹³, και ή επίσημη παραπομπή του στις Έκκλησίες «προς παραλαβήν» και διατύπωσι «επίσημου απαντήσεως». Με το BEM άσχολήθηκε ή Β' Ομάδα Προβληματισμού, κάτω από τον γενικό τίτλο «Αρχίζοντας βήματα προς την ενότητα». Πρόεδρος της Ομάδας αυτής ήταν ο Μητροπολίτης Έλσιγκίου Ιωάννης, ένας δε από τους κύριους εισηγητές, ως προς το θέμα της παραλήψεως του BEM από τις Έκκλησίες, ο Δρ. Αλέξανδρος Παπαδερός.

Το κείμενο του BEM είναι καρπός μιας είκοσαετούς υπομονετικής εργασίας της Έπιτροπής Πίστεως και Τάξεως πάνω σε τρία θεμελιώδη κεφάλαια της χριστιανικής πίστεως, όπως είναι το Βάπτισμα, ή Εύχαριστία και ή Ίερωσύνη, για τα οποία όμως δεν υπήρχε συμφωνία μεταξύ των διαφόρων θεολογικών παραδόσεων.

Ασφαλώς το BEM δεν είναι μία «οικουμενική» όμολογία πίστεως. Είναι απλώς ένα κείμενο «συγκλινουσών απόψεων» όρθοδόξων, διαμαρτυρομένων και ρωμαιοκαθολικών θεολόγων, από το οποίο όμως διαφαίνεται καθαρά ότι παρά την ποικιλία θεολογικών παραδόσεων, οι Έκκλησίες κατέχουν κάποια κοινή κληρονομία, τουλάχιστον ως προς το θέμα του Βαπτίσματος, της Εύχαριστίας και της Ίερωσύνης. Είναι αλήθεια ότι αυτό ίσχυει περισσότερο για τα δύο πρώτα σκέλη του κειμένου, δεδομένου ότι ως προς το θέμα της Ίερωσύνης, από όρθοδόξου τουλάχιστον πλευράς, υπάρχουν επιφυλάξεις πάνω σε πολλά σημεία.

Η σημασία του BEM δεν ξέφυγε από την προσοχή του «κοσμικού» Τύπου, που δεν διακρίνεται πάντοτε για τα αγαθά αίσθηματά του, ως προς τα θρησκευτικά ζητήματα. Έτσι το εβδομαδιαίο Newsweek σε σχόλιό του χαρακτηρίζει το κείμενο σαν μία πρόκλησι του Π.Σ.Ε. προς τις Έκκλησίες, καλώντας τις να επιστρέψουν στη πίστι της αποστολικής παραδόσεως των πρώτων δατώ αιώνων¹⁴. Ποιά ύποδοχη θα έπιψυ-

λάξουν οι Έκκλησίες στο BEM, θα φανή στο τέλος του 1985, που είναι ή προθεσμία, μέσα στην οποία πρέπει να σταλούν στην Έπιτροπή Πίστεως και Τάξεως οι επίσημες απαντήσεις των Έκκλησιών. Εκείνο που προέχει πάντως, από όρθοδόξου τουλάχιστον πλευράς, είναι μία ούσιαστική και υπεύθυνη αξιολόγησης του κειμένου τούτου και ή διατύπωσι μιας κοινής θεολογικής θέσεως, στα πλαίσια ίσως μιας επί τούτω συνερχομένης διορθόδοξου θεολογικής έπιτροπής, όπως προτάθηκε κατά την σύσκεψι των Όρθοδόξων Αντιπροσωπειών στο Βανκούβερ. Έτσι θα άποφευχθούν πρόχειρες και μεμονωμένες απαντήσεις, που ενδέχεται να αντικρούουν ή μία την άλλη, την στιγμή μάλιστα κατά την οποία προσπαθούμε να πείσουμε τον έαυτό μας και τους άλλους, ότι ως Όρθόδοξοι άποτελούμε ένα σώμα και ότι δίνουμε κοινή μαρτυρία μέσα στο Π.Σ.Ε.

Η Β' Ομάδα Προβληματισμού άσχολήθηκε επίσης με το γενικώτερο θέμα της ενότητας της Έκκλησίας, έτσι όπως διατυπώθηκε από την Όλομέλεια της Έπιτροπής Πίστεως και Τάξεως τον Ιανουάριο του 1982 στη Λίμα του Περου, ύπογραμμίζοντας ότι κάθε προσπάθεια προς την ενότητα προϋποθέτει (α) μίαν από κοινού αναγνώρισι της αποστολικής πίστεως, έτσι όπως είναι διατυπωμένη στα σύμβολα της μιας άδιαίρετου Έκκλησίας, όπως π.χ. το Σύμβολον των Άποστόλων, κυρίως δε το Σύμβολον Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως, (β) μία έρμηνεία της πίστεως αυτής με όρους καταληπτούς από τον σύγχρονο άνθρωπο και (γ) μία από κοινού όμολογία της αυτής αποστολικής πίστεως, σε σχέση προς τα σύγχρονα προβλήματα, προς τα οποία εύρίσκεται αντιμετώπιτο το Εύαγγέλιο.

Όπως πολύ σωστά διατύπωσε ή Ομάδα αυτή, και ακολουθώς ή Συνέλευσις, ψηφίζοντας την τελική έκθεσι της Ομάδας¹⁵, αν και ή οικουμενική κίνησις είναι κάτι περισσότερο από το Π.Σ.Ε., τούτο δεν παύει να είναι ένα προνομιούχο όργανο της κινήσεως αυτής. Έτσι λοιπόν αναπόφευκτα ή αναζήτηση της όρατής ενότητας της Έκκλησίας θα εξακολουθή να άποτελή τον πυρήνα της μόνιμης ήμερησίας διατάξεως του Π.Σ.Ε.

Ασφαλώς ή προσεχής περίοδος θα είναι πλούσια και άποδοτική στον τομέα αυτό, όχι μόνο μέσα στα πλαίσια του BEM, αλλά και με την προοπτική της συγκλήσεως του Ε' Παγκοσμίου Συνεδρίου Πίστεως και Τάξεως¹⁶, που ή Συνέλευσις του Βανκούβερ ώρισε για το 1987 ή 1988.

(Συνεχίζεται)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΕΤΣΗΣ
Μ. Πρωτοπρεσβύτερος

13. «Baptism, Eucharist and Ministry». Έλληνική μετάφρασις του κειμένου έγινε με φροντίδα του Όρθοδόξου Κέντρου του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Βλ. Πίστις και Τάξις, Π.Σ.Ε. Βάπτισμα, Εύχαριστία, Ίερωσύνη. Συγκλίνουσαι τάσεις εις την πίστιν. Έκδ. Όρθοδόξου Κέντρου. Σαμπεζύ 1983. Σημειώθουν ότι το κείμενο του BEM ψηφίσθηκε σχεδόν όμόφωνα, με άποχή της Αντιπροσωπείας της Έλλαδικής Έκκλησίας, που συνεπής προς προηγούμενη επίσημη άπόφαση της Έκκλησίας, θεώρησε το κείμενο ως χωλαίνον ως προς την Όρθοδοξίαν του, και μερικών Προτεσταντικών Έκκλησιών, Καλβινικής άποχρώσεως, που χαρακτήρισαν το κείμενο ως «όρθοδοξο-καθολικόν».

14. Kenneth L. Woodward. The road to Christian Unity, έν Newsweek, No 34, August 22. 1983, p. 46.

15. Taking steps toward Unity, WCC-Sixth Assembly document No GR-2. Final report.

16. Τα προηγούμενα Παγκόσμια Συνέδρια Πίστεως και Τάξεως συνήλθαν στη Λωζάννη (1927), Ένδιμμπούργο (1937), Λούντ (1952) και Μόντρεαλ (1963).

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20ῇ Σεπτεμβρίου 1983

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σ Ε Ρ Α Φ Ε Ι Μ

Π ρ ὅ ς

Τὸ Χριστεπώνυμον Πλήρωμα

τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

Ἀγαπητοί μου,

Κάθε χρόνο τὴν περίοδο αὐτὴ ἀναφερόμαστε στὴν ὑπόθεση τῆς λειτουργίας τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καὶ καλοῦμε γονεῖς, ἐκπαιδευτικούς, νέους καὶ παιδιά νὰ δειξοῦν τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τους πρὸς αὐτά. Θέτουν, βέβαιως, πολλοὶ τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ χρησιμότητα αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ στὴν ἐποχὴ μας, ἀφοῦ σήμερα τὰ παιδιά ἔχουν ὅλα τὰ μέσα γιὰ μιὰ καλὴ μόρφωση καὶ σωστὴ ἀγωγή ἀπὸ τὸ Σχολεῖο τους, τὸ σπίτι τους καὶ τὴ σύγχρονη κοινωνία. Ἀκόμα, ἄλλοι διατυπώνουν τὶς ἀντιρρήσεις τους γιὰ τὸν θεσμὸ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, προβάλλοντας τὸ ἐπιχείρημα, πὼς ἐκεῖ, δῆθεν, γίνεται ἓνα εἶδος θρησκευτικῆς προπαγάνδας ποὺ ἀντίκειται στὶς σημερινὲς ἀντιλήψεις περὶ ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐπικαλοῦνται μάλιστα τὸ σχετικὸ περὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἄρθρο τοῦ Συντάγματος. Ἐξάλλου, λένε, πὼς ὑπάρχουν καὶ οἱ ὥρες τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στὰ Σχολεῖα, ὅπου τὰ παιδιά ἐνημερώνονται γιὰ τὰ θέματα τῆς πίστεως, γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας καὶ γιὰ ἄλλα παρεμφερῆ θέματα, ποὺ καλύπτουν γενικὰ τὰ θρησκευτικὰ ἐνδιαφέροντα ἐνὸς ἀνθρώπου. Τί χρειάζονται, ἐπομένως, τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα;

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀντίδραση καὶ ἀπὸ καλόπιστους ἀκόμα ἀνθρώπους, προέρχεται ἀπὸ μιὰ λαθρασμένη ἀντίληψη καὶ ἐρμηνεία τῶν Κατηχητικῶν. Εἶναι ἀνάγκη, λοιπόν, νὰ διευκρινισθῇ ὅτι ὁ βασικὸς σκοπὸς τῆς κατηχήσεως δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀγωγή, οὔτε ἡ παιδεία, ἔστω καὶ μὲ μιὰ θρησκευτικὴ ἀπόκλιση, ἀλλὰ ἡ μύηση τῶν παιδιῶν στὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πραγματώσις αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζουμε σωτηρία τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Πρόκειται: περισσότερο γιὰ μιὰ δῶσις τῆς ἀλήθειας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ γιὰ ἐνημέρωσις πάνω σὲ κάποια θρησκευτικὴ ἰδεολογία, ποὺ νὰ ἀντίκειται σὲ ἄλλες ἰδεολογίες. Ἐκεῖ γίνεται προσπάθεια τὰ παιδιά νὰ γνωρισθοῦν μεταξύ τους χωρὶς ὑποψίες καὶ προκαταλήψεις, νὰ δοῦν ἀπὸ τὴ μοναξιά τους καὶ τὸν ἐγωκεντρικὸ τους κόσμον, νὰ νοιώσουν σὰν ἀδελφία μεταξύ τους, νὰ γεννηθῇ μέσα τους ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ δημιουργικότητα καὶ τὴ ζωὴ, νὰ μάθουν νὰ ἀξιολογοῦν τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς. Δίνεται: στὰ παιδιά μας ἡ δυνατότητα νὰ ἰδοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ πιστέψουν πὼς δὲν πέ-

θανε ἀκόμα ἡ ἀνθρωπιά καὶ ἡ ἀγάπη, πὼς συνεχίσει: νὰ ζῇ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη στὴν ἐποχὴ μας, πὼς δὲν εἶναι ὅλα ὕλη καὶ χρῆμα, ἐκμετάλλευσις καὶ ἐκδίκηση, πὼς δὲν σταματοῦν ὅλα στὴν ἀποτυχία καὶ στὸν θάνατον. Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πνευματικὴ ὁρμήναισις, ἡ αἰσιοδοξία γιὰ τὴ ζωὴ, ἡ υπεύθυνη καὶ χαρούμενη δημιουργικότητα εἶναι: βασικὲς ἐπιδιώξεις τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως.

Ἀκόμα, σὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ δική μας, ποὺ οἱ πόλεις μας καὶ οἱ συνοικίες μας ἔχουν γίνει: ἀπρόσωπες, οἱ ἀνθρώποι μας ἔχουν ἀπομονωθῇ στὸν δικό τους κόσμον καὶ στὰ δικά τους προβλήματα, καὶ τὰ παιδιά μας μὴ δρῶντας τὴ γειτονιά καὶ τὴν συντροφικότητα ἔχουν κλεισθῇ καὶ αὐτὰ στὶς πολυκατοικίες καὶ στὸν ἑαυτό τους, ἀντιλαμβάνεσθε, ἀγαπητοί μου, πόση ἀνάγκη ἔχουν μιᾶς ἀγνῆς καὶ φιλικῆς συντροφιάς μὲ ἀνώτερα ἰδανικά καὶ μὲ μιὰ ἰσχυρὴ πίστι: στὸν Θεὸ καὶ στὸν ἀνθρώπον. Οἱ καιροὶ εἶναι κρίσιμοι. Οἱ νέοι μας, τὰ παιδιά μας κινδυνεύουν τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ. Ἡ διαφθορά, ἡ ἀνθρωπικότητα, τὰ ναρκωτικά καὶ τὸ ἐγκλημα εἶναι: ἡ καθημερινή τους πρόκλησις καὶ ἀπειλή. Τὰ αἴτια εἶναι γνωστά καὶ ποικίλα. Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα εἶναι: ἡ μορφή τῆς κοινωνίας μας. Μιᾶς κοινωνίας ἐγωκεντρικῆς καὶ πέρα γιὰ πέρα ὀλιστικῆς.

Μέσα σὲ μιὰ τέτοια κοινωνία, τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα ἀνταποκρίνονται, ἔως περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ, στὶς καίριες πνευματικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ἀναζήτησις τῆς συντροφικότητας καὶ συναδελφικότητας. Αὐτά, τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, δοχοῦν ἀκόμα τὰ παιδιά μας νὰ ξαναδοῦν τὴν χαμένη αἴσθησις μιᾶς κοινωνίας καὶ κοινότητος ἀγάπης καὶ φιλίας πραγματικῆς. Ἡ Ἐκκλησία μας δὲν ἔχει: ἀνάγκη νὰ κάνει θρησκευτικὴ προπαγάνδα καὶ οὔτε ἔρχεται μὲ τὰ Κατηχητικὰ τῆς νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸ ἔργο τους τὰ Σχολεῖα καὶ τὴν Παιδεία. Ὁ σκοπὸς τῆς κατηχητικῆς ἀγωγῆς εἶναι: θαυότερος καὶ οὐσιωδέστερος. Ἐρχεται: νὰ ἀγκαλιάσῃ καὶ νὰ φωτίσῃ τὴν ὅλη ζωὴ. Νὰ πραγματώσῃ τοὺς βασικοὺς σωτηριολογικοὺς τοῦ σκοποῦς. Ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν σὰς καλῶ ὅλους στὴν σταυροφορίαν αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὅσοι, λοιπόν, πιστοὶ προσέλθετε. Καὶ «ἀφerte τὰ παιδιά ἐλθεῖν» πρὸς τὸν Χριστόν.

Με πατρικὲς εὐχὲς καὶ ἀγάπη

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

**Ἡ επίσκεψις τοῦ Μακαριωτάτου
Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς Συνοδικῆς
Ἀντιπροσωπείας εἰς Γιουγκοσλαβίαν.**

Μετὰ μεγίστης χαρᾶς τὰ Χριστεπώνυμα πληρώματα τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρηκολούθησαν ἀπὸ τῆς 29ης Ὀκτωβρίου τὴν εἰς Γιουγκοσλαβίαν μετάβασιν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ καὶ τῶν συνοδευόντων αὐτῶν μελῶν τῆς Συνοδικῆς Ἀντιπροσωπείας πρὸς ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας.

Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη, ἥτις ἔληξε τὴν 2αν Νοεμβρίου καὶ περὶ τῆς ὁποίας θὰ δημοσιευθῇ σχετικὸν («Χρονικὸν») εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τῆς «Ἐκκλησίας», εἶναι μία τῶν πυκνωθεισῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνταλλαγῶν ἐπισκέψεων μεταξὺ τῶν Προκαθημένων ἢ ἄλλων ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐπαφῶν αὐτῶν μετὰ Χριστεπωνύμων ἀδελφῶν πληρωμάτων, ἐμφορουμένων ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὁρθοδόξου πίστεως.

Ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔχει σημειωθῇ εἰς τὴν στήλην ταύτην, διὰ τῶν ἐπαφῶν τούτων ἀφ' ἑνὸς ἐκδηλοῦνται αἰσθήματα καὶ σφουρηλατοῦνται νέοι δεσμοὶ ἀμοιβαίας ἀγάπης· ἀφ' ἑτέρου κατανοοῦνται καλύτερον αἱ συμφωνίαι πρὸς τὴν ἀρχὴν («ἐνότης ἐν τῇ ποιικίᾳ») ὑπάρχονσαι περὶ τὰ ἐπονσιώδη ἰδιωτικαὶ ἐν ταῖς ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις· τρίτον γίνεται ἀνταλλαγή τῆς πείρας καὶ δημιουργοῦνται κίνητρα πρὸς μίμωσιν ὑποδειγματικῶν δραστηριοτήτων τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ τέταρτον, τοῦθ' ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, κρατῦνται ἢ συνειδήσεις τῆς κοινῆς κληρονομίας τῶν θησανυρῶν τοῦ ὁρθοδόξου πνεύματος καὶ ἐνισχύεται ἡ ἀπόφασις τῆς κοινῆς συνεργασίας πρὸς προβολὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη ἐλπίς σωτηρίας διὰ τὴν παραπαίουσαν Ἀνθρωπότητα.

Αἱ εὐχάριστοι αὐταὶ διαπιστώσεις ἐπιβεβαιοῦνται διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν διὰ τῆς εἰς Γιουγκοσλαβίαν ἐπισκέψεως τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς Συνοδικῆς Ἀντιπροσωπείας.

Ἡ νέα ἐπαφὴ τοῦ Προκαθημένου καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας καὶ ἐκπροσώπων τῆς Πολιτείας τῆς γείτονος καὶ φίλης χώρας ἀποδεικνύει διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν, ὅτι οἱ λαοὶ τῶν δύο ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν εἶναι καὶ θὰ παραμείνουν ἀδελφικοί. Τὸν ἐνὼνουν τὸ ἐν βάπτισμα, ἡ αὐτὴ ὁρθόδοξος πίστις καὶ

λατρεία, αἱ αὐταὶ κανονικαὶ διατάξεις, κοινὰ θρησκευτικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, αἱ αὐταὶ ἅγιοι καὶ ἱεραὶ εἰκόνες τῶν ναῶν, αἱ ἀδελφικαὶ σχέσεις καὶ πνευματικαὶ ἀνταλλαγαὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν δύο χωρῶν, οἱ κοινοὶ ἀγῶνες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ ὑπομνησθέντες εἰς παλαιότεραν ἤδη ἐπίσκεψιν του εἰς Γιουγκοσλαβίαν («κοινὸι τάφοι τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας...», οἱ ὅποιοι εἶναι τὰ εὐλαβέστερα μνημεῖα τῆς ἑλληνογιουγκοσλαβικῆς φιλίας). Ὡς καὶ πρότινον ἑτῶν εἶχε τονίσει ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης τῶν Σέρβων κ. Γερμανός, ἡ Ὁρθοδοξία δημιουργεῖ τὸ «ψυχικὸν ὁμοούσιον Ἑλλήνων καὶ Σέρβων».

Ὁ ἑορτασμός τῆς 28ης Ὀκτωβρίου.

Δυστυχῶς καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος κατὰ τοὺς διαφόρους ἑορτασμοὺς τῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 δὲν ἔλειψαν τὰ λυπηρὰ κρούσματα κακοποιήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ ἀποπροσανατολισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν σημερινήν καὶ ὁρθὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐπετείου ταύτης καὶ σύλληψιν τοῦ βαθύτερου νοήματός της.

Τὰ κρούσματα ὅμως ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀμαυρώσουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν λάμψιν τῆς μεγάλης ἡμέρας. Διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας τὰ παρώπια τῆς μονομερείας εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, γενεσιουργὸς αἰτία τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ τῆς ὅλης ἑλληνικῆς ἐποποιίας τῶν ἐτῶν 1940-41 εἶναι ἡ μακραίων ὁρθόδοξος πνευματικὴ παράδοσις τοῦ ἔθνους, ἥτις πάντοτε ὡθεῖ τοὺς Ἕλληνας νὰ εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ περιφρουρήσουν τὴν ἐλευθερίαν των ἀκόμη καὶ δι' ὀλοκαυτωμάτων. Ἐπὶ πλέον ἡ παράδοσις αὕτη πάντοτε ὀπλίζει διὰ τῆς βεβαιότητος, ὅτι ἡ Παναγία εἶναι («προστασία καὶ σκέπη») καὶ ὅτι τελικῶς τὸ δίκαιον καὶ ἡ δύναμις τοῦ φωτός κατισχύουν τοῦ ἀδίκου καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ σκοτοῦς καὶ ὅτι «οὐδὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία» (Β' Κορ. γ', 17).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, πρέπει νὰ εἶναι συνεχῆς ἡ ἐπαγρύπνησίς μας διὰ τὴν ἀποτροπὴν οἰασθήποτε ὑποβαθμίσεως ἢ ἀποδυναμώσεως τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς λαμπρᾶς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου.

Ἡ ἐθνικὴ ἐνότης.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλῆς, κατὰ τὴν πρόσφατον ὁμιλίαν του ἐν τῇ Λέσχῃ Ἀξιωματικῶν τῆς Φρουρᾶς Θεσσαλονίκης, ἐτόνισεν ὅτι «γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ἀσφάλεια καὶ πρόοδος σὲ μιὰ χώρα, χρειάζεται πολιτικὴ ὁμαλότης. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ὁμαλότης πολιτικὴ χρειάζεται γαλήνη κοινωνικὴ καὶ

ἐθνική ἐνότης. Καὶ αὐτὰ δὲν ἐπιτυγχάνονται βέβαια μὲ τὴν καλλιέργεια τοῦ πνεύματος τῆς μισαλλοδοξίας ποὺ συνήθως χαρακτηρίζει τοὺς πολιτικούς μας ἀνταγωνισμούς· οὐτε καὶ μὲ τὴν παρελθοντολογία καὶ τὶς ἀμφισβητήσεις τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ εὐαισθησίας τῶν μὲν ἀπὸ τοὺς δέ... Ἡ ἐθνικὴ ἐνότης ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ἀγαθὸ ποὺ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ στὰ πλαίσια τοῦ α ἢ β κόμματος. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φύσι τῆς εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ὑπερκομματική. Πρέπει νὰ εἶναι τὸ σημεῖο συναντήσεως ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ καθοδηγῇ τὶς πολιτικὲς δυνάμεις τῆς χώρας ἀντὶ νὰ ὑποτάσσεται σ' αὐτὲς καὶ στὶς πολιτικὲς τοὺς σκοπιμότητες».

Τὸ ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑπομνησθὲν ἰδεῶδες τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος δύναται νὰ πραγματοποιῇ μόνον ὅταν κυριαρχήσῃ τὸ γνήσιον δημοκρατικὸν ἦθος, ὅπερ πραγματώνει τὰ αἰτήματα τοῦ αὐτοελέγχου, τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ, τῆς ἀνυψώσεως τῆς ποιότητος τῶν διανθρωπίνων σχέσεων, τοῦ ὀντολογικοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἐνὸς πρὸς τοὺς ἄλλους, τῆς κατανόησεως τῆς πολλότητος (τοῦ πλουραλισμοῦ) τῶν ἀπόψεων, τῆς διαλογικῆς ἀναφορικότητος καὶ ἐπικοινωνίας, τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀτομικῆς εὐθύνης καὶ συνυπευθυνότητος διὰ τοὺς ἄλλους καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, τῆς φιλαληθείας καὶ τῆς ἐντιμότητος τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἰδικῶν μας σφαλμάτων καὶ τῶν ἀρετῶν τῶν ἄλλων καὶ τῆς δικαιώσεως τοῦ ὅγιου πολιτικοῦ συντάγματος.

Ἄλλ' ἢ σπουδαιότερα προϋπὸθεσις τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος εἶναι ἡ ἐμμονὴ καὶ προσήλωσις εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνορθόδοxon κοσμοθεωρίαν καὶ βιοθεωρίαν. Αὕτη, καὶ ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ πεδίου, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐνεργοποίησιν τοῦ λειτουργικοῦ παραγγέλματος: «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν...».

«Ἱστορικὴ πραγματικότης συνώνυμη τῆς Ρωμοσύνης καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας».

Πράγματι εἶναι πολὺ εὐχάριστον τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν ἐφημερίδα «Τὰ Νέα», τῆς 3ης Ὀκτωβρίου ἐ.ε. κατεχωρήθησαν ἀπόψεις τοῦ κ. Στέλιου Ράμφου περὶ τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς παραδόσεως. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, οὗτος ἐτόνισεν εὐστόχως τὰ ἑξῆς:

«Ὁ ἑλληνοχριστιανισμὸς σὰν ὅρος καὶ ἔννοια ἔχει 130 χρόνια ζωῆς. Εἶναι δημιούργημα τοῦ σπουδαίου ἐπτανησίου λογίου Σπυρίδωνος Ζαμπελίου καὶ ἐκφράζει μονολεκτικὰ τὴν πεποιθὴσιν ὅτι ἡ Ἀρχαῖότης μὲ τὸ Βυζάντιο ἀποτελοῦν ξεχωριστὲς φάσεις στὴν ἀδιάκοπη πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὅτι στὴν ὀρθόδοξη σύνθεσίν τοὺς βρίσκεται τὸ μέλλον τοῦ Ἑθνους. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ὁ ἑλληνοχριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἰδεολογία ὑπὸ κατασκευήν, εἶναι ἱστορικὴ πραγματικότης συνώνυμη τῆς Ρωμοσύνης καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, πραγματικότης ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ μόνο μπορεῖ νὰ βασίζεται τὸ Γένος».

» Ἡ σημερινὴ κρίσις ὀφείλεται κατὰ πρῶτο λόγο εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὸ θεμέλιο αὐτὸ τῆς ἐθνικῆς μας ὑποστάσεως ποὺ διατηρεῖ στὸ λαὸ πάντα τεράστιο κῶρος, ἔχει ἐγκαταλειφθῇ... εἰς ὄφελος χρεωκοπημένων ξενικῆς προελεύσεως ἰδεῶν».

Εἶναι τόσον εὔγλωττα τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Ράμφου λεγόμενα, ὥστε τὰ σχόλια περιττεύουν τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον προσφάτως ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ» σειρά κυρίων ἀρθρῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

Ἑλληνικὸς Διαφωτισμός.

Τὸ ὅτι ὁ ἐμφυχὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν Ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς οὐδόλως ἦτο ἀσχετος πρὸς τὴν πεφωτισμένην δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀποδεικνύεται οὐ μόνον διὰ τῆς προβολῆς τῆς δράσεως τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος εἰς ἑτέρας σελίδας τοῦ παρόντος φύλλου τῆς «Ἐκκλησίας», ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων φιλολογικῶν ἔρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναιροῦν τὴν τόσον διατυμπανισθεῖσαν ἐσχάτως «Ἑλληνικὴν Νομαρχίαν» Ἀνωνύμου τοῦ Ἑλληνοῦ, ἡ ὁποία εἶναι φλύαρον συμπύλημα ἐκ ξένων βοηθημάτων καὶ διέπεται ὑπὸ συκοφαντικοῦ καὶ παθολογικοῦ ἀντικληρικοῦ μένους.

Λαμπρὸν δείγμα τῆς σχετικῆς φιλολογικῆς ἐρευνῆς εἶναι ἡ ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηνᾶ» ἀνατυπωθεῖσα ἐξαιρετος εὐσύνοπτος μελέτη τοῦ ἀκαταπονήτου Καθηγητοῦ κ. Φαίδωνος Μπονμπουλίδου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος παρουσιάζει τὴν κατὰ τὸ 1821 ἐκδοθεῖσαν ἐν Λευκίᾳ ἀνώνυμον ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡθικὴ Φαντασία, ἥτοι Στιχουργία προτρεπτικὴ πρὸς ἑλληνικὴν φιλομάθειαν, ἥτις ὑπὸ φιλογενεῶς τινος συντεθεῖσα φιλοφρόνως προσφωνεῖται τῷ φιλοσόφῳ καὶ ἐνδόξῳ φιλέλληνι κυρίῳ Γουλιέλμῳ Τράουνοτ Κρούγῳ».

Ὡς σημειοῖ ὁ κ. Φ. Μπονμπουλίδης, «ὁ στιχουργὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν διφυᾶ ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, θεωρεῖ ὡς ἀπαράδεκτον τὴν ἔξαρσιν τῆς προβολῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἐφ' ὅσον παρατηρεῖται παράλληλος πτώσις τῶν ἠθικῶν ἀξιών, ὑποστηρίζει τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς καὶ χριστιανικὰς παραδόσεις» καὶ «ἐξαιρεῖ τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας ἀγαθὰ».

Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος ποιητικὴ συλλογὴ δὲν παρουσιάζει «ἀνεξαρτησίαν» ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως, ἔστω καὶ ἂν ἀποδοκιμάζονται ἐνίοτε ἐμμέσως ἐπιμέμητα παραδείγματα «κληρικῶν, πάντως μὴ κατονομαζόμενων. Αἱ κεκαλυμμένα ἀναφοραὶ εἰς θλιβερά παραδείγματα τοῦ παρελθόντος ἀντισταθμίζονται διὰ τῆς μνείας συγχρόνων εὐγενῶν τάσεων εἰς τὸν πνευματικόν, μάλιστα δ' εἰς τὸν παιδευτικόν τομέα. Οὕτως ἡ συλλογὴ προβάλλει «κληρικούς συμβάλλοντες εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς παιδείας» καὶ παρουσιάζει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ παράδειγμα ἀρχιερώς ἐξαιρόμενον ὑπὸ τοῦ Κοραῆ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διαρκής 'Ιερὰ Σύνοδος

Πενθήμερη επίσκεψη πραγματοποίησε στη Γιουγκοσλαβία ο Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνών και πάσης 'Ελλάδος κ. Σεραφείμ με πρόσκληση του Μακ. Πατριάρχη τών Σέρβων κ. Γερμανού.

Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του ο Προκαθήμενος της 'Ελλαδικής 'Εκκλησίας είχε συνομιλίες με τόν Σέρβο Προκαθήμενο για θέματα εκκλησιαστικά, διαχριστιανικά και σχετικά με τὰ προβλήματα τών 'Ελλήνων σπουδαστών της Θεολογικής Σχολής του Βελιγραδίου, συναντήσεις με τόν 'Αντιπρόεδρο της Γιουγκοσλαβικής Κυβερνήσεως κ. Μίγιατ Σούκοβιτς και τόν Πρόεδρο της Βουλής της Σερβίας κ. Μπράνκο Πέσιτς και παρακάθησε σέ γεύματα που παρέθεσαν πρὸς τιμήν του ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως της Βοϊβοδίνας κ. Ζίβαν Μάρελι κι ο Πρόεδρος της 'Ελλάδας στο Βελιγράδι κ. Μακρής.

'Επίσης επισκέφθηκε τις Μητροπόλεις Νίσσας και Συρμίου και τὰ Μοναστήρια Μανάσσια, Κρούσεντολ και Γκέρετ, όπου έγινε με ένθουσιασμό δεκτός από τούς ιεράρχες, τόν κλήρο, τόν μοναχισμό και τόν ὀρθόδοξο λαό.

Τόν Μακ. κ. Σεραφείμ συνόδευαν στήν επίσκεψή του ο Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους κ. Βαρνάβας, Πρόεδρος της Συν. 'Επιτροπής Διορθοδόξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων, ο Σεβ. Συνοδικὸς Μητροπολίτης Τριφυλίας κ. Στέφανος και Νέας Κρήνης κ. Προκόπιος, ο 'Αρχιεπίσκοπος της 'Ι. Συνόδου 'Αρχιμ. Τιμόθεος Τριβιζάς, ο Πρωτοσύγκελλος 'Αρχιμ. Μάξιμος Σάδας κι ο Διευθυντής του Γραφείου Τύπου της 'Αρχιεπισκοπής κ. 'Ι. Μ. Χατζηφώτης.

('Εκ του Γραφείου Τύπου της 'Ι. 'Αρχιεπισκοπής)

Θὰ ισχύη και δια τήν 'Ελλάδα.

Καθ' ὃ ἀνεγράφη εἰς τόν Τύπον, πρόσφατος ἐπιστημονική ἔρευνα ἐπὶ τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος ἔδειξεν, ὅτι «ἡ γεννητικότητα στήν 'Ελλάδα ἔχει πέσει σὸ μισὸ περίπου τοῦ προπολεμικοῦ ἐπιπέδου. Πρὶν ἀπ' τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον, ὅτ' ἦ ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ οἱ γεννήσεις ἦσαν 260.000 τὸν χρόνο, ἐνὸς τὰ 8,5 σημερινὰ ἑκατομμύρια μόλις φθάνουν τις 140.000 ἀντὶ 280.000, πὺν θὰ ἀντιστοιχοῦσαν στὸν προπολεμικὸ δείκτη. Τὶ σημαίνει αὐτό; Ἄν σκεφθῇ κανεὶς ὅτι σὲ κάθε παιδί, πὺν δὲν γεννιέται, ἀντιστοιχεῖ ἓνας ἐνήλικος, πὺν χάνεται γιὰ τὸ πληθυσμιακὸ δυναμικὸ τῆς χώρας, αὐτὸ σημαίνει ὅτι μέσα στήν 30ετία 1950-1980 ἡ ἀπώλεια πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴ μείωσι τῆς ὑπογεννητικότητας ὑπολογίζεται σὲ ἓνα ἑκατομμύριο ἄτομα. Καμιά πολεμική ἢ ἄλλη θεομηρία δὲν εἶχε στήν ἑλληνικὴ ἱστορία τόσα θύματα».

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

'Υπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακ. Πατριάρχου 'Αλεξανδρείας κ. Νικολάου συνήλθεν ἀπὸ 5ης μέχρι 6ης 'Ιουλίου τρ. ἔ. εἰς 'Αλεξάνδρειαν ἡ 'Ιερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου 'Αλεξανδρείας. Εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἔλαβον μέρος τὰ τακτικά αὐτῆς μέλη, τὰ ὅποια ἡσχολήθησαν μετὰ τὰ τρέχοντα ζητήματα τῆς 'Εκκλησίας.

'Η 'Ιερὰ Σύνοδος διεπίστωσε τὴν συνεχῆ ἐξασθένειν τῶν ἑλληνορθόδοξων κοινοτήτων εἰς τὰς περισσότερας χώρας τῆς ἀφρικανικῆς ἡπείρου, ὀφειλομένην εἰς δυσεπίλυτα προβλήματα προκύπτοντα ἀπὸ τὰς νεωτέρας ἐθνικὰς, πολιτικὰς, κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἐξελίξεις εἰς τὰς χώρας αὐτάς. Ἐνέκυψε εἰς τὸ θέμα τῆς ὀρθοδόξου ἱεραποστολῆς εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐμελέτησεν ὅλας τὰς ἐξελίξεις κατὰ τὰς σημερινὰς καταστάσεις κυρίως εἰς τὴν Κένυαν. Ἐξήτασεν ἐπίσης θέματα ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου κλήρου, ὡς καὶ τοιαῦτα οἰκονομικῆς φύσεως, ὥρισθησαν δὲ τὰ μέλη διαφόρων 'Επιτροπῶν (Οἰκονομικῆς, 'Ιεραποστολῆς, Περιδοικῶν, Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν Σχέσεων κ.λπ.).

'Η 'Ιερὰ Σύνοδος προσέβη, ἐπὶ πλέον, εἰς τὰς ἀκολουθους ἐκλογὰς 'Επισκόπων: ὠνόμασε τὸν Θεοφίλ. Ἐπίσκοπον Ταμιαθέως κ. Σολομώντα τιτουλάριον Μητροπολίτην Θηβαίδας, ἐξέλεξε δὲ Μητροπολίτην Λεοντοπόλεως τὸν Θεοφίλ. Ἐπίσκοπον Βαβυλώνος κ. Ἰωακείμ. Νέος Ἐπίσκοπος Βαβυλώνος ἐξελέγη ὁ 'Αρχιμ. Πέτρος Παπαπέτρου, νέος δὲ Ἐπίσκοπος Ταμιαθέως ὁ 'Αρχιμ. Τίτος Καραντζαλῆς. Αἱ χειροτονίαι τῶν δύο τελευταίων ἐγιναν, ἀντιστοίχως, εἰς Κύπρον καὶ Ἀθήνας.

'Ενώπιον τῆς καταστάσεως αὐτῆς γεννῶνται τὰ ἐρωτήματα: Τί γίνεται πρὸς ἀντιμετώπισίν τῆς; Τί γίνεται πρὸς μετριασμόν τῶν ὀλεθρίων ἐπιπτώσεων ἐκ τῆς νομιμοποιήσεως τῶν ἀμβλώσεων; Τί ἔγινε μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογίας κ. Διον. Κασκαρέλη γενομένην καταγγελίαν, ὅτι μαθήτριάι ὀρισμένων σχολείων ἐν Ἀθήναις ἔχουν «συστήσει κοινὸ ταμεῖο, ἀπ' τὸ ὁποῖο ἐνισχύονται γιὰ νὰ κάνουν ἐκτρώσεις»; Πὺς συμβιβάζεται πρὸς τὸ κατωχρωμένον δικαίωμα τῆς ζωῆς ἢ θανάτωσις ἀναριθμῶντων ἀνθρωπίνων υπάρξεων διὰ τῶν ἐκτρώσεων;

Ἄν δὲν δοθῇ ικανοποιητικὴ ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ καὶ ἐὰν δὲν ἀναληφθῇ ἐκστρατεία πάντων τῶν ἀρμοδίων, ἵνα ἀντιμετωπισθῇ ἡ κατάστασις, θὰ ισχύη καὶ διὰ τὴν 'Ελλάδα τὸ ὑπὸ τοῦ Ραιημόν 'Αρόν λεχθέν, ὅτι «ἡ Εὐρώπη αὐτοκτονεῖ ἀπὸ τὴν ὑπογεννητικότητα».

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Τὴν 23ην Σεπτεμβρίου τρ. ἔ. συνήλθον εἰς τὴν ἑδραν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βηρυττοῦ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας οἱ ἐκπρόσωποι τῶν διαφόρων χριστιανικῶν κοινοτήτων τοῦ Λιβάνου οἱ ὁποῖοι ἐποίησαν ἑκκλησίαν διὰ τὴν ἄμεσον ἐπίτευξιν ἐκεχειρίας μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων ὁμάδων ὡς «ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἑναρξιν πάσης πολιτικῆς διαπραγματεύσεως». Τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ὡς ἄνω συναντήσεως εἶχεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βηρυττοῦ κ. Ἡλίας (AUDEH). Οἱ συνελθόντες ἐζήτησαν εἰς τὴν ἑκκλησίαν τῶν, πλην τῆς ἐκεχειρίας, τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Λιβάνου ἀπὸ ἅπαντα τὰ ξένα στρατεύματα, τὴν ἐγκατάλειψιν καθ' ἰδέαν βιαίας μετακινήσεως τῶν πληθυσμῶν, τὴν ἐνίσχυσιν τῶν θεσμῶν τοῦ Λιβανικοῦ Κράτους καὶ δὴ, πρὸ πάντων, τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τέλος δέ, μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ὁμαλότητα, τὴν συνεργασίαν ὅλων διὰ τὴν ἐπικράτησιν πραγματικῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

— Ὁμιλῶν τηλεφωνικῶς πρὸς τὴν γαλλικὴν ἐφημερίδα «L' ALSACE» τῆς MULHOUSE (φ. τῆς 18ης Σεπτεμβρίου 1983), ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου κ. Γεώργιος (KHODR) περιέγραψε κατὰ δραματικὸν τρόπον τὴν κατάστασιν τῶν Ὁρθόδοξων εἰς τὸν Λίβανον:

«Εἴμεθα», εἶπε, «350.000 Ὁρθόδοξοι ἐπὶ συνόλου πληθυσμοῦ 4,2 ἐκατομμυρίων. Ἀποτελοῦμεν μέρος τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἀριθμοῦντας, πλην ἡμῶν, καὶ 1 ἐκατομ. πιστῶν εἰς Συρίαν. Εἴμεθα ἀραβόφωνοι καὶ ἔχομεν τὸν αὐτὸν πολιτισμὸν μὲ τὸς μουσουλμάνους. Εἴμεθα ἀπολύτως νομοταγεῖς εἰς τὸ Λιβανικὸν Κράτος, εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἔνθα οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκπροσωποῦνται δι' 11 βουλευτῶν. 6 Μητροπόλεις, Μοναί, Ἰνστιτοῦτα Θεολογίας, Σχολεῖα καὶ τὸ Νοσοκομεῖον «Ἅγιος Γεώργιος» τῆς Βηρυττοῦ ἀποδεικνύουν τὸ ρίζωμά μας εἰς τὴν γῆν τοῦ Λιβάνου. Καὶ ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἡ κοινότης μας παρέμεινε κατὰ βάσιν οὐδετέρα, ταυτίζεται ἀπὸ τοὺς μουσουλμάνους, ἀφ' ἧς στρατὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐξεκένωσε τὴν περιοχὴν DEIR EL QAMAR, πρὸς τοὺς μαχομένους χριστιανούς καὶ ἀπειλεῖται μὲ ἐξαφάνισιν. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς τραυματίας ἐξηφανίσθη. Οἱ ἄνθρωποι φεύγουν, ἐγκαταλείπουν τὰς ἐστίαις των. Πολλοὶ ἀμφιβάλλουν πλέον διὰ τὸ μέλλον ἐνὸς Λιβάνου ἡνωμένου, διότι ἡ μόνη ἀξία ποὺ ἀπέμεινε εἰς τοὺς κατοίκους εἶναι νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατον, ἡ εἰρήνη. Καὶ ὅμως, ἡ ἐνότης τῆς χώρας θὰ ἦτο ἰδιαιτέρως γόνιμος ὅχι μόνον διὰ τὸν Λίβανον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλην τὴν Μ. Ἀνατολήν. Πᾶσαι αἱ θρησκείαι καὶ ὁμολογίαι, ζῶσαι ἐν ἀρμονίᾳ, θὰ προσέφερον παράδειγμα, ποὺ θὰ ὑπέσχετο πολλὰ διὰ τὸ μέλλον».

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ὁ πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β' ἀπήρθυνεν ἑκκλησίαν πρὸς τὰς δύο ὑπερδυνάμεις, ἵνα συνεχίσουν πάσῃ θυσίᾳ τὰς συνομιλίας των περὶ ἐξευρέσεως λύσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ πυρηνικοῦ ἀφοπλισμοῦ.

— Κατὰ τὴν 38ην Γενικὴν Συνέλευσιν των οἱ 72 ρωμαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι τῆς Ἰσπανίας ἔλαβον ρητῶς ἀντίθετον θέσιν εἰς τὰς προσπάθειαις τῆς κυβερνήσεως τῆς χώρας περὶ τῆς ἐν μέρει ἀποποινικοποιήσεως τῶν ἐκτρώσεων, αἵτινες, ὡς οὗτοι διεκήρυξαν, εἶναι ἀντίθετοι πρὸς

τὴν Χριστιανικὴν Ἠθικὴν καὶ πρὸς τὸν Φυσικὸν Ἠθικὸν Νόμον, ὅστις ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς συλλήψεώς του.

Ὡσαύτως οἱ ἰσπανοὶ ἐπίσκοποι ἐζήτησαν ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν νὰ διαφωτίζουν τοὺς νέους ἐπὶ τῆς εὐθύνῃ των διὰ τὰ σεξουαλικά ζητήματα καὶ διὰ τὰς ἀπαντήσεις τῆς ὑπευθύνου πατρότητος καὶ τῆς ὑπευθύνου μητρότητος.

— Εἰς τὰς ρωμαιοκαθολικὰς ἐνορίας τῶν Η.Π.Α. θὰ εἰσαχθῶν ἠλεκτρονικὰ μηχανήματα («κομπιούτερς») διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῶν ἐφημερίων καὶ τῶν πιστῶν. Εἰδικώτερον οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογισταὶ θὰ παρέχουν ἀμέσους πληροφορίας διὰ τὰ προγράμματα τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς, διὰ τὰς διευθύνσεις τῶν πιστῶν καὶ διὰ τὴν καθ' ὅλου κατάστασιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν.

ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

Ἐν τῇ μονῇ τῶν Αὐγουστιανῶν εἰς ERFURT τῆς Α. Γερμανίας, ἔνθα ὁ Λουθήρος εἶχε κατὰ μὴν μοναχός, ὁργανώθη ἀπὸ 14ης μέχρι 20ῆς Αὐγούστου 1983 τὸ 6ον Διεθνὲς Συνέδριον Λουθηρανῶν Μελετῶν.

Ἐν τῷ Συνεδρίῳ τούτῳ, ὅπερ συνεκλήθη ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὁργανώσεως τοῦ «Ἔτους Λουθήρου», ἐγένοντο πολλαὶ ἀνακοινώσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ μεταρρυθμιστοῦ, εἰς τὰς ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας θαυτέρας διαθέσεις του, εἰς τὰς προθέσεις του περὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ εἰς τὴν οἰκουμενικὴν σημασίαν τοῦ καθ' ὅλου ἔργου του.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἀνακοινοῦται ὅτι ὁ Πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος Γαλανόπουλος, τέως Ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῆς Ὁρθόδοξου Κοινότητος τῆς Εὐαγγελιστρίας Προπόδων Ταταούλων τῆς Ἀγιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθρέθη ὑπὸ τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ ἀπειθαρχία καὶ καταφρονήσει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ Ἀρχῆς καὶ ἐπανάκηθῃ εἰς τὰς τάξεις τῶν λαϊκῶν.

(Ἐκ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου)

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Διορθόδοξου Κέντρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπευθύνει θερμὴν ἑκκλησίαν εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον, ὅπως ἔλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κέντρου διὰ τῆς ἀποστολῆς παντὸς εἶδους συγγράμματος ἀναφερομένου εἰς τὴν Θεολογίαν καὶ γενικώτερον εἰς τὸ ἀντικείμενον μελέτης πασῶν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν.

Διεύθυνσις: Διορθόδοξον Κέντρον Ἐκκλησίας Ἑλλάδος

Ἰασιῶν 1 Ἀθήναι (τ. τ. 140).

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Ίερά Μητρόπολις Βερροίας και Ναούσης.

"Εχοντες υπ' όψει τὰς διατάξεις τῶν Νόμων 1398)73, 817)78, 673)77 «περὶ συστάσεως ὁργανικῶν θέσεων Διακόνων κ.λπ.» προκηρύσσομεν ἐκλογὴν Διακόνων πρὸς πλήρωσιν κενῶν θέσεων εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς Ίερούς Ναοὺς 1) 'Αγ. 'Αποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου Μητροπολιτικοῦ, 2) 'Οσίου 'Αντωνίου Πολιούχου πόλεως Βερροίας, 3) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος πόλεως Ναούσης, 4) Κοιμ. Θεοτόκου 'Αλεξανδρείας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 36 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ίερῶν Ναῶν, ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν» προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Βερροίᾳ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1983

† Ὁ Βερροίας καὶ Ναούσης ΠΑΥΛΟΣ

"Εχοντες υπ' όψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀρ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου «περὶ Ί. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὁργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν Ί. Ναῶν, 1) 'Αγ. Μηνᾶ πόλεως Ναούσης, 2) Κοιμ. Θεοτόκου 'Αλεξανδρείας, 3) 'Αγ. Ἀθανασίου Ράχης, 4) 'Αγ. Νικολάου Κουμαριάς, 5) Κοιμ. Θεοτόκου Χαράδρας, 6) Μεταμ. Σωτήρος Ν. Προδρόμου, 7) Κοιμ. Θεοτόκου Ἐπισκοπῆς, 8) Προφ. Ἡλιοῦ Ἄνω Ζερβοχωρίου, 9) 'Αγ. Γεωργίου Ἄμμου, 10) Θείας Ἀναλήψεως πόλεως Βερροίας, 11) 'Αγ. Κων)νου καὶ Ἑλένης Διαβατοῦ, 12) 'Αγ. Κων)νου καὶ Ἑλένης Λουτροῦ, 13) 'Αγ. Δημητρίου Βραχιάς, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Βερροίᾳ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1983

† Ὁ Βερροίας καὶ Ναούσης ΠΑΥΛΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Ν. Ίωνίας καὶ Φιλαδελφείας

"Εχοντες υπ' όψει τὰς διατάξεις τοῦ Ν.Δ. 1398)1973 καὶ τοῦ Ν. 673)1977, ὡς καὶ τὰς τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ί. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ Κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβουν τὰς ὁργανικὰς θέσεις Διακόνων τῶν Ί. Ναῶν 1) 'Αγίων Ἀναγ-

γῶρων Ν. Ίωνίας, 2) Ἀγίων Κων)νου καὶ Ἑλένης Ν. Ίωνίας, 3) Ἀγίου Γεωργίου Ν. Ίωνίας, 4) Κοιμήσεως Θεοτόκου Ν. Φιλαδελφείας καὶ 5) Ἀγίας Τριάδος Ν. Ἡρακλείου, τῆς καθ' ἡμᾶς Ί. Μητροπόλεως, ὅπως ὑποβάλουν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διὰ τοῦ Περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν κατὰ νόμον πιστοποιητικῶν, διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ν. Ίωνίᾳ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1983

† Ὁ Ν. Ίωνίας καὶ Φιλαδελφείας ΤΙΜΟΘΕΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Μεσσηνίας

"Εχοντες υπ' όψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀρ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου «περὶ Ί. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὁργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ί. Ναοῦ Τιμίου Προδρόμου Καρτερολίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ πρὸς τοῦτο κανονικὰ καὶ τυπικὰ προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Καλαμάτᾳ τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1983,

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου

Συμφώνως πρὸς τὴν κειμένην Ἐκκλησ. Νομοθεσίαν προκηρύσσομεν τὰς κενὰς Ἐνορίας Ἀγίου Ἰωάννου Χανίων, Ἀγίου Φανουρίου Κάτω Γαλατὰ Κυδωνίας, Κουρνά, καὶ Σούρης - Σελλίων - Λικοτιναρᾶς Ἀποκορώνου, προσκαλοῦμεν δὲ τοὺς ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα καὶ ἐπιθυμοῦντας νὰ καταλάβουν αὐτὰς ὅπως καταθέσουν αὐτὰ ἐντὸς τῶν νομίμων προθεσμιῶν.

Χανιά 17 Ὀκτωβρίου 1983

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

Συμφώνως πρὸς τὴν κειμένην Ἐκκλησ. Νομοθεσίαν καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 47)1983 Πρᾶξιν ἡμῶν προκηρύσσομεν τὴν κενὴν Ἐνορίαν Ἀγίας Κυδωνίας, προσκαλοῦμεν δὲ τοὺς ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα καὶ ἐπιθυμοῦντας νὰ καταλάβουν αὐτὴν ὅπως καταθέσουν τὰ σχετικὰ δικαιολογητικά αὐτῶν ἐντὸς τῶν νομίμων προθεσμιῶν.

Χανιά 24 Ὀκτωβρίου 1983

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Πρὸς
τὸν Ἱερομόναχον Φιλήμονα Μανωλιᾶν
(ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ὅπως ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Δευτεροβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τῇ 10ῃ Νοεμβρίου 1983, ἡμέρᾳ Πέμπτῃ καὶ ὥρᾳ 9ῃ π.μ., ἵνα δικασθῇ κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, περὶ ὧν κατεδικάσθης ὑπὸ τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου εἰς καθαίρεσιν.

Προσπετιδολοῦμέν σοι ὅτι ἂν μὴ ἐμφανισθῇς τῇ ὥς ἄνω ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρᾳ θέλεις δικασθῇ ἐρήμην.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1983

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
Ἀρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν
ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Τὸ Ἐπισκοπικὸν Δικαστήριον
τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

Πρὸς

Τὸν Ἀρχιμανδρίτην Ἰλαρίωνα Γερῶτην,
τέως Ἐφημέριον τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
Ἀγνώστου διαμονῆς

Καλοῦμέν σε, ὅπως τῇ 24ῃ Νοεμβρίου ἡμέρᾳ Πέμπτῃ καὶ ὥρᾳ 9ῃ π.μ. ἐμφανισθῇς ἐνώπιον τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὰ Γραφεῖα Αὐτῆς (ὁδὸς Ἀγίας Φιλοθέης ἀριθ. 19), ἵνα δικασθῇς ἐπὶ ἀποδιδιομένης σοι κατηγορίας.

Προσπετιδολοῦμέν σοι, ὅτι εἰς περίπτωσιν μὴ ἐμφανίσῃς σου θέλεις δικασθῇ ἐρήμην.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13ῃ Σεπτεμβρίου 1983

Ὁ Προεδρεύων τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου
† Ὁ Ἀχελώου ΕΥΘΥΜΙΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς
Πρεσβ. Βασίλειος Βολουδάκης

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης ΑΝΤΩΝΙΟΣ

† Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἑσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἑκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συμπτώματα πολιτιστικῆς κρίσεως.

ΜΝΗΜΗ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ (1508-1553).
Μητροπ. Ζακύνθου Παντελεήμονος, Εἰσαγωγικὸ προσφώνημα.

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ συμβολὴ τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου στὴν ἀναγέννησι τῆς νεοελληνικῆς Παιδείας.

Γ. Βαλέτα, Προσφώνησις στὸ μνημεῖο τοῦ μεγάλου καὶ θεηγόρου σοφοῦ τῆς Ζακύνθου Παχωμίου Ρουσάνου.

Μητροπ. Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἀντωνίου, Ὁ Ἰησοῦς, οἱ Μαθηταὶ τοῦ καὶ ἡ κίνησις τῶν Ζηλωτῶν.

Χρυσοστόμου (Γερασίμου) Ζαφείρη, Μητροπολίτου Περιστερίου, Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης (ἀναμνήσεις — βιώματα — δραματισμοί).

Μητροπ. πρ. Παραμυθίας Τίτου, Περί τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Γ. Σταυροπούλου, Πατροκοσμάς, ὁ ἀποστολικὸς προφήτης.

Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Τσέτση, Βανκούβερ 1983: Μία πρώτη ἀξιολόγησις τῆς Στ' Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Π. Σ. Ε.

Ἐγκύκλιος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σεραφείμ διὰ τὴν ἐναρξιν τῶν Κατηχητ. Σχολείων.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἑκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Παράρτημα.